

บรรณานุกรม

- กรมศิลปากร รายงานการสำรวจโบราณสถานเมืองภูเก็ต .
กรุงเทพมหานคร กองโบราณคดี กรมศิลปากร ,
2530 .
- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สรุปแผนหลัก พัฒนาการท่องเที่ยวจังหวัด
ภูเก็ต . , 2521-2522 .
_____ .
รายงานการสำรวจเบื้องต้นเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยว
จังหวัดนครศรีธรรมราช พัทลุง ตรัง . , 2527 .
- กิริติ บุญเจือ แก่นปรัชญากรีก . กรุงเทพมหานคร สำนักพิมพ์
ไทยวัฒนาพานิชย์ จำกัด , 2528 .
_____ .
ปรัชญาเบื้องต้น และตรรกวิทยาเบื้องต้น .
พระนคร สำนักพิมพ์ผดุงวิทยาการพิมพ์ , 2512 .
- จารุณี ศิริมังคะลา การศึกษาจินตภาพกรุงรัตนโกสินทร์ เพื่อเป็นการ
อนุรักษ์และพัฒนา . วิทยานิพนธ์บัณฑิตวิทยาลัย
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย , 2532 .
- จังหวัดนครศรีธรรมราช นครศรีธรรมราช 30 , 2531
_____ .
บรรยายสรุปจังหวัดนครศรีธรรมราช ปี 2534 .
สำนักงานจังหวัดนครศรีธรรมราช , 2534 .
- จังหวัดภูเก็ต ข้อราชการจังหวัดภูเก็ต สำนักงานจังหวัดภูเก็ต ,
2533 .
- จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อารยธรรมสมัย 4-5 . กรุงเทพมหานคร
สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย , 2527 .
- ฉัตรชัย พงศ์ประยูร ภูมิศาสตร์เมือง กรุงเทพมหานคร สำนักพิมพ์
ไทยวัฒนาพานิช จำกัด 2527ก .
_____ .
แนวความคิดทางภูมิศาสตร์เมือง . กรุงเทพมหานคร
สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช จำกัด , 2527ข .

- ณรงค์ เล็งประชา
เด่น วาสิกศิริ
กรุงเทพมหานคร คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์
มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2527.
- เดือน คำดี
ปรัชญาตะวันตก. กรุงเทพมหานคร คณะ
สังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2522.
- นิคม ปราชญ์นคร
กฎหมายและระเบียบควบคุมอาคารพร้อม
ด้วยกฎหมายอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง. กรุงเทพมหานคร
วิศวกรรมสถานแห่งประเทศไทย, 2528.
- นิวัติ เรืองพานิช
ภูมิศาสตร์มนุษย์และสิ่งแวดล้อม. กรุงเทพมหานคร
มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2522.
- นุกูล ชมภูนิช
บ้านไทยเอกลักษณ์ของชาติ. กรุงเทพมหานคร
สำนักพิมพ์เรือเดียนสตร์, 2530.
- บุญย์ นิลเกษ
สุนทรียศาสตร์เบื้องต้น. เชียงใหม่
คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2523.
ปรัชญาเบื้องต้น. กรุงเทพมหานคร สำนักพิมพ์
แพร่วิทยา, 2525.
- ประจักษ์ สกุนตะลักษณ์
เศรษฐศาสตร์เมือง. กรุงเทพมหานคร สำนัก
พิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2531.
- ประนอม สโรชมาน
เอกสารประกอบการบรรยายวิชา จ.211
จิตวิทยาทั่วไป ฉบับที่ 2. กรุงเทพมหานคร
คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ผะอบ นะมาตร
เอกสารการสอนวิชา 203 สังคมวิทยาเบื้องต้น
กรุงเทพมหานคร คณะอักษรศาสตร์
มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2524.
- ผุสดี ทิพทัส
หลักเบื้องต้นในการจัดองค์ประกอบในทาง
สถาปัตยกรรม. กรุงเทพมหานคร สำนักพิมพ์
ไทยวัฒนาพานิช จำกัด, 2530.

- พัญมาศ พิษิตกุล และคณะ ขอบข่ายภูมิศาสตร์ (ผู้แปล). กรุงเทพมหานคร กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, 2531.
- พิศวง ธรรมพันทา สังคมวิทยาเบื้องต้น (สังคม 101). กรุงเทพมหานคร สำนักพิมพ์เรือเดียนสตร์, 2523.
- มนัส ชัยสวัสดิ์ และคณะ ข้อมูลเบื้องต้นภาคใต้. หาดใหญ่ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, 2530.
- มหาวิทยาลัยศิลปากร เอกสารวิชาการสรุปผลการสัมมนาเรื่องเอกลักษณ์สถาบันตยกรรมาในประเทศไทย. กรุงเทพมหานคร สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช จำกัด, 2530.
- มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช กฎหมายสิ่งแวดล้อม หน่วยที่ 1-7 และ 8-15. กรุงเทพมหานคร สาขาวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2528.
- _____ เอกสารการสอนชุดวิชา เศรษฐศาสตร์สวัสดิการและสิ่งแวดล้อม หน่วยที่ 7-15. กรุงเทพมหานคร สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2529.
- มานพ พงศทัต บรรยายและกฎหมายเคหะการ. กรุงเทพมหานคร คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2525.
- ฤทัย จงใจรัก โครงการค้นคว้าวิจัยเรื่อง เรือนไทยเดิม. กรุงเทพมหานคร คณะสถาปัตยกรรม-ศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2518.
- วสันต์ ชีรานุรักษ์ รวมกฎหมายที่ดิน. กรุงเทพมหานคร ชีรานุสรณ์การพิมพ์, 2525.
- วิจิตร เจริญภัทร์ ประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรมตะวันตก คริสต์เตียนตอนต้น-สมัยใหม่. กรุงเทพมหานคร สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2526.

- วิชัย ตันติกุลานันท์ คำอธิบายกฎหมายเกี่ยวกับอาคารชุด
(คอนโดมิเนียม). กรุงเทพมหานคร บริษัท
ประยูรวงศ์ จำกัด, 2532.
- วิมลสิทธิ์ หรยางกูร พฤติกรรมมนุษย์กับสภาพแวดล้อม มุขฐานทาง
พฤติกรรมเพื่อการออกแบบและวางแผน.
กรุงเทพมหานคร สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย, 2526.
- วิรุณ ตั้งเจริญ รวมบทวิจารณ์และทรรศนะทางศิลปะ
ศิลปทรรศน์. กรุงเทพมหานคร สำนักพิมพ์ต้น
อ้อ, 2533.
- วิทย์ วิศทเวทย์ ปรัชญา (ผู้แปล). พระนคร, 2513.
- สมชาย เดชะพรหมพันธุ์ ภูมิศาสตร์เศรษฐกิจ. กรุงเทพมหานคร สำนัก
พิมพ์ศิลปบรรณาการ, 2522.
- สวาท เสนาณรงค์ ภูมิศาสตร์วัฒนธรรม. กรุงเทพมหานคร สำนัก
พิมพ์อักษรเจริญทัศน์, 2526.
- สัญญา สัญญาวิวัฒน์ หลักสังคมวิทยา. กรุงเทพมหานคร สำนักพิมพ์
ไทยวัฒนาพานิช, 2523.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ผลิตภัณฑ์ภาคและ
จังหวัด ฉบับ พ.ศ. 2531. กรุงเทพมหานคร, 2533.
- _____ รายได้ประชาชาติ ของประเทศไทย อนุกรมใหม่
พ.ศ. 2531-2530. กรุงเทพมหานคร, 2531.
- _____ รายได้ประชาชาติ ของประเทศไทย ฉบับ
พ.ศ. 2533. กรุงเทพมหานคร, 2534.
- สำนักงานคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ การจัดทำแผนพัฒนาการสิ่งแวดล้อม
ภายใต้แผนพัฒนาการทรัพยากรธรรมชาติและ
สิ่งแวดล้อม. กรุงเทพมหานคร สำนักงานคณะ

กรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ, 2529.

- สำนักงานพาณิชย์จังหวัดนครศรีธรรมราช ข้อมูลการตลาด จังหวัดนครศรีธรรมราช ประจำปี 2531, 2533.
- สำนักงานพาณิชย์จังหวัดภูเก็ต ข้อมูลการตลาด จังหวัดภูเก็ต ประจำปี 2532, 2533.
- สำนักงานส่งเสริมตุลาการ รวมกฎหมายภาษีโรงเรือนและที่ดิน ภาษีป้าย รุ่งท้องที่ ภาษีป้าย. กรุงเทพมหานคร กองฝึกอบรมและสัมมนา สำนักงานส่งเสริมตุลาการ กระทรวงยุติธรรม, 2529.
- สำนักผังเมือง ผังเมืองรวมเมืองนครศรีธรรมราช (ปรับปรุงครั้งที่ 1). กรุงเทพมหานคร สำนักผังเมือง กระทรวงมหาดไทย, 2531.
- _____ ผังเมืองรวมเมืองภูเก็ต จังหวัดภูเก็ต (ปรับปรุงครั้งที่ 1). กรุงเทพมหานคร สำนักผังเมือง กระทรวงมหาดไทย, 2531.
- _____ รายงานวิจัยผังเมืองรวม เมืองนครศรีธรรมราช จังหวัดนครศรีธรรมราช 2533. กรุงเทพมหานคร สำนักผังเมือง กระทรวงมหาดไทย, 2533.
- _____ สรุปข้อมูลเพื่อการวางผังเมืองรวมภูเก็ต 2539. กรุงเทพมหานคร สำนักผังเมือง กระทรวงมหาดไทย, 2525.
- สุชาติ ศิริสุขไพบูลย์ ทฤษฎีการเรียนรู้. กรุงเทพมหานคร คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรมและวิทยาศาสตร์ สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ, 2528.

- อรศิริ ปาณินท์

 อนุวิทย์ เจริญสุภกุล
 อนุวิทย์ เจริญสุภกุลและคณะ
 อารี สุทธิพันธ์

 อานาจ เป็นสบาย
 เอี่ยม อนันตสานต์
- การศึกษาเพื่ออนุรักษ์และพัฒนาพื้นที่ริมแม่น้ำ
เจ้าพระยาของกรุงรัตนโกสินทร์ บริเวณย่าน
ธุรกิจ . กรุงเทพมหานคร คณะสถาปัตยกรรม
ศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร , 2528ก .
มนุษย์กับการสร้างสรรค์สถาปัตยกรรม .กรุงเทพ
มหานคร คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์
มหาวิทยาลัยศิลปากร , 2528ข .
- มีส ปาน เดอร์ โรซี่ และสถาปัตยกรรมตะวันออก
ออก .พระนคร กรุงเทพมหานครพิมพ์ , 2513 .
สถาปัตยกรรมญี่ปุ่น ประวัติศาสตร์และร่วมสมัย .
พระนคร กรุงเทพมหานครพิมพ์ 2512 .
- ทัศนศิลป์และความงาม .กรุงเทพมหานคร
สำนักพิมพ์ต้นอ้อ , 2532ก .
มนุษย์กับจินตนาการ .กรุงเทพมหานคร สำนัก
พิมพ์ต้นอ้อ , 2532ข .
ประสบการณ์สุนทรีย์ยะ . กรุงเทพมหานคร
สำนักพิมพ์ต้นอ้อ , 2533 .
สุนทรีย์ภาพ(ผู้รวบรวม) .กรุงเทพมหานคร
กรมการฝึกหัดครู กระทรวงศึกษาธิการ , 2520 .
การออกแบบผังบริเวณ ในวิชาผังเมือง
และสถาปัตยกรรม (ผู้แปล) .กรุงเทพมหานคร
สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช , 2518 .

- Alexander. H.H. Design:Criteria for decision. Macmillan Pub.Co.,
- Allsopp, B. A Modern Theory of Architecture. London: Routledge & Kegan Paul Ltd,1981.
- Attoe, W. Skyline understanding and molding urban silhouettes. New York:John Wiley & Sons,1981.
- Barnett, J. An Introduction to Urban. New York : Harper & Row Publishers,1982.
- Bentley, I and Others. Responsive environments A manual for designers. London:The Architectural Press Ltd.,1985.
- Burke, G. Townscape. London:Butler& Tanner Ltd.,1976.
- Cresswell,R.W.&Grove, A.B. City Landscape. London:The University Press,Cambride,1983.
- Ferguson, F. Architecture,Cities and the Systems Approach. New York:George Braziller,Inc,1975.
- Ferrar T.A. The Urban Costs of Climate modification.:John Wiley & Son.Inc,1976.
- Golledge, R.G.and Kling, L.J. City, Space & Behavior:The Elements of Urban Geography. New Jersey:Prentic-Hall,1978.

- Halpern, K. Downtown USA Urban Design in nine American cities.
New York:Watson-Guption Publication,1978.
- Harg. I. Design with nature.
Doubleday & Co.Inc.,1969
- Harvey, J. Conservation of Buildings.
London:John Baker
(Publishers) Ltd.,1972.
- Hough, M. City Form and Natural Process.
London : Croom Helm Ltd.,1984.
- Jacobus, L.A. Aesthetics and Arts.:Mc
Graw-Hill INC.,1968.
- Kling, M. Existence,Space & Architecture.
London:Christian
Norberg-schulz,1971.
- Lang, J.T. Creating architectural theory. New York:Van
Nostrand Reinhold,1987.
- Lynch, K. The Image of the city.
The M.I.T.Press,1971.
- Lucio-Meyer, J.J. Visual aesthetics.
London:Lund Humphries
Publishers Limited,1973.
- Moudon, A.V. Public Street for Public Use. New York:Van
Nostrand Reinhold Co.,1987.

- Saalman, H. Medieval Cities. New York
George Braziller, 1968.
- Smith, P.F. The Syntax of cities.
London: Hutchinson &
Co. Ltd., 1977.
- Tokyo Metropolitan Government City Planning of Tokyo.
Tokyo: Tokyo Metropolitan
Government, 1983.
- Trancik, R. Finding Lost Space.
New York: Van Nostrand Reinhold
Co., 1986.
- Whittick, A. eds. Encyclopedia of Urban
Planning. New York:
Mc Graw-Hill Book Co., 1974.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก. การศึกษาข้อมูลพื้นฐาน

การศึกษาข้อมูลพื้นฐานระดับภาค

ลักษณะภูมิประเทศของภาคใต้

นครศรีธรรมราชและภูเก็ตเป็นจังหวัดที่ตั้งอยู่ในภาคใต้ของประเทศ ภาคใต้เป็นภาคที่มีลักษณะแตกต่างจากภาคอื่น ๆ คือ เป็นคาบสมุทรยาวแคบ ขนาบด้วยทะเลทั้งสองด้าน อ่าวไทยทางด้านตะวันออก และทะเลอันดามันทางด้านตะวันตก ภาคใต้มีพื้นที่ทั้งหมด 71,901.341 ตารางกิโลเมตร มีที่ตั้งทางภูมิศาสตร์อยู่ระหว่างละติจูด $5^{\circ}37'$ - $11^{\circ}9'$ เหนือ และลองจิจูด $98^{\circ}8'$ - $102^{\circ}10'$ ตะวันออก ส่วนที่กว้างที่สุดยาวประมาณ 250 กิโลเมตรจากชายฝั่งจังหวัดพังงาถึงชายฝั่งจังหวัดนครศรีธรรมราช และส่วนที่แคบที่สุดคือคอคอดกระในเขตจังหวัดระนองและชุมพรยาวประมาณ 12 กิโลเมตร (สำนักผังเมือง, 2531:1-1) ลักษณะภูมิประเทศของภาคใต้ประมาณร้อยละ 40 ของพื้นที่เป็นภูเขาและเนินเขา มีภูเขาเป็นแกนกลางของคาบสมุทรเป็นแนวต่อเนื่องจากทิวเขาตะนาวศรีในภาคตะวันตก ไปแนวเหนือ-ใต้ขนานกับชายฝั่ง ทิวเขาที่สำคัญได้แก่ ทิวเขาภูเก็ตอยู่ทางชายฝั่งตะวันตกมีที่ราบแคบ ๆ ขนานกับชายฝั่งทะเลเป็นที่ตั้งของจังหวัดชุมพร ระนอง และพังงา ทิวเขานครศรีธรรมราชเป็นยอดเขาสูงที่สุดในภาคใต้สูงประมาณ 1,835 เมตรจากระดับน้ำทะเล ทิวเขาสันกาลาคีรีเป็นพรมแดนกั้นไทย-มาเลเซีย ภูเขาส่วนใหญ่เป็นภูเขาหินปูนยุคกลาง (Mesozonic) มีหินแกรนิตรองรับ และเป็นแหล่งแร่ดีบุก วุลแฟรมที่อุดมสมบูรณ์ ที่ราบมีอยู่จำกัดเป็นที่ราบแคบๆ ชายฝั่งทะเลซึ่งมีแม่น้ำสายสั้นๆ ไหลผ่าน ชายฝั่งทะเลตะวันออกกว้างประมาณ 5-35 กิโลเมตร เริ่มจากจังหวัดชุมพรไปถึงนราธิวาส ฝั่งทะเลตะวันออกยาวประมาณ 977 กิโลเมตร เป็นฝั่งทะเลที่เกิดจากการยกตัวของพื้นทะเล ชายฝั่งทะเลบางส่วนเคยจมอยู่ใต้น้ำทะเล เมื่อถูกยกตัวให้สูงขึ้นพื้นระดับน้ำทะเลจึงมีลักษณะราบเรียบ ลักษณะการเกิดฝั่งทะเลนี้อาจเกิดจากการลดลงของระดับน้ำทะเลทำให้เกิดแนวฝั่งทะเลใหม่ ชายฝั่งทะเลด้านนี้มีที่ราบกว้างกว่าชายฝั่งทะเลตะวันตก แม่น้ำสายสำคัญได้แก่ แม่น้ำหลังสวน แม่น้ำตาปี และแม่น้ำปัตตานี ลักษณะชายฝั่งทะเลค่อยลาดลงและตื้นกว่าฝั่งตะวันตก มีอ่าวสำคัญ

คือ อ่าวชุมพร อ่าวบ้านดอน และอ่าวปัตตานี มีเกาะขนาดใหญ่คือ เกาะสมุย เกาะพะงัน และหมู่เกาะอ่างทอง ชายฝั่งตะวันตกเริ่มจากจังหวัดระนองถึงสตูล มีความยาวประมาณ 856 กิโลเมตร ฝั่งทะเลทางตะวันตกเป็นฝั่งทะเลมเกิดจากการทรุดหรือจมตัวของเปลือกโลกบริเวณริมฝั่งทะเล (มันส์ ชัยสวัสดิ์ และคณะ, 2530: 21-22) เป็นที่ราบชายฝั่งทะเลแคบๆ เว้าแหว่งไม่เป็นระเบียบ พื้นที่จึงไม่เหมาะกับการกสิกรรมเท่าไร มีเกาะแก่งเรียงรายตามชายฝั่ง เกาะสำคัญได้แก่ เกาะภูเก็ต เกาะยาว เกาะลันตา และเกาะตะรุเตา แม่น้ำที่สำคัญได้แก่ แม่น้ำตรัง (โปรดดูแผนที่ ผ.1)

ลักษณะภูมิอากาศ

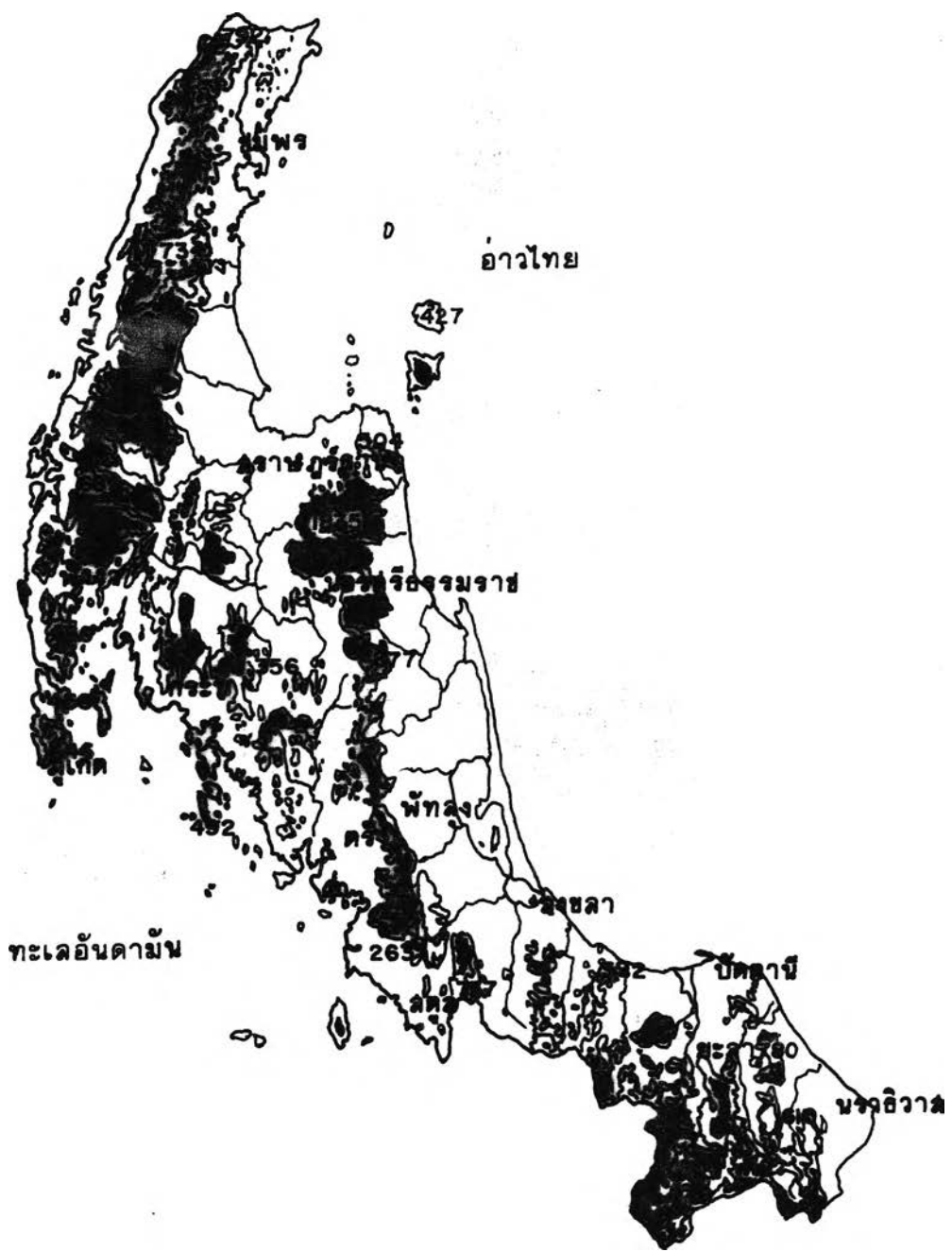
ภาคใต้อยู่ในเขตรมรสุมเมืองร้อน มีเพียง 2 ฤดู คือ ฤดูฝน และ ฤดูแล้ง

ทางฝั่งตะวันออกอยู่ภายใต้อิทธิพลของลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือ ประมาณกลางเดือนตุลาคมถึงกลางเดือนกุมภาพันธ์ และลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ ประมาณกลางเดือนพฤศจิกายนถึงกลางเดือนตุลาคม ฝนตกหนักที่สุดเดือนพฤศจิกายนถึงธันวาคม

ทางฝั่งตะวันตกอยู่ในเขตอิทธิพลลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้เต็มที่ มีฝนตกมากตั้งแต่เดือนพฤศจิกายนถึงเดือนตุลาคม เดือนที่ฝนตกหนักที่สุดคือเดือนกันยายน

ภาคใต้มีปริมาณน้ำฝนโดยเฉลี่ยสูงที่สุดของประเทศ คือ ประมาณ 2,400 มิลลิเมตรต่อปี อุณหภูมิตลอดปีไม่เปลี่ยนแปลงมากนัก ฤดูร้อนเฉลี่ย 27 องศาเซลเซียส ความแตกต่างของอุณหภูมิสูงสุดและต่ำสุดเพียง 3 องศาเซลเซียส ความชื้นสัมพัทธ์ของอากาศโดยเฉลี่ยประมาณร้อยละ 80

อิทธิพลของลักษณะภูมิอากาศภาคใต้ได้ส่งผลกระทบต่อการตั้งถิ่นฐาน บ้านเรือนมาตั้งแต่โบราณ เนื่องจากภาคใต้มีพื้นที่ราบอยู่ทั้งสองฝั่ง ความชื้นจากพื้นน้ำและน้ำฝนที่มีปริมาณสูงจึงส่งผลต่อลักษณะของที่อยู่อาศัย บ้านเรือนแต่เก่าก่อนรอบตัวเรือนจะขุดเป็นคูเพื่อระบายน้ำและปรับพื้นที่ลาดชันเพื่อมิให้น้ำฝนไหลเข้ามา หลังคาทำเป็นจั่วชันและคลุมตัวเรือนเพื่อระบายน้ำโดยเร็วและป้องกันฝนสาดซึ่งอาจมาจากทุกทิศทาง สำหรับเสาเรือนที่เป็นไม้จะไม่นิยมฝังดิน

มาตราส่วน

กิโลเมตร

แผนที่ ๒.๑

ลักษณะภูมิประเทศภาคใต้

(ระดับความสูงพื้นผิว : เมตร)

การศึกษาคุณค่าทางสุนทรียภาพด้านผังเมือง

เสาจะวางอยู่บนท่อนไม้หรือหินทรายแดงหรือซิเมนต์เพื่อยืดอายุของเสามีให้เร็ว
อันเนื่องมาจากความชื้น

การใช้ที่ดิน

พื้นที่เกษตรกรรม

เนื่องจากข้อจำกัดทางกายภาพของพื้นที่ และลักษณะทางภูมิศาสตร์
ทำให้พื้นที่ในภาคใต้ถูกใช้ปลูกพืชเศรษฐกิจเพียงไม่กี่ชนิดได้แก่ (สำนักผัง
เมือง, 2534:1-3 - 1-4)

นาข้าว แหล่งผลิตข้าวที่สำคัญของภาคใต้อยู่ในที่ราบทางตะวันออกของ
ภาค นาข้าวในภาคใต้มีพื้นที่ 4,292,162 ไร่หรือประมาณร้อยละ 9.7 ของพื้นที่
ทั้งหมด อยู่ในเขตที่ราบของจังหวัดนครศรีธรรมราช พัทลุง สงขลา สุราษฎร์ธานี
และปัตตานี

สวนผลไม้และไม้ยืนต้น มีพื้นที่ 11,846,389 ไร่ หรือร้อยละ 26.8
ของพื้นที่ทั้งหมด ส่วนใหญ่เป็นส่วน เงาะ ลางสาด ขนุน มะม่วงหิมพานต์ กาแฟ
สะตอ เป็นต้น ผลไม้มีปลูกมากแถบจังหวัดชายฝั่งทะเลตะวันออกของภาค คือ
นครศรีธรรมราช ชุมพร สุราษฎร์ธานี นราธิวาส ยะลา และสงขลา ผลไม้ที่มี
การขยายพื้นที่ปลูกมากขึ้นได้แก่ ทูเรียน ส้ม ลองกอง

มะพร้าว ปลูกมากตามชายฝั่งทะเลตะวันออกแถบจังหวัด สุราษฎร์ธานี
ชุมพร และนครศรีธรรมราช

ปาล์มน้ำมัน เป็นพืชที่เพิ่งจะมีการส่งเสริมให้เพาะปลูก มีปลูกในบาง
จังหวัด เช่น ชุมพร และ กระบี่

ยางพารา จัดเป็นพืชเศรษฐกิจที่สำคัญที่สุดของภาคใต้ มีพื้นที่เพาะปลูก
8,956,100 ไร่ หรือร้อยละ 50.42 ของพื้นที่เกษตรกรรมทั้งหมด ยางพารา
และปาล์มน้ำมันมักจะมีการปลูกตามเชิงเขา ยางพาราปลูกมากในจังหวัด สงขลา
นครศรีธรรมราช ตรัง ยะลา และสุราษฎร์ธานี

พื้นที่ป่าไม้

ป่าไม้ในภาคใต้ส่วนใหญ่เป็นป่าดงดิบ (Tropical evergreen

forrest) มีไม้บนภูเขาสูงเป็นไม้ขนาดใหญ่ ไม้ผลัดใบ ส่วนใหญ่อยู่ในตระกูล ยาง ไม้เนื้อแข็งได้แก่ ไม้หลุมพอง ตะเคียน ตะแบก พยอม จำปา บริเวณเนิน เขาริมแม่น้ำคาคลองเป็นไม้ตระกูลไม้ไผ่ ปาล์ม ตามแนวชายฝั่งทะเลโดย เฉพาะตามชายฝั่งทะเลทางตะวันตกของภาคมีป่าชายเลน (Mangrove forrest) จากการสำรวจในปี พ.ศ. 2531 พื้นที่ป่าไม้มีเหลือเพียงร้อยละ 20.7 ของพื้นที่ ทั้งหมดในภาคใต้ ป่าไม้มีอยู่มากในจังหวัด ระนอง พังงา สุราษฎร์ธานี และสตูล ในอัตราส่วนร้อยละ 30-44 ของพื้นที่จังหวัดและมีอยู่น้อยในจังหวัด บัตตานี ภูเก็ต กระบี่ สงขลา พัทลุง และนครศรีธรรมราช ในอัตราส่วนต่ำกว่าร้อยละ 15 ของพื้นที่จังหวัด

การปกครองและประชากร

ภาคใต้แบ่งเขตการปกครองออกเป็น 14 จังหวัด 109 อำเภอ 19 กิ่งอำเภอ ภาคใต้ตอนบนมี 7 จังหวัด ได้แก่ ชุมพร ระนอง สุราษฎร์ธานี กระบี่ พังงา ภูเก็ต และนครศรีธรรมราช ภาคใต้ตอนล่างมี 7 จังหวัด ได้แก่ ตรัง พัทลุง สงขลา สตูล บัตตานี ยะลา และนราธิวาส ประชากรของจังหวัดต่าง ๆ ในภาคใต้เมื่อ 31 ธันวาคม 2532 แสดงได้ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ พ/1 แสดงจำนวนประชากรของจังหวัดต่าง ๆ ในภาคใต้

จังหวัด/ ในเขตเทศบาล	จำนวน (คน)	ชาย (คน)	หญิง (คน)	ร้อยละของ ประชากรเมือง	อัตราเพิ่ม ของประชากร (ร้อยละ)	ความหนาแน่น ของประชากร (คน/ตร.กม.)
กระบี่	290,300	148,442	141,858	6.14	3.32	61
เทศบาล	17,811	9,214	8,597			
ชุมพร	390,831	198,055	192,776	4.83	1.96	65
เทศบาล	18,891	9,401	9,490			
ตรัง	512,402	258,927	253,475	14.05	1.86	104
เทศบาล	72,000	36,367	35,633			

ตารางที่ ๗/1 แสดงจำนวนประชากรของจังหวัดต่าง ๆ ในภาคใต้

จังหวัด/ ในเขตเทศบาล	จำนวน (คน)	ชาย (คน)	หญิง (คน)	ร้อยละของ ประชากรเมือง	อัตราเพิ่ม ของประชากร (ร้อยละ)	ความหนาแน่น ของประชากร (คน/ตร.กม.)
นครศรีธรรมราช	1,411,966	704,762	707,204	7.62	1.12	142
เทศบาล	107,649	53,312	54,337			
นราธิวาส	554,016	278,584	275,432	12.91	3.16	123
เทศบาล	71,514	35,408	36,106			
ปัตตานี	528,258	259,758	268,500	9.81	1.95	272
เทศบาล	51,839	26,111	25,728			
พังงา	210,082	106,938	103,144	8.28	1.96	50
เทศบาล	17,386	8,537	8,849			
ภูเก็ต	162,694	80,498	82,196	29.45	4.61	299
เทศบาล	47,916	22,938	24,978			
ยะลา	348,872	177,862	171,010	25.80	2.81	77
เทศบาล	90,004	45,511	44,493			
ระนอง	114,395	59,193	55,202	15.65	5.93	34
เทศบาล	17,907	9,070	8,837			
สงขลา	1,073,586	539,977	533,609	22.12	1.27	145
เทศบาล	237,436	118,489	118,947			
สตูล	217,932	110,948	106,984	9.87	2.55	87
เทศบาล	21,506	11,179	10,327			
สุราษฎร์ธานี	725,643	359,819	365,824	11.37	1.68	56
เทศบาล	82,506	40,599	41,907			
รวมทั้งภาคใต้	6,996,250	3,506,808	3,489,442	12.70	1.95	98
เทศบาล	888,772	442,604	446,168			

ที่มา : สถาบันประชากรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2533

เส้นทางคมนาคม

เส้นทางคมนาคมที่สำคัญของภาคใต้ ได้แก่ เส้นทางถนนและเส้นทางรถไฟ ส่วนทางเรือและทางอากาศมีความสำคัญในด้านการขนส่งและสำคัญต่อชุมชนซึ่งเป็นศูนย์กลางทางเศรษฐกิจและการท่องเที่ยว เส้นทางถนนที่สำคัญได้แก่ ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 4 (เพชรเกษม) เริ่มต้นจากกรุงเทพมหานครผ่าน นครปฐม ราชบุรี เพชรบุรี ประจวบคีรีขันธ์ ชุมพร ระนอง พังงา กระบี่ ตรัง พัทลุง สงขลา ไปสิ้นสุดชายแดนประเทศในเขตอำเภอสะเดา จังหวัดสงขลา ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 401 เริ่มต้นจากสุราษฎร์ธานี ผ่านนครศรีธรรมราช ไปสู่สงขลา ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 41 เริ่มต้นจาก ชุมพร ผ่าน สุราษฎร์ธานี นครศรีธรรมราช พัทลุง แล้วเชื่อมต่อกับทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 4 ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 42 เชื่อมต่อระหว่างจังหวัดชายแดนภาคใต้ ฯลฯ ส่วนทางรถไฟส่วนใหญ่จะผ่านทางตะวันออกของภาค มีชุมทางรถไฟที่สำคัญคือ ชุมทางทุ่งสงในเขตจังหวัดนครศรีธรรมราช และชุมทางหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา ทางเรือมีท่าเทียบเรือประมงอยู่ในทุกจังหวัดที่อยู่ติดทะเล ส่วนท่าเรือที่สำคัญได้แก่ท่าเรือในจังหวัด สุราษฎร์ธานี นครศรีธรรมราช และภูเก็ต ทางอากาศ ปัจจุบันมีสนามบินพาณิชย์ 8 แห่ง ในจังหวัดภูเก็ต สุราษฎร์ธานี สงขลา (อำเภอหาดใหญ่) ตรัง บัตตานี นราธิวาส นครศรีธรรมราช และกระบี่ แต่สนามบินที่สำคัญต่อการท่องเที่ยวคือสนามบินในจังหวัดสุราษฎร์ธานี ภูเก็ต และสนามบินหาดใหญ่ ซึ่งสามารถรองรับการขึ้นลงของเครื่องบินขนาดใหญ่ได้

เศรษฐกิจและสังคม

ในระยะเวลาที่ผ่านมา โครงสร้างทางเศรษฐกิจของภาคใต้ขึ้นอยู่กับ การผลิตในสาขาการเกษตรเป็นสำคัญ เช่น ในช่วงระหว่างปี พ.ศ. 2527-2531 การผลิตในสาขาการเกษตรมีส่วนประมาณ 33-37 เปอร์เซ็นต์ของผลิตภัณฑ์ทั้งหมดในภาค (โปรดดูตารางที่ ผ/2) รองลงไปได้แก่การค้าส่งและการค้าปลีก เป็นสาขาการผลิตที่สำคัญอันดับ 2 มีสัดส่วนประมาณ 18-23 เปอร์เซ็นต์ของผลิตภัณฑ์ทั้งหมด การบริการเป็นสาขาเศรษฐกิจที่มีความสำคัญเป็นอันดับ 3 มีสัดส่วนประมาณ 10-12 เปอร์เซ็นต์ของผลิตภัณฑ์ทั้งหมด เมื่อเปรียบเทียบกับระดับ

ประเทศแล้ว ผลผลิตรวมทั้งหมดของภาคใต้มีมูลค่าประมาณ 1 ใน 10 ของมูลค่าผลิตภัณฑ์รวมในประเทศ โครงสร้างเศรษฐกิจของภาคใต้มีลักษณะคล้ายกับโครงสร้างเศรษฐกิจของประเทศ ยกเว้น 2 สาขาการผลิตที่มีความแตกต่างกันอย่างชัดเจนคือในสาขาการเกษตรและในสาขาอุตสาหกรรม (มนัส ชัยสวัสดิ์ และคณะ, 2530:62) ผลผลิตสาขาเกษตรในภาคใต้มีมูลค่าประมาณ 35 เปอร์เซ็นต์ของมูลค่าผลิตภัณฑ์ทั้งหมดของภาค ในขณะที่ผลผลิตสาขาเกษตรกรรมในระดับประเทศมีมูลค่าเพียงประมาณ 17 เปอร์เซ็นต์ของผลิตภัณฑ์ทั้งหมดในประเทศ และในสาขาอุตสาหกรรมผลผลิตสาขานี้ของประเทศมีมูลค่าประมาณ 20 เปอร์เซ็นต์ของผลิตภัณฑ์ในประเทศทั้งหมด แต่ผลผลิตในสาขาอุตสาหกรรมในภาคใต้มีมูลค่าเพียงประมาณ 4 เปอร์เซ็นต์ของผลิตภัณฑ์ทั้งหมดในภาคใต้

เมื่อมองรายได้โดยเฉลี่ยของประชากรจังหวัดต่าง ๆ ในภาคใต้แล้วพบว่าจังหวัดที่ประชากรมีรายได้เฉลี่ยต่อหัวสูงมากที่สุดของภาคใต้ตามลำดับคือ ระนอง พังงา ภูเก็ต สงขลา กระบี่ ชุมพร ยะลา ฯลฯ (โปรดดูตารางที่ ผ/3) เป็นที่น่าสังเกตว่าจังหวัดที่มีรายได้เฉลี่ยต่อหัวสูง 3 อันดับแรกเป็นจังหวัดที่มีประชากรน้อยกว่าจังหวัดอื่น ๆ ในภาคใต้ อีกทั้งมีความได้เปรียบจังหวัดอื่นในแง่การมีทรัพยากรแร่ดีบุก มีการทำเหมืองแร่จำนวนมาก ภูเก็ตยังได้เปรียบจังหวัดอื่นจากการที่เป็นเกาะทำให้มีทรัพยากรสำหรับการท่องเที่ยวอยู่มาก ส่วนสงขลาซึ่งเป็นจังหวัดที่มีรายได้เฉลี่ยต่อหัวสูงเป็นอันดับ 4 แม้จะมีประชากรมากแต่ก็มีความได้เปรียบในแง่ทำเลที่ตั้งที่เป็นชุมทางของอาณาเขตภาคใญ่ทำให้มีการติดต่อค้าขายกับประเทศเพื่อนบ้านมาก เลยทำให้มีรายได้ต่อหัวของประชากรสูง ซึ่งในความเป็นจริงแล้วการที่พื้นที่ใดมีรายได้รวมสูงโอกาสที่ประชากรในพื้นที่นั้นจะมีรายได้สูงมีมากแต่ไม่ได้หมายความว่าจะมีการกระจายรายได้อย่างทั่วถึงไปด้วย และในปัจจุบันนี้ยังไม่มิดัชนีชี้วัดที่สามารถบอกถึงการกระจายรายได้ได้อย่างแม่นยำ

ตารางที่ พ/2 แสดงผลิตภัณฑ์รวมขั้นต้นของภาคใต้ (ราคาตลาด) ปี พ.ศ. 2527-2531

สาขาการผลิต	หน่วย 1,000 บาท				
	2527	2528	2529	2530	2531
เกษตรกรรม	32,963,290	33,833,574	36,690,830	45,400,540	53,386,957
กสิกรรม	16,583,868	17,931,418	19,377,335	24,706,802	31,255,368
ปศุสัตว์	2,356,077	1,973,819	2,813,793	3,112,574	3,178,024
ประมง	4,721,410	5,504,481	6,654,225	8,372,975	9,297,656
ป่าไม้	6,000,491	4,722,282	4,594,706	5,258,171	5,054,707
บริการทางการเกษตร	333,497	452,156	360,840	413,373	400,795
แปรรูปผลิตภัณฑ์เกษตร					
อย่างง่าย	2,957,947	3,249,418	2,889,931	3,536,645	4,200,407
เหมืองแร่	5,552,457	5,040,422	3,010,495	3,123,660	4,644,776
อุตสาหกรรม	5,194,600	5,544,902	5,403,213	6,196,041	7,558,226
ก่อสร้าง	5,539,217	5,970,276	6,369,427	6,583,458	8,994,230
ไฟฟ้าและประปา	1,507,444	1,773,915	2,061,096	2,412,542	2,691,855
คมนาคมและขนส่ง	5,407,221	5,309,521	8,039,695	8,218,918	9,829,269
ค้าปลีกและค้าส่ง	19,919,438	22,031,732	22,757,613	25,675,944	26,961,470
การธนาคาร ประกันภัย					
และอสังหาริมทรัพย์	2,023,002	2,227,645	2,488,046	3,159,373	4,066,559
พื้ออยู่อาศัย	3,725,300	4,100,882	4,609,758	4,870,440	5,074,720
บริหารราชการ	5,216,973	5,644,116	5,901,510	6,126,406	6,706,495
บริการ	10,975,800	11,857,944	12,953,558	14,327,848	16,281,841
ผลิตภัณฑ์รวมขั้นต้นของภาค	98,024,842	103,334,931	110,285,241	126,095,170	146,196,398
ขอลรวมเฉลี่ยต่อหัว	15,166	15,546	16,168	18,024	20,381
ประชากร (1,000คน)	6,485	6,647	6,821	6,996	7,173

ที่มา : กองบัญชีประชาชาติ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2533

ตารางที่ ผ/3 แสดงรายได้เฉลี่ยต่อหัวของประชากรจังหวัดต่าง ๆ ในภาคใต้

อันดับ โดยเฉลี่ย	จังหวัด	2525	2527	2529	2530	หน่วย บาท/คน/ปี
1.	ระนอง	40,625	42,897	42,761	34,941	
2.	พังงา	38,687	31,991	29,397	31,337	
3.	ภูเก็ต	23,373	25,596	26,429	31,636	
4.	สงขลา	15,806	17,157	17,418	20,082	
5.	กระบี่	15,987	16,543	17,115	20,761	
6.	ชุมพร	13,762	15,414	15,199	20,491	
7.	ยะลา	14,057	16,214	16,518	71,920	
8.	สตูล	13,095	14,559	14,366	21,345	
9.	สุราษฎร์ธานี	13,387	14,841	14,519	20,418	
10.	ตรัง	12,295	14,326	14,634	16,532	
11.	ปัตตานี	8,166	16,975	19,226	11,670	
12.	นราธิวาส	11,972	12,729	12,497	11,290	
13.	พัทลุง	10,042	10,755	10,743	11,542	
14.	นครศรีธรรมราช	8,598	10,011	10,117	11,658	

ที่มา : กองบัญชีประชาชาติ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจ
และสังคมแห่งชาติ

โดยส่วนรวมแล้ว เศรษฐกิจของภาคใต้ค่อนข้างดีกว่าภาคอื่นๆ ปัญหาประชากรอพยพไปทำงานทำในภูมิภาคอื่นจึงมีน้อย แต่มีการอพยพจากภาคอื่นเข้ามาทำงานในภาคใต้ เศรษฐกิจโดยรวมขึ้นอยู่กับ ยางพารา แร่ดีบุก การเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ การประมง และการทำสวนผลไม้ ปัจจุบันการท่องเที่ยวได้มีความสำคัญขึ้นอย่างมากใน หาดใหญ่ ภูเก็ต และเกาะสมุย ศักยภาพทางเศรษฐกิจของภาคใต้มีค่อนข้างสูง ในแง่การผลิตนอกจากจะผลิตพืชพันธุ์ธัญญาหารเพียงพอที่จะเลี้ยงตนเองได้เกือบทั้งหมดแล้ว การติดต่อค้าขายกับต่างภูมิภาคและประเทศใกล้เคียงทำให้เศรษฐกิจของภาคใต้มีเสถียรภาพมากขึ้น ในสมัยก่อนที่การคมนาคมทางบกติดต่อกับภาคกลางไม่สะดวก ภาคใต้ได้รับอิทธิพลจากสิงคโปร์และปีนังมากพอสมควร และการที่มีลักษณะภูมิประเทศเป็นคาบสมุทรยื่นลงไปในทะเลทำให้ภาคใต้เป็นที่แวะพักจอดเรือของชนชาติจีน อินเดีย ตลอดจนชนชาติฝรั่งอื่น ๆ สิ่งเหล่านี้ทำให้เกิดวัฒนธรรมแบบผสมกลมกลืนขึ้น เช่น มีอาคารบ้านเรือนที่สร้างด้วยรูปแบบของชนชาติฝรั่ง-จีน มีประเพณีซึ่งรับมาจากชาวจีน พราหมณ์อินเดีย ฯลฯ

สำหรับภาพรวมของคนภาคใต้ที่ปรากฏในสายตาของคนภาคอื่นจะมีลักษณะ เฉพาะตัว เช่น

ทางด้านอาชีพและฐานะความเป็นอยู่ คนภาคใต้จะถูกมองว่าเป็นชาวประมง ชาวสวนยาง ชาวเหมือง ฯลฯ ซึ่งมีความเป็นอยู่อย่างสบาย เนื่องจากมีทรัพยากรในท้องถิ่นที่อำนวยประโยชน์ต่อการประกอบอาชีพอยู่มาก ไม่ต้องใช้ความพยายามในการประกอบอาชีพมากนัก มีรายได้ดี

ทางด้านรูปร่างหน้าตา ลักษณะผิวพรรณ คนภาคใต้ถูกมองว่า หน้าตาคัลลายพวกแขก เนื่องจากมีผิวคล้ำ ตาสองชั้น ซึ่งลักษณะของผิวคล้ำส่วนหนึ่งมาจากสภาพภูมิศาสตร์ที่มีอุณหภูมิสูง แสงแดดจ้าสม่ำเสมอตลอดปี (แต่อยู่ใกล้ทะเล มีลมมรสุมพัดผ่าน มีฝนตกชุก ทำให้ไม่ร้อน) สาเหตุอื่น ๆ มาจากความผสมผสานทางด้านเชื้อชาติ วัฒนธรรม

ด้านอุปนิสัย คนภาคใต้ถูกมองว่าเป็นคนดี เนื่องจากรักพวกพ้อง ไม่ยอมใครง่าย ๆ ไม่ค่อยมีความอดทน แต่ชอบความสนุกสนาน ดังจะเห็นภาพสะท้อนได้จากการแสดงพื้นบ้าน เช่นหนังตะลุง มหรสพ ฯลฯ

ด้านภาษาพูด คนชาวภาคใต้มักติดนิสัยพูดพยางค์สั้นๆ เนื่องจาก
 คำในภาษาใต้หลายคำมักเป็นคำสั้นๆ แต่สื่อความหมายตรงไปตรงมา เช่น
 กระจายชุดมะพร้าวภาษาใต้ใช้คำว่า "เหล็กชุด" ชาวประมง ภาษาใต้ใช้คำว่า
 "ชาวเล" (มาจากคำว่า "ชาวทะเล")

นอกจากนี้ทรัพยากรซึ่งแตกต่างไปจากภาคอื่น ๆ ใต้สะท้อนออกมาใน
 เรื่องการกินอยู่ เช่น นิยมในการบริโภคสะตอซึ่งเป็นพืชพันธุ์ที่ขึ้นในเขตร้อนชื้นมี
 อยู่มากในท้องถิ่น ฯลฯ

วิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานของภาคใต้

จากข้อมูลพื้นฐานของภาคใต้ มีข้อน่าสังเกตดังนี้คือ

- ลักษณะภูมิประเทศของภาคใต้ที่เป็นคาบสมุทรแคบขนานสองด้าน
 ด้วยทะเล มีทิวเขาเป็นแกนกลางของคาบสมุทร อดยจะเป็นพื้นที่ภูเขาเสียถึงประ
 มาณ 40% ของพื้นที่ทั้งหมด ทำให้มีที่ราบเพื่อการตั้งบ้านเรือน การประกอบ
 เกษตรกรรมอยู่น้อย

- ลักษณะของชายฝั่งทะเลของภาคใต้ ชายฝั่งทะเลทางตะวันออก
 เป็นชายฝั่งที่เกิดจากการยกตัวของพื้นทะเล มีลักษณะราบเรียบ ส่วนชายฝั่งทะเล
 ทางตะวันตกของภาคเกิดจากการทรุดตัวหรือจมตัวของ เปลือกโลกบริเวณริมฝั่ง
 ทะเล เป็นที่ราบชายฝั่งทะเลแคบๆ เว้าแหว่งไม่เป็นระเบียบ ชายฝั่งทะเลทาง
 ตะวันออกจะมีที่ราบกว้างกว่าชายฝั่งทะเลทางตะวันตก ลักษณะเช่นนี้ส่งผลสภาพ
 ความเป็นอยู่การประกอบอาชีพของประชากรให้แตกต่างกันอยู่บ้าง เช่น ทาง
 ฝั่งทะเลตะวันออกจะมีพื้นที่ในการเพาะปลูกมะพร้าวมากกว่า มีชายเลนที่ค่อย ๆ
 ลาดลงสู่ทะเลซึ่งเหมาะในการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำมากกว่า ส่วนชายฝั่งทะเล
 ตะวันตกชายหาดจะสะอาดและน้ำทะเลจะใสกว่าเนื่องจากคลื่นจะซัดทรายเข้าหา
 ฝั่งได้น้อยกว่า เพราะชายฝั่งไม่ลาดมาก ชายทะเลฝั่งตะวันตกของภาคใต้จึง
 เหมาะต่อการท่องเที่ยวมากกว่าชายทะเลฝั่งตะวันออก

- ลักษณะภูมิอากาศของภาคใต้ อดยที่เป็นคาบสมุทรอยู่ในเขตร้อน
 เมืองร้อน ทำให้มีเพียง 2 ฤดู คือ ฤดูร้อน และฤดูฝน แต่ฤดูฝนทางฝั่งทะเล
 ตะวันออกกับฝั่งทะเลตะวันตกไม่ตรงกัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับช่วงเวลาที่ลมมรสุม

ตะวันออกเฉียงเหนือ หรือลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้พัดผ่าน ภาคใต้มีปริมาณน้ำฝนและความชื้นสูง ทำให้การตั้งบ้านเรือนแตกต่างไปจากภาคอื่น ๆ ของประเทศอยู่บ้าง เช่น ตัวเรือนแต่เก่าก่อนจะยกเสาขึ้นสูง เสาที่เป็นไม้จะไม่นิยมฝังดินแต่จะวางอยู่บนซีเมนต์หรือหิน ดังนั้นจึงสามารถที่จะยกเรือนเคลื่อนย้ายไปวางที่ใหม่ได้ ฯลฯ

- ข้อจำกัดทางกายภาพของพื้นที่ และลักษณะภูมิศาสตร์ ทำให้พื้นที่ในภาคใต้ถูกใช้ปลูกพืชเพียงไม่กี่ชนิด ส่วนใหญ่เป็นพืชในเขตร้อนชื้น เช่น ยางพารา เงาะ กาแฟ สะตอ มะพร้าว ปาล์มน้ำมัน ฯลฯ

- การผลิตในสาขาการเกษตรของภาคใต้มีความสำคัญเป็นอันดับ 1 แต่ในระดับประเทศสัดส่วนของการผลิตสาขาอื่นมีความสำคัญมากกว่าสาขาการเกษตร แสดงให้เห็นว่าโครงสร้างทางเศรษฐกิจของภาคใต้ยังพึ่งพิงอยู่กับการเกษตรกรรมมากกว่าการพึ่งพิงการเกษตรกรรมในระดับประเทศและเมื่อมองพื้นที่การเกษตรของภาคใต้แล้วพบว่าประมาณครึ่งหนึ่งถูกใช้เป็นที่ปลูกยางพารา

- ประชากรของภาคใต้ มักจะอาศัยอยู่ในเขตที่ราบทางฝั่งตะวันออกตอนกลางของภาคมากกว่าบริเวณอื่นๆ โดยสังเกตจากจำนวนประชากรในจังหวัด นครศรีธรรมราช สุราษฎร์ธานี และสงขลาที่มีมากกว่าจังหวัดอื่นๆ (ทั้ง 3 จังหวัดมีประชากรรวมกันแล้ว เป็นจำนวนเกือบครึ่งหนึ่งของประชากรทั้งหมดในภาคใต้)

- เมื่อวิเคราะห์การใช้พื้นที่ในภาคใต้โดยใช้หลักการของแฮกเกตต์ (Haggett) ที่ว่าเราจะเข้าใจการใช้พื้นที่ของสังคมได้ดีถ้าหากวิเคราะห์พื้นที่จากหลักการเบื้องต้น 5 ประการคือ การเคลื่อนที่ โครงข่าย ศูนย์รวม ลำดับศักดิ์ และพื้นที่ผิว พอจะวิเคราะห์ได้ดังนี้

การเคลื่อนที่ การเคลื่อนที่ของปรากฏการณ์ขึ้นอยู่กับระยะทาง ระยะทางยิ่งไกลเท่าใด การเคลื่อนที่ก็จะน้อยลงเท่านั้น ถ้าอธิบายปรากฏการณ์การตั้งถิ่นฐานของประชากรในภาคใต้ซึ่งมีประชากรตั้งถิ่นฐานอยู่ในเขตที่ราบทางฝั่งตะวันออกตอนกลางของภาคมากกว่าบริเวณอื่น ๆ พอจะอธิบายโดยสมมุติฐานได้ว่า พื้นที่บริเวณดังกล่าวเป็นที่ราบกว้างกว่าส่วนอื่น ๆ ของภาคจึงเหมาะสมที่จะใช้เป็นที่ตั้งบ้านเรือนเพาะปลูกพืชพันธุ์ธัญญาหาร และบริเวณดังกล่าวเป็น

ศูนย์กลางของอาณาจักร เป็นเมืองใหญ่มาแต่โบราณ เช่น อาณาจักรศรีวิชัย เมืองนครศรีธรรมราช เมืองไชยา จึงมีประชากรอาศัยเกาะกลุ่มอยู่บริเวณดังกล่าวมากกว่าบริเวณอื่น ๆ ของภาคใต้

โครงข่าย โครงข่ายของเส้นทางคมนาคมในภาคใต้ถูกกำหนดโดยลักษณะทางกายภาพ คือ ทางถนนมักจะเลียบชายฝั่งทะเลยาวไปในแนวเหนือ-ใต้ตามความยาวของคาบสมุทร เส้นทางรถไฟมักจะเลียบชายฝั่งทะเลตะวันออก (เนื่องจากทางตะวันตกเป็นที่สูง ภูเขา) และแจกกระจายลึกเข้าไปในพื้นที่ของภาค (เช่น ที่ชุมทางทุ่งสงเป็นจุดแจกเส้นทางรถไฟให้กระจายไปที่ตรัง นครศรีธรรมราช โดยจะหลีกเลี่ยงพื้นที่ที่เป็นภูเขา) ดังนั้นทางตะวันตกของภาคจึงไม่มีเส้นทางรถไฟผ่าน (กระบี่ พังงา ภูเก็ต)

ศูนย์รวม ศูนย์รวมของเมืองในภาคใต้สมัยโบราณคือ บริเวณที่ตั้งเมืองใหญ่ เช่น นครศรีธรรมราช ไชยา แต่ศูนย์รวมของเมืองในภาคใต้ปัจจุบันคือบริเวณที่เป็นชุมทาง แหล่งท่องเที่ยว เช่น หาดใหญ่ ภูเก็ต

ลำดับศักดิ์ ถ้าพิจารณาจากจำนวนประชากรแล้ว สุราษฎร์ธานี นครศรีธรรมราช สงขลา จะมีความสำคัญมากกว่าจังหวัดอื่นๆ ถ้าพิจารณาจากบทบาท ความสำคัญทางเศรษฐกิจเช่นการท่องเที่ยวแล้ว หาดใหญ่ ภูเก็ต สุราษฎร์ธานี (เกาะสมุย) จะมีความสำคัญมากกว่าบริเวณอื่น ๆ ถ้ามองในแง่ความมั่นคงของประเทศแล้ว จังหวัดชายแดนภาคใต้คือ บัตตานี สตูล ยะลา นราธิวาส จะถูกให้ความสำคัญมากกว่าจังหวัดอื่น ๆ

พื้นผิว เป็นภาพรวมซึ่งแสดงให้เห็นลักษณะสัมพันธ์ของเมืองในภูมิภาค เช่น อาจมองจากความสำคัญทางเศรษฐกิจ มองจากลักษณะภูมิศาสตร์ หรืออาจมองจากความหนาแน่นของประชากร เป็นต้น ถ้ามองจากความหนาแน่นของประชากรแล้ว พื้นผิวของภาคใต้จะปรากฏจังหวัดที่มีประชากรหนาแน่นมากกว่าบริเวณอื่นของภาคคือ ตรัง นครศรีธรรมราช นราธิวาส บัตตานี ภูเก็ต สงขลา

ข้อมูลพื้นฐานของจังหวัดและชุมชนเมืองนครศรีธรรมราช

ก่อนหน้าที่จะมีฐานะเป็นจังหวัดหนึ่งในภาคใต้ของประเทศไทยปัจจุบัน นครศรีธรรมราชเคยเป็นเมืองโบราณที่มีกำเนิดมาแล้วตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 7 หรือประมาณ 1,800 ปีเป็นอย่างน้อย

ในสมัยโบราณ นครศรีธรรมราชเคยมีความสำคัญทั้งด้านเศรษฐกิจ การเมือง การศาสนา มากที่สุดในภาคใต้ และได้ชื่อว่าเป็นเมืองพระ ทั้งโดยที่ชื่อของเมืองแปลว่า "เมืองอันงามสง่าของพระราชผู้ทรงธรรม" และโดยประวัติศาสตร์ กล่าวคือ เจ้าเมืองนครศรีธรรมราชโบราณทุกพระองค์ ทรงเปรียบเสมือนพระเจ้าอโศกมหาราช อัครพุทธศาสนูปถัมภกผู้ยิ่งใหญ่ในประวัติแห่งพระพุทธศาสนา ดังปรากฏในศิลาจารึกหลักที่ 1 ในรัชสมัยพ่อขุนรามคำแหงมหาราชได้ทรงจารึกด้วยลายสีอิฐไว้ว่า "เบื้องตะวันตกเมืองสุโขทัยนี้มีรัษฎิกพ่อขุนรามคำแหงกระทำโดยทานแก่มหาเถร สังฆราชปราชญ์เรียนจบปิฎกไตรย หลวกกว่าปู่ครูในเมืองนี้ ทุกคนลูกแต่เมืองนครศรีธรรมราชมา ในกลางอรัษฎิกมีพิหารอันหนึ่ง มีนาใหญ่สูงงามแก่กม มีพระอัญญาสรอันหนึ่งลูกยี่น..." อันเป็นการยืนยันในความเป็นเมืองพระของนครศรีธรรมราชมาช้านาน นอกจากนั้นโบราณวัตถุ โบราณสถาน วัตถุอารามรอยเฉพาะพระบรมธาตุเจดีย์นครศรีธรรมราช พระพุทธลีลึงค์ พระพุทธรูปศิลปสกุลช่างนครศรีธรรมราช ตลอดจนศิลปวัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณีอีกมากมาย ซึ่งต่างผูกพันแน่นกับคติธรรมคำสอนในพระบรมพุทธานุชา

ที่ตั้งและลักษณะภูมิประเทศ

จังหวัดนครศรีธรรมราช เคยเป็นทำเลของเมืองท่าค้าขายกับต่างประเทศมาแต่โบราณ คือ ตั้งอยู่บริเวณตอนกลางชายฝั่งทะเลตะวันออกของภาคใต้ ที่ละติจูด 8° 25' เหนือ และลองจิจูด 99° 51' ตะวันออก ทิศเหนือติดต่อกับจังหวัดสุราษฎร์ธานี ทิศตะวันออกติดต่อกับอ่าวไทย ทิศใต้ติดต่อกับจังหวัดสงขลา และพัทลุง ทิศตะวันตกติดต่อกับจังหวัดกระบี่และสุราษฎร์ธานี จังหวัดนครศรีธรรมราชมีพื้นที่ทั้งหมด 10,211.492 ตารางกิโลเมตร นับเป็นจังหวัดที่มีพื้นที่มากเป็นที่สองของภาคใต้รองจากจังหวัดสุราษฎร์ธานี และเป็นลำดับที่ 16 ของ

ประเทศ นครศรีธรรมราชมีพื้นที่เป็นชายฝั่งทะเลอ่าวไทย ยาวประมาณ 236 กิโลเมตร ถ้าจะจำแนกสภาพภูมิประเทศของนครศรีธรรมราชแล้ว สามารถแบ่งได้เป็น 3 เขต คือ (โปรดดูแผนที่ ผ.2)

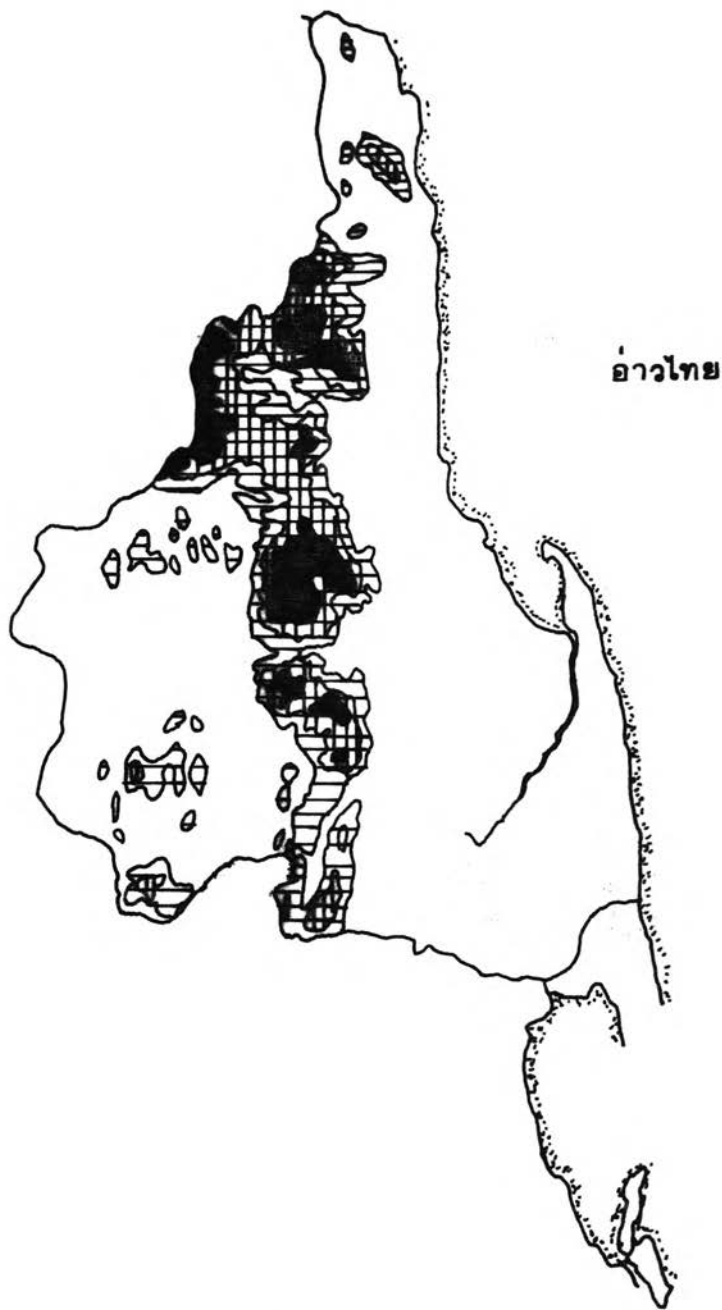
1. เขตเทือกเขาตอนกลาง เป็นพื้นที่ของทิวเขานครศรีธรรมราช ซึ่งทอดเป็นแนวยาวจากเขตจังหวัดสุราษฎร์ธานีลงไปทางใต้ เป็นแกนกลางของพื้นที่จังหวัดนครศรีธรรมราช ยอดเขาที่สูงที่สุดของภาคใต้ คือยอดเขาหลวงก็อยู่ในทิวเขานี้ พื้นที่ทิวเขาส่วนมากสูงกว่า 200 เมตร ปกคลุมด้วยป่าดิบเป็นแหล่งต้นน้ำลำธารหลายสาย

2. เขตที่ราบชายฝั่งทะเลด้านตะวันออก เป็นที่ราบตั้งแต่ทิวเขาตอนกลางลาดเทไปทางตะวันออกจรดฝั่งทะเลอ่าวไทย เป็นที่ราบขนาดใหญ่ มีสันทรายเก่าแก่เป็นแนวยาวทอดตัวในแนวเหนือใต้ เป็นระยะทางประมาณ 200 กิโลเมตร บริเวณสันทรายนี้เองที่เป็นที่ตั้งของเมืองนครศรีธรรมราชในปัจจุบัน ระดับของเนินสันทรายเมืองนครศรีธรรมราชสูงกว่าระดับน้ำทะเลประมาณ 5 เมตร และสูงกว่าบริเวณที่ราบลุ่มทั้งสองด้านซึ่งใช้เป็นที่ทำนาอยู่ประมาณ 1 เมตร ในระยะเวลาประมาณเดือนธันวาคมซึ่งนครศรีธรรมราชมีฝนตกหนักบริเวณนอกออกไปจากแนวสันทรายซึ่งเป็นที่ตั้งเมืองนี้จะมีน้ำเว้งว่างออกไปเป็นระยะทางไกลทั้งสองข้าง ส่วนระยะห่างของเมืองทางตะวันออกห่างจากริมฝั่งทะเลอ่าวไทยประมาณ 12 กิโลเมตร

3. เขตที่ราบเชิงเขาด้านตะวันตก จากเทือกเขาตอนกลางไปด้านตะวันตกเป็นที่ราบลุ่มเชิงเขาและหุบเขา อุดมสมบูรณ์ด้วยแร่ธาตุ ป่าไม้ เป็นเขตที่มีการปลูกยางพารา สวนผลไม้หลายชนิด มีลำคลองหลายสายไหลผ่านไปรวมกันเป็นสาขาของแม่น้ำตาปี

วิเคราะห์ลักษณะภูมิประเทศของนครศรีธรรมราช

จากลักษณะภูมิประเทศของนครศรีธรรมราช เขตเทือกเขาตอนกลาง ซึ่งมีเขาหลวงเป็นยอดที่สูงที่สุดของภาคใต้ เขาหลวงนี้เองเป็นเสมือนหนึ่งฉากหลังของอาณาจักรอันมีพลังแฝงอยู่ ถ้ามองจากทะเลอ่าวไทยจะแลเห็นเป็นเทือก

ความสูงพื้นผิว (เมตร)

> 500

100-200

200-500

0-100

แผนที่ ๗.2

ลักษณะภูมิประเทศนครศรีธรรมราช

การศึกษาค้นคว้าทางสุนทรียภาพด้านพิมพ์เขียว

เขายาวสูงใหญ่สะดุดตาถือเป็นสิ่งที่สังเกตที่หมายสำคัญของนักเดินเรือแต่โบราณ ส่วนบริเวณสันทรายที่ตั้งของตัวเมืองนครศรีธรรมราชนั้น เมื่อหลายร้อยปีมาแล้ว ลักษณะทางกายภาพของที่ตั้งเมืองเมื่อมองจากทะเลคงเห็นภาพของสันทรายสีขาวเป็นแนวยาวจึงเรียกกันว่า "หาดทรายแก้ว" มีทิวเขาหลวงสีฟ้าเป็นฉากหลัง (เนื่องจากอยู่ไกลออกไปจึงเห็นทิวเขาเป็นสีฟ้า) ปัจจุบันเมื่อมองออกไปจากตัวเมืองทางตะวันตกจะเห็นทิวเขาเป็นเส้นขอบฟ้ากลมกลืนกับท้องฟ้าในระยะไกล เป็นฉากหลังของตัวเมือง ในแง่อิทธิพลของลักษณะภูมิประเทศต่อการประกอบอาชีพ ความเป็นอยู่ของชาวนครศรีธรรมราชแล้วพอจะสรุปได้คือ (จังหวัดนครศรีธรรมราช, 2530:26)

เขตเทือกเขาตอนกลางมีพื้นที่เชิงเขาเป็นป่าดงดิบอันเป็นต้นน้ำลำธารหลายสายในจังหวัดนครศรีธรรมราช เหมาะสำหรับการทำสวนผลไม้ สวนยางพารา สวนกาแฟ ประกอบด้วยอำเภอลานสกา พรหมคีรี ร่อนพิบูลย์ และนาบอน

เขตที่ราบชายฝั่งทะเลด้านตะวันออก เขตนี้อาจจะแบ่งออกเป็น 2 ส่วนคือ เขตที่ราบชายฝั่งทะเลด้านตะวันออกตอนบน พื้นที่แถบนี้ลาดเทจากทิวเขานครศรีธรรมราชไปจนจดชายฝั่งทะเลด้านอ่าวไทย ภูมิประเทศแถบนี้จึงเหมาะในการทำสวนยางพารา สวนผลไม้ และการประมง ประกอบด้วยอำเภอขนอม สิชล ท่าศาลา และอำเภอเมือง เขตที่ราบชายฝั่งทะเลด้านตะวันออกตอนล่าง พื้นที่แถบนี้เป็นที่ราบลุ่ม ซึ่งมีอาณาบริเวณกว้างขวาง ใช้ประโยชน์ได้ดีในการทำนา เพาะปลูกพืชผัก ประกอบด้วยอำเภอเมือง (บางส่วน) ปากพนัง เขียวใหญ่ หัวไทร และชะอวด ด้วยเหตุที่มีแม่น้ำปากพนังไหลผ่านบางครั้งจึงเรียกบริเวณนี้ว่าเขตลุ่มน้ำปากพนัง

เขตที่ราบเชิงเขาด้านตะวันตก พื้นที่แถบนี้ใช้ประโยชน์ได้ดีในการทำเหมืองแร่ มีสวนยางพาราและสวนผลไม้ ตลอดจนเลี้ยงสัตว์ ประกอบด้วยอำเภอพิบูล จวาง ท่งสง ท่งใหญ่ และกิ่งอำเภอบางขัน

สภาพภูมิอากาศ

นครศรีธรรมราชอยู่ในเขตภูมิอากาศแบบมรสุมเมืองร้อน แบ่งฤดูกาล

ออกเป็น 2 ฤดูคือ ฤดูฝนกับฤดูร้อน ฤดูฝนช่วงแรกเริ่มตั้งแต่เดือนพฤษภาคมถึง ตุลาคม เป็นช่วงที่ลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้พัดปกคลุมประเทศไทย ทำให้มีฝนตกชุกทั่วไป ปริมาณน้ำฝนเฉลี่ย 1,800 มิลลิเมตรต่อปี ช่วงที่สองระหว่างเดือน ตุลาคมถึงมกราคมจะได้รับอิทธิพลจากลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือที่พัดผ่านอ่าวไทยอย่างเต็มที่ ทำให้มีฝนตกชุก ปริมาณน้ำฝนเฉลี่ย 2,300 มิลลิเมตรต่อปี สำหรับฤดูร้อนเริ่มตั้งแต่เดือนกุมภาพันธ์ถึงเดือนเมษายน อากาศค่อนข้างร้อน อุณหภูมิเฉลี่ยตลอดปี 26-28 องศาเซลเซียส

ความเป็นมาทางประวัติศาสตร์

ก่อนจะมีชื่อว่า นครศรีธรรมราช นั้นเมืองนี้มีชื่อปรากฏในเอกสารโบราณของไทยและต่างชาตินามชื่อต่าง ๆ หลายชื่อ เช่น ตามพลังคม ตมพริงค มาหาลิงคม มาตั้งหลัง ดัน-มาลิง ตมลิงตาม ตามพริงเกศวร รัชสิง พริง เชียงะท้าว โธแค็ก สิริธรรมนคร ศรีธรรมราช ลิกอร์ ละคอน กิวคูตอน สุวรรณปุระ ปาณลีบุตร และเมืองนคร เป็นต้น

ถ้าจะลำดับความเป็นมาของนครศรีธรรมราช จากหลักฐานโบราณคดี และประวัติศาสตร์ที่สืบค้นได้ในขณะนี้ พบว่ามีภูมิหลังอันยาวนานกล่าวคือ (จังหวัด นครศรีธรรมราช, 2534)

- ยุคหินกลาง ในราว 11,000-8,350 ปีล่วงมาแล้ว พบหลักฐานเครื่องใช้และภาชนะดินเผาหลายอย่างในพื้นที่จังหวัดนี้ เช่น ขวานหินแบบจอยปากนก มีดหิน สิวหิน และหม้อสามขา แสดงว่าในยุคนี้ได้เกิดชุมชนขึ้นแล้ว และชุมชนกระจัดกระจายโดยทั่วไป อันอาจจะตีความได้ว่าชุมชนในยุคนี้เองที่ได้พัฒนามาเป็นบ้านเมืองที่มีอารยธรรมสูงในระยะต่อมา

- ยุคโลหะ ในราว 2,500-2,200 ปีที่แล้ว ชุมชนในนครศรีธรรมราช คงจะมีการติดต่อแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมกับชุมชนอื่น ๆ บ้างแล้ว เพราะพบหลักฐานคือกลองมโหระทึกถึงสามใบ ในพื้นที่อำเภอเมือง อำเภอฉวาง และอำเภอสิชล การติดต่อแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมดังกล่าวอาจจะโดยการเดินทางเรือแสดงให้เห็นว่าสังคมหรือชุมชนในนครศรีธรรมราชเริ่มย่างเข้าสู่สังคมที่จะพัฒนาเป็นสังคมเมืองในยุคประวัติศาสตร์แล้ว

- พุทธศตวรรษที่ 7-8 ชุมชนในนครศรีธรรมราชในช่วง พ.ศ. 600-700 เริ่มมีความเจริญเป็นที่รู้จักกันหมู่นักเดินเรือและพ่อค้าชาวอินเดีย อาหรับ และจีน อดยรู้จักกันในชื่อ ตามพหลิงค้บ้าง กะมะลึงบ้าง และตั้ง มาหลึงบ้าง

- พุทธศตวรรษที่ 9-10 การติดต่อสัมพันธ์กับชาวต่างชาติในพุทธ ศตวรรษที่ผ่านมา ทำให้ชุมชนในนครศรีธรรมราชเริ่มได้รับอิทธิพลภายนอกมากขึ้น โดยเฉพาะอิทธิพลจากอินเดียได้ทำให้ศาสนาพราหมณ์แพร่เข้ามาในเมืองนี้ ทั้งนี้ พบหลักฐานเทวรูปพระวิษณุศิลาซึ่งมีอายุเก่าแก่ที่สุดในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ที่ นครศรีธรรมราชถึงสามองค์

- พุทธศตวรรษที่ 11-12 ในราว พ.ศ. 1,000 เศษ พุทธศาสนาได้ เริ่มปรากฏขึ้นในนครศรีธรรมราช หลักฐานในเรื่องนี้คือ เศียรพระพุทธรูปศิลา ขนาดเล็กที่มีต้นแบบศิลปะจากลุ่มแม่น้ำกฤษณาในภาคตะวันออกเฉียงใต้ของอินเดีย ยิ่งกว่านั้นยังพบศิลาจารึกที่เก่าแก่ที่สุดในประเทศไทยอีกหลักหนึ่งคือ จารึกหุบเขา ช่องคอย (ที่อำเภออ่อนพิบูลย์) นอกจากนี้ในบริเวณพื้นที่อำเภอสีชลปัจจุบันยังมี ร่องรอยโบราณสถานและโบราณวัตถุเนื่องในศาสนาพราหมณ์กระจุกตัวอยู่อย่าง หนาแน่น

จากหลักฐานเหล่านี้ แสดงให้เห็นว่า ในช่วงนั้นนครศรีธรรมราชได้รับ อิทธิพลวัฒนธรรมมาจากอินเดียอย่างมากมาย ทั้งในด้านศาสนา ความเชื่อ ภาษา ประเพณี และการปกครอง จนกลายเป็นพื้นฐานวัฒนธรรมนครศรีธรรมราชมาถึง ปัจจุบัน

- พุทธศตวรรษที่ 13-16 ในราว พ.ศ. 1200 เศษ เป็นต้นมา ได้พบ จดหมายเหตุและพงศาวดารชาติอื่น ๆ ที่เคยมามีความสัมพันธ์กับนครศรีธรรมราช เรียกชื่อแตกต่างกันออกไป เช่น จีนเรียกชิลีฟซี ลังกาเรียก ชวกะ อาหรับ เรียก ซาบัก แต่หลักฐานศิลาจารึกหลักที่ 24 (จารึกพระเจ้าจันทรภาณุ) เรียก ตามพหลิงค้ หรือ ตามพหลิงคม

ในช่วงนี้เองที่นักประวัติศาสตร์และนักโบราณคดีไม่น้อยต่างเชื่อว่า นครศรีธรรมราชคือส่วนหนึ่งของอาณาจักรศรีวิชัย และหลายท่านก็เชื่อว่านครศรี ธรรมราชคือศูนย์กลางของอาณาจักรศรีวิชัย

- พุทธศตวรรษที่ 17-19 ในช่วงนี้นับเป็นช่วงที่นครศรีธรรมราชมีความเจริญรุ่งเรืองสูงสุดภายใต้การปกครองของราชวงศ์ศรีธรรมมาศกราช บัณฑิตสำคัญที่ก่อให้เกิดความเจริญรุ่งเรืองน่าจะเป็นเนื่องมาจากการเป็นสถานีการค้าสำคัญของคาบสมุทรไทย เป็นจุดพักถ่ายซื้อขายสินค้าระหว่างตะวันออกกับตะวันตกที่ดีที่สุดในเวลานั้น ประกอบกับบริเวณหาดทรายแก้วอันเป็นศูนย์กลางของชุมชนเป็นที่ประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุของพระพุทธองค์ ศรัทธาและความเลื่อมใสในพุทธศาสนาจึงเป็นปัจจัยชักนำให้ผู้คนจากทุกสารทิศในภาคใต้เข้ามาตั้งถิ่นฐานในนครศรีธรรมราชอย่างหนาแน่น

ในราว พ.ศ. 1700 เศษ ราชวงศ์ศรีธรรมมาศกราชสามารถจัดการปกครองหัวเมืองรายรอบได้สำเร็จถึง 12 เมือง เรียกว่า "เมืองสิบสองนักษัตร" เมืองดังกล่าวนี้ตำนานเมืองนครศรีธรรมราชได้ระบุว่าประกอบด้วยเมืองต่อไปนี้คือ

"...จึงพญาศรีธรรมมาศกราชตรีกันแล้ว ก็ให้สร้างเมืองขึ้น 12 นักษัตร มีเขตเมืองสายถือตราหนู 1 ฉลูเมืองตานีถือตราวัว 1 ขาลเมืองกะลันตันถือตราเสือ 1 เถาะเมืองปะหังถือตรากระทาย 1 มะโรงเมืองไทรถือตรางูใหญ่ 1 มะเส็งเมืองพัทลุงถือตรางูเล็ก 1 มะเมียเมืองตรังถือตราม้า 1 มะแมเมืองชุมพรถือตราแพะ 1 วอกเมืองบันทายสมอถือตราวานร 1 ระกาเมืองสะอูเลาถือตราไก่ 1 จอเมืองตะกั่วกลางถือตราสุนัข 1 กุนเมืองกระถือตราสุกร 1 เมืองสิบสองนักษัตรหัวเมืองขึ้นแก่เมืองนครศรีธรรมราชมหานคร..."

เหนืออื่นใด ราชวงศ์ศรีธรรมมาศกราชได้สถาปนาพระพุทธศาสนาลัทธิลังกาวงศ์ขึ้นอย่างมั่นคงในนครศรีธรรมราช มีการบูรณะพระเจดีย์เดิมให้เป็นทรงระฆังคว่ำ อันเป็นศิลปะลังกา ตลอดจนนครศรีธรรมราชกลายเป็นศูนย์กลางเมืองแม่แห่งวัฒนธรรมที่ได้ถ่ายทอดศิลปวัฒนธรรมไปยังหัวเมืองอื่น ๆ รวมทั้งสุโขทัยซึ่งในเวลานั้นเพิ่มเริ่มก่อตัวขึ้นเป็นราชธานีทางภาคเหนือตอนล่างใหม่ ๆ

- พุทธศตวรรษที่ 20-23 ในสมัยสุโขทัยรุ่งเรืองอยู่นั้น นครศรีธรรมราชมีบทบาทในการเผยแผ่พุทธศาสนา และการประดิษฐ์อักษรต่อสุโขทัยมาก อดยาศัยนักปราชญ์หรือปुरु เป็นผู้ดำเนินการ ครั้นเมื่อกลุ่มชนในลุ่มน้ำเจ้าพระยา คือแคว้นอโยธยาพัฒนาขึ้นมาเป็นอาณาจักรกรุงศรีอยุธยา ในพ.ศ. 1893 นครศรี

ธรรมราชาเริ่มเสื่อมอำนาจลง และในที่สุดก็เข้ามารวมอยู่ในอำนาจของกรุงศรีอยุธยาในฐานะ "ประเทศราช" และต่อมาก็ตกฐานะลงมาเป็นเมือง "พระยามหานคร"

ในสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ ได้ทรงเปลี่ยนฐานะเมืองนครศรีธรรมราชจากเมือง "พระยามหานคร" มาเป็น "หัวเมืองเอก" ในพ.ศ.1998 และให้เจ้าเมืองได้รับบรรดาศักดิ์เป็นเพียง "เจ้าพระยาศรีธรรมราช" และต่อมาในสมัยอยุธยานี้เองนครศรีธรรมราชตั้งตนเป็นกบฏ 2 ครั้ง คือในสมัยพระเจ้าปราสาททอง และพระเพทราชา โดยมีสาเหตุมาจากความขัดแย้งแตกแยกของข้าราชการในกรุงศรีอยุธยาและการปลัดเปลี่ยนแผ่นดิน แต่ก็ถูกปราบปรามลงได้ จนกระทั่งเมื่อเสียกรุงศรีอยุธยาใน พ.ศ.2310 เมืองนครศรีธรรมราชก็ได้ตั้งตนเป็นใหญ่ขึ้นในนาม "ชุมนุมเจ้านครศรีธรรมราช" โดยมีพระปลัด (หนู) เป็นเจ้าชุมนุม

- พุทธศตวรรษที่ 24-25 ภายหลังเสียกรุงศรีอยุธยาแล้วไม่นาน สมเด็จพระเจ้าตากสินก็กู้อิสรภาพได้ จึงได้ยกทัพไปปราบชุมนุมเจ้าพิมาย เสร็จแล้วจึงยกทัพลงมาปราบชุมนุมเจ้านครศรีธรรมราช ทัพเมืองนครศรีธรรมราชสู้ไม่ได้ เจ้านคร (หนู) จึงพาครอบครัวหนีไปเมืองปัตตานี พระยาปัตตานีเกรงพระบรมเดชานุภาพจึงจับเจ้านคร (หนู) และครอบครัวส่งมาถวายที่ธนบุรี

เมื่อเสร็จศึกเมืองนครศรีธรรมราช สมเด็จพระเจ้าตากสินโปรดเกล้าฯให้อัญเชิญพระไตรปิฎกจากเมืองนครศรีธรรมราชไปยังกรุงธนบุรีเพื่อคัดลอกไว้ เนื่องจากพระไตรปิฎกในกรุงศรีอยุธยาได้ถูกพม่าเผาทำลายเสียหายมาก ส่วนตำแหน่งผู้รั้งเมืองนครศรีธรรมราชคนใหม่ โปรดเกล้าฯให้พระเจ้าหลานเธอ เจ้านราสูริยวงศ์ครองตำแหน่ง และยกฐานะเมืองนครศรีธรรมราชขึ้นเป็น "ประเทศราช" อีกครั้งหนึ่ง เจ้านราสูริยวงศ์ครองเมืองนครศรีธรรมราชได้ 6 ปีก็ถึงแก่พิลาลัย เมื่อพ.ศ.2319 สมเด็จพระเจ้าตากสินทรงแต่งตั้งให้เจ้านคร (หนู) ซึ่งเข้ารับราชการในกรุงธนบุรีให้กลับไปครองเมืองนครศรีธรรมราชอีกครั้งหนึ่ง

ในตอนต้นของการตั้งกรุงรัตนโกสินทร์เป็นราชธานี คือสมัยสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกได้ทรงแต่งตั้งอุปราช (พัฒน์) บุตรเขยของเจ้านคร

(หนู) ขึ้นเป็น "เจ้าพระยานครศรีธรรมราช" แทน ในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยได้โปรดเกล้าฯแต่งตั้งพระบริรักษ์ภูเบศร ผู้ช่วยราชการเมืองนครศรีธรรมราชเป็นเจ้าเมืองนครศรีธรรมราช ต่อมากระทำความดีความชอบในราชการจนได้รับแต่งตั้งเป็น "เจ้าพระยานครศรีธรรมราช" ชื่อเดิม "น้อย" คนทั่วไปจึงรู้จักในนาม "เจ้าพระยานครน้อย" อีกนามหนึ่ง ภายหลังที่เจ้าพระยานครน้อยถึงแก่อสัญกรรม เจ้าเมืองนครศรีธรรมราชคนถัดมาคือเจ้าพระยานครศรีธรรมราช (น้อยกลาง) ผู้บุตรไม่เข้มแข็งเท่าที่ควร เป็นเหตุให้หัวเมืองมลายูกระด้างกระเดื่อง ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงแก้ไขจัดการปกครองหัวเมืองบักย์ใต้ ปล่อยให้มีการปกครองเป็นมณฑล นครศรีธรรมราชจึงเป็นมณฑลหนึ่งของประเทศไทย โดยทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯให้พระยาสุโขมัยวินิต (ปั้น สุขุม) เป็นข้าหลวงเทศาภิบาล มณฑลนครศรีธรรมราช ในพ.ศ. 2439 ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวได้มีการเปลี่ยนแปลงการบริหารราชการแผ่นดินด้านการปกครองหัวเมืองอีกครั้งหนึ่ง ในการนี้ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งสมเด็จพระเจ้าฟ้ายุคลทิฆัมพร กรมหลวงลพบุรีราเมศวร์ ดำรงตำแหน่งอุปราชบักย์ใต้

จนกระทั่งมีการเปลี่ยนแปลงการปกครองในปี พ.ศ. 2475 จึงได้ยุบมณฑลนครศรีธรรมราชลงเป็นจังหวัดหนึ่งในประเทศไทยจนปัจจุบัน

สภาพสังคม

การบริหารการปกครอง

จังหวัดนครศรีธรรมราชแบ่งการปกครองออกเป็น 16 อำเภอ 1 กิ่งอำเภอ คือ อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช ท่าศาลา ฉวาง ร่อนพิบูลย์ ทังสง ปากพั่น ชะอวด เขียวใหญ่ สีชล หัวไทร ทุ่งใหญ่ ลานสกา พรหมคีรี พิบูน นาบอน ขนอม และกิ่งอำเภอบางขัน มีตำบลจำนวนทั้งสิ้น 159 ตำบล หมู่บ้านรวม 1,296 หมู่บ้าน มีเทศบาล 3 แห่ง คือ เทศบาลเมือง

นครศรีธรรมราช เทศบาลเมืองปากพั่น และเทศบาลตำบลปากแพรก (อยู่ในอำเภอทุ่งสง) มีสุขาภิบาล 17 แห่ง (โปรดดู แผนที่ ผ.3)

ประชากร

ประชากรของจังหวัด ในปี พ.ศ.2532 จังหวัดนครศรีธรรมราชมีจำนวนประชากรทั้งสิ้น 1,411,966 คน เป็นชาย 704,762 คน หญิง 707,204 คน มีอัตราการเกิด 19.41 ต่อ ประชากร 1,000 คน อัตราการตาย 3.41 ต่อ ประชากร 1,000 คน อัตราการเพิ่ม 16.01 ต่อประชากร 1,000 คน หรือร้อยละ 1.61

ประชากรในเขตอำเภอเมืองมี 214,295 คน (ปี พ.ศ.2532) ประชากรประมาณร้อยละ 30 อาศัยอยู่ในเขตเทศบาลเมืองนครศรีธรรมราช อีกประมาณร้อยละ 70 กระจายตัวอยู่ใน 9 ตำบล รอบนอกเขตเทศบาล ทั้งนี้มากกว่าครึ่งหนึ่งเป็นผู้อาศัยอยู่ในเขตตำบลโพธิ์เสด็จและตำบลปากพูน มีความหนาแน่นของประชากรเฉลี่ยประมาณ 10 คน/ไร่ การขยายตัวของประชากรในเขตอำเภอเมือง (ไม่รวมเทศบาล) ระหว่าง พ.ศ.2527-2532 มีอัตราประมาณ 1.13% ต่อปี กระจุกในพื้นที่ตำบลปากนคร มีอัตราการขยายตัวของประชากรสูงสุดด้วยอัตราประมาณ 3.07% ต่อปี

ประชากรในเขตเทศบาลเมืองมี 71,171 คน (ปี พ.ศ.2532) ช่วงระหว่าง พ.ศ.2522-2532 ประชากรในเขตเทศบาลขยายตัวด้วยอัตราประมาณ 0.95% ต่อปี และมีแนวโน้มลดลง

ประชากรในเขตผังเมืองรวม มีจำนวน 123,426 คน มีจำนวนครอบครัวประมาณ 25,601 ครอบครัว ขนาดครอบครัวเฉลี่ย 4.8 คนต่อครอบครัว ประมาณร้อยละ 66 ของครอบครัวทั้งหมดเป็นครอบครัวเดี่ยว โครงสร้างของประชากรภายในเขตผังเมืองรวมมีอัตราส่วนระหว่างเพศชายต่อหญิง เท่ากับ 94:100 กลุ่มประชากรที่มีอายุระหว่าง 15-19 ปี มีสัดส่วนมากที่สุดประมาณร้อยละ 12 ของประชากรทั้งหมด รองลงมาได้แก่ประชากรในหมวดอายุ 10-14 ปี และหมวดอายุ 25-29 ปีตามลำดับ ประชากรอายุ 0-14 ปีมีสัดส่วนประมาณร้อยละ 27.30 ประชากรอายุ 15-64 ปี มีสัดส่วนประมาณร้อยละ 68.17 ประชากรอายุ 65 ปีขึ้นไปมีสัดส่วนประมาณร้อยละ 4.53 ของประชากรทั้งหมด (สำนักผังเมือง, 2533:32)

โครงสร้างทางสาธารณูปโภค สาธารณูปการ

การคมนาคม

การคมนาคมทางบกประกอบด้วยทางหลวงแผ่นดินและทางรถไฟ ทางหลวงแผ่นดินมีเส้นทางสำคัญคือ ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 41 (ชุมพร-ทุ่งสง), 401 (ตะกั่วป่า-นครศรีธรรมราช), 403 (นครศรีธรรมราช-กันตัง), 4013 (เลียบชายฝั่งทะเล อ.เมือง-อ.หัวไทร), 4017 (นครศรีธรรมราช-สงขลา), 4015 และ 4151 (แนวตะวันออก-ตะวันตกของพื้นที่จังหวัด) การเดินทางระหว่างนครศรีธรรมราชกับกรุงเทพมหานครส่วนใหญ่ใช้เส้นทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 41 และ 4011 มีรถยนต์ปรับอากาศและไม่ปรับอากาศบริการจำนวนนับสิบเที่ยวทุกวัน ภายในจังหวัดและระหว่างจังหวัดใกล้เคียง จะมีรถโดยสารประจำทาง รถแท็กซี่ รถสองแถวเล็ก วิ่งระหว่างอำเภอเมืองกับอำเภอต่างๆ ในเขตเทศบาลเมืองนครศรีธรรมราชจะมีรถโดยสารสองแถวเล็กวิ่งระหว่างสนามกีฬากับหัวถนนซึ่งอยู่ทางเหนือสุดและใต้สุดของเมืองตามลำดับ (เนื่องจากเมืองยาวในแนวเหนือ-ใต้) และมีรถจักรยานสามล้อรับส่งคนในระยะใกล้ๆ ทางรถไฟสถานีชุมทางทุ่งสงเป็นศูนย์กลางที่สำคัญของจังหวัด มีรถไฟผ่านวันละ 21 ขบวน เป็นรถไฟระหว่างนครศรีธรรมราชกับกรุงเทพมหานครโดยตรงวันละ 2 ขบวน

การคมนาคมทางน้ำ ใช้เพื่อการขนส่งสินค้าเกือบทั้งหมด ท่าเรือปากพ่อง เป็นท่าเรือหลักแห่งหนึ่งของภาคใต้ การขนส่งทางเรือส่วนใหญ่เป็นการขนส่งสินค้ากับกรุงเทพมหานคร

การคมนาคมทางอากาศ มีสนามบินขนาดเล็กทางวิ้งสั้นไม่สามารถรับเครื่องบินขนาดใหญ่ได้ จะต้องใช้เครื่องบินเล็กไปต่อเครื่องบินที่สุราษฎร์ธานี หรือที่หาดใหญ่ มีเครื่องบินของสายการบินไทยให้บริการทุกวัน ปัจจุบันมีโครงการก่อสร้างสนามบินแห่งใหม่ที่ ตำบลท่าเรือ อำเภอเมือง

การสาธารณสุข

ในปี พ.ศ. 2532 จังหวัดนครศรีธรรมราชมีโรงพยาบาลขนาดใหญ่ของรัฐ 1 แห่ง คือ โรงพยาบาลมหาราช (มีเตียงคนไข้จำนวน 805 เตียง) นอกนั้นเป็นโรงพยาบาลขนาดกลาง (30-90 เตียง) 12 แห่ง โรงพยาบาลเอกชน 3 แห่ง คลินิกเอกชน 68 แห่ง ร้านขายยาแผนปัจจุบัน 200 แห่ง มีแพทย์ 110 คน ทันตแพทย์ 10 คน เภสัชกร 21 คน พยาบาล 952 คน มีสัดส่วนของบุคลากรสาธารณสุขต่อจำนวนประชากรดังนี้คือ แพทย์ 1:12,594 คน, ทันตแพทย์ 1:138,540 คน, เภสัชกร 1:65,972 คน, พยาบาล 1:1,455 คน

การศึกษา

จังหวัดนครศรีธรรมราชมีโรงเรียนประถมศึกษา 796 โรง โรงเรียนมัธยมศึกษา 103 โรง (ในจำนวนนี้เป็นโรงเรียนของรัฐ 50 โรง โรงเรียนเอกชน 53 โรง) โรงเรียน/วิทยาลัย อาชีวศึกษา 24 แห่ง (เป็นของรัฐ 5 แห่ง ของเอกชน 19 แห่ง) วิทยาลัยครู 1 แห่ง โดยมติของคณะรัฐมนตรีเมื่อ 13 กันยายน 2531 นครศรีธรรมราชจะมีมหาวิทยาลัย 1 แห่ง

การไฟฟ้า

นครศรีธรรมราชมีแหล่งผลิตไฟฟ้าที่สำคัญคือ โรงไฟฟ้าพลังไอน้ำขนอม มีกำลังผลิต 150 เมกกะวัตต์ มีสถานีเปลี่ยนแปลงดัน 2 แห่ง ที่อำเภอเมืองและอำเภอท่งสง ปริมาณการใช้กระแสไฟฟ้าส่วนใหญ่นำมาใช้ในกิจการที่อยู่อาศัย รองลงมาใช้ในภาคอุตสาหกรรมและภาคธุรกิจ ในพื้นที่ชนบทมีหมู่บ้านที่มีไฟฟ้าใช้ 658 หมู่บ้าน หรือร้อยละ 55.85 ของหมู่บ้านทั้งจังหวัด อำเภอส่วนใหญ่มีไฟฟ้าใช้เกินครึ่งหนึ่งของพื้นที่ ในขณะที่บางอำเภอ (อ.เมือง อ.ลานสกา อ.ร่อนพิบูลย์) มีไฟฟ้าใช้เกือบเต็มพื้นที่

การประปา

นครศรีธรรมราชมีการประปาที่ดำเนินการโดยการประปาส่วนภูมิภาค 4 ชุมชน และการประปาส่วนท้องถิ่น 12 ชุมชน ในชุมชนต่างอำเภอ (นอกจาก

อำเภอเมือง) มีปัญหาขาดแคลนน้ำในฤดูแล้ง เนื่องจากกำลังการผลิตน้ำไม่เพียงพอที่จะสนองความต้องการของชุมชน แต่ถ้าฝนมาเร็วก็จะช่วยลดปัญหาการขาดแคลนน้ำลงไปได้

สภาพเศรษฐกิจ

ประชากรส่วนใหญ่ของจังหวัดนครศรีธรรมราชประกอบอาชีพเกษตรกรรม พืชเศรษฐกิจที่สำคัญได้แก่ ยางพารา ข้าว กาแฟ มะพร้าว และผลไม้ต่าง ๆ แต่ประสิทธิภาพในการผลิตยังไม่ดีพอเนื่องจากเกษตรกรส่วนใหญ่ยังคงนิยมใช้วิธีการเพาะปลูกแบบดั้งเดิม และประสบปัญหาการขาดแคลนน้ำ นครศรีธรรมราชมีพื้นที่ทำนาประมาณ 1,243,190 ไร่ อยู่ในลุ่มน้ำปากพนังประมาณ 629,700 ไร่ ที่เหลือนอกนั้นก็กระจายอยู่ทุกอำเภอ มีการเลี้ยงสัตว์ไว้ใช้งานและเป็นอาหาร ส่วนใหญ่สัตว์ที่เลี้ยงได้แก่ โค กระบือ สุกร เป็ด ไก่ เนื่องจากมีพื้นที่ชายฝั่งทะเลยาวกว่า 200 กิโลเมตร จึงมีการทำการประมง และเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ เช่น นากุ้งกันอย่างแพร่หลาย

อุตสาหกรรมในจังหวัดเป็นอุตสาหกรรมขนาดเล็ก จำนวนมากกระจายกระจายและใช้เงินทุนไม่มากนัก มักใช้ผลิตผลทางเกษตรเป็นวัตถุดิบ เช่น โรงสีข้าว, โรงงานปลาป่น ฯลฯ

การทำเหมืองแร่มีที่อำเภอท่าศาลา, สีชล, ฉวาง, ลานสกา และขนอม เป็นแร่ดีบุก, วุลแฟรม, เหล็ก, พลวง, แบริท์ และมีโรงงานผลิตปูนซีเมนต์ตั้งอยู่ที่อำเภอทุ่งสง

สำหรับมูลค่าผลิตภัณฑ์รวมของจังหวัดนครศรีธรรมราชในช่วงระหว่าง พ.ศ. 2527-2531 แยกตามสาขาการผลิตได้ดังนี้

ตารางที่ ผ/4 แสดงผลิตภัณฑ์รวมขั้นต้นของจังหวัดนครศรีธรรมราช (ราคาตลาด)

หน่วย 1,000 บาท

สาขาการผลิต	2527	2528	2529	2530	2531
เกษตรกรรม	4,418,635	4,148,742	4,543,620	5,470,049	6,426,176
กลีกรวม	2,810,214	2,549,867	2,731,926	3,652,144	4,484,274
ปศุสัตว์	525,805	427,594	574,101	639,954	645,990
ประมง	311,108	409,261	574,840	416,969	447,088
ป่าไม้	90,078	72,530	40,540	1,738	2,615
บริการทางการเกษตร	91,251	105,423	104,528	119,993	101,581
แปรรูปผลิตภัณฑ์เกษตร					
อย่างง่าย	590,179	584,077	517,685	639,251	744,628
เมืองแร่	394,677	420,129	355,952	383,278	1,086,583
อุตสาหกรรม	1,034,296	1,063,958	1,051,791	997,749	1,264,663
ก่อสร้าง	1,026,927	1,097,112	918,079	936,450	1,228,729
ไฟฟ้าและประปา	183,952	218,919	290,314	310,243	360,498
คมนาคมและขนส่ง	669,302	611,801	769,576	789,279	948,182
ค้าปลีกและค้าส่ง	2,145,021	2,316,218	2,588,208	2,387,047	2,550,285
การธนาคาร ประกันภัย					
และอสังหาริมทรัพย์	253,915	271,131	308,153	403,963	517,239
ที่อยู่อาศัย	752,883	829,198	885,995	926,359	960,137
บริหารราชการ	1,000,669	1,093,134	1,153,898	1,193,616	1,289,408
บริการ	1,855,764	2,040,406	2,172,207	11,232	2,647,475
ผลิตภัณฑ์รวมขั้นต้นจังหวัด	13,736,041	14,110,020	15,037,793	1,440	19,279,375
ยอดรวมเฉลี่ยต่อหัว	10,012	10,036	10,575		13,178
ประชากร (1,000คน)	1,373	1,406	1,422		1,463

ที่มา : กองบัญชีประชาชาติ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2533

วิเคราะห์สภาพเศรษฐกิจของนครศรีธรรมราช

สภาพเศรษฐกิจของจังหวัดนครศรีธรรมราชมีการผลิตในสาขาเกษตรกรรมเป็นอันดับ 1 โดยมีมูลค่าประมาณ 1 ใน 3 ของมูลค่าผลิตภัณฑ์รวมทั้งหมดของจังหวัด แต่เดิมสาขาการค้าปลีกและการค้าส่งมีความสำคัญเป็นอันดับ 2 สาขาการบริการมีความสำคัญเป็นอันดับ 3 แต่มูลค่าการผลิตในสาขาบริการเปลี่ยนแปลงเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วมาก ทำให้มีมูลค่าสูงกว่าสาขาการค้าปลีกและค้าส่งในปีหลัง ๆ ถ้าแนวโน้มของการเปลี่ยนแปลงยังคงเป็นเช่นนี้ คาดว่าสาขาบริการจะเป็นสาขาการผลิตที่มีความสำคัญเป็นอันดับ 2

สถานที่ท่องเที่ยว

สถานที่ท่องเที่ยวในเขตเทศบาลและบริเวณใกล้เคียง ส่วนใหญ่เป็นแหล่งโบราณสถานและสถานที่ที่มีโบราณวัตถุประมาณ 10 แห่ง ได้แก่ วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร, วัดเสมาเมือง, วิหารพระสูง, วัดท่าพระวิหาร, หอพระพุทธสิหังค์, พระเจดีย์ยักษ์, หอพระนารายณ์ ฯลฯ มีสวนสาธารณะริมกำแพงเมืองเก่าเป็นที่พักผ่อนหย่อนใจของชาวเมือง สนามหน้าเมืองเป็นที่ร่ำลง สาธารณะของเมือง ใช้เป็นที่จัดงานเทศกาลต่าง ๆ เป็นตลาดนัดในวันเสาร์-อาทิตย์ นอกจากนี้ยังมีสวนสาธารณะขนาดใหญ่คือ สวนสมเด็จพระศรีนครินทร์ 86' (สวนสาธารณะทุ่งท่าลาด)

สถานที่ท่องเที่ยวที่ไกลออกไปจากตัวเมืองมักเป็นแหล่งที่มีความสวยงามของธรรมชาติ อันได้แก่ ถ้ำ, น้ำตก, และชายทะเล เช่น ถ้ำเพดาน, ถ้ำวัดขุนเขาพนม, น้ำตกกระโรม, น้ำตกพรหมโลก, หาดหินงาม, หาดสระบัว, อ่าวขนอม เป็นต้น

ข้อมูลพื้นฐานของจังหวัดและชุมชนเมืองภูเก็ต

ภูเก็ตเป็นจังหวัดท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักของทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ นอกเหนือจากภูมิประเทศที่สวยงาม ชายหาดที่ขาวสะอาด สถานที่พักผ่อนอากาศที่สดวกสบายแล้ว ภูเก็ตยังเป็นเมืองที่มีประวัติความเป็นมา ยืนยาว มีความเจริญทางเศรษฐกิจมาเนิ่นนาน มีอาคารเก่าที่มีคุณค่าทาง ศิลปะสถาปัตยกรรมอยู่หลายแห่ง ซึ่งเป็นสิ่งบ่งบอกฐานะความเป็นอยู่และวัฒนธรรม ของชาวภูเก็ตในอดีตได้เป็นอย่างดี

ที่ตั้งและลักษณะภูมิประเทศ

จังหวัดภูเก็ตมีลักษณะ เป็นหมู่เกาะอยู่ทางภาคใต้ฝั่งตะวันตก ด้านทะเล อันดามัน มหาสมุทรอินเดีย มีเกาะบริวาร 31 เกาะ อยู่ระหว่างเส้นรุ้งที่ $7^{\circ}45' - 8^{\circ}15'$ เหนือ และเส้นแวงที่ $98^{\circ}15' - 98^{\circ}40'$ ตะวันออก ทิศเหนือจดช่องปากพระจังหวัดพังงา เชื่อมกับผืนแผ่นดินใหญ่โดยสะพานสารสิน ทิศ ตะวันออกและทิศใต้จดอ่าวพังงา มหาสมุทรอินเดีย ทิศตะวันตกจดทะเลอันดามัน มหาสมุทรอินเดีย ตัวเกาะภูเก็ตมีพื้นที่ประมาณ 534 ตารางกิโลเมตร ลักษณะ เรียวยาวจากเหนือไปใต้ ส่วนที่กว้างที่สุดของเกาะประมาณ 21.3 กิโลเมตร ส่วนที่ยาวที่สุดประมาณ 48.7 กิโลเมตร มีสภาพพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นภูเขาซึ่งเป็น เทือกเขาต่อเนื่องมาจากเทือกเขาตะนาวศรี มียอดเขาที่สูงที่สุดคือ เขาไม้สิบ-สอง สูง 529 เมตรจากระดับน้ำทะเล ภูเขาส่วนมากอยู่ทางด้านตะวันตกของ เกาะมีความสูงตั้งแต่ 200 ถึง 500 เมตรจากระดับน้ำทะเล ทิวทัศน์ที่ราบ แดบๆ ชายฝั่งทะเลด้านตะวันตกของเกาะ ทางทิศเหนือและด้านทิศตะวันออก เฉียงเหนือเป็นที่ราบสูง มีคลองสายสั้น ๆ ไหลลงไปที่ราบทางตอนใต้และตะวัน ออก ภูเก็ตมีพื้นที่เป็นภูเขาประมาณร้อยละ 70 และที่ราบเพียงร้อยละ 30 ของ พื้นที่จังหวัดที่ราบส่วนมากอยู่ในบริเวณตอนกลางและตะวันออก พื้นที่ชายฝั่งทะเล ด้านตะวันออกส่วนมากเป็นป่าชายเลนติดทะเลอ่าวพังงา (โปรดดูแผนที่ ผ. 4)

ความสูงพื้นผิว (เมตร)

> 500

200 - 500

100 - 200

0 - 100

แผนที่ ๓.4

ลักษณะภูมิประเทศประเทศไทย

การศึกษาคุณค่าทางสุนทรียภาพด้านພື້ນເມືອບ

วิเคราะห์ลักษณะภูมิประเทศของภูเก็ต

การที่ภูเก็ตเป็นจังหวัดเดียวของประเทศที่มีลักษณะภูมิประเทศเป็นเกาะ เป็นเอกลักษณ์ของจังหวัด เพราะลักษณะเช่นนี้ทำให้เกิดภาพในมรดกทัศน์ของประชาชนคนไทยโดยทั่วไป คือ ถ้ากล่าวถึงภูเก็ตแล้ว เรามักจะนึกถึงเกาะซึ่งเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สวยงามตามธรรมชาติของหาดทรายชายทะเลดังกล่าวเปรียบเทียบกับซึ่งเป็นสมญานามของเกาะภูเก็ตที่ว่า "ภูเก็ตเปรียบเสมือนไข่มุกอันดามัน" ดังนั้นลักษณะภูมิประเทศซึ่งเป็นเกาะที่มีหาดทรายชายทะเลสวยงามจึงเป็นเอกลักษณ์ที่มีความชัดเจนมากๆ ของภูเก็ต

สภาพภูมิอากาศ

ภูเก็ตอยู่ในเขตอิทธิพลของลมมรสุม ลักษณะอากาศจึงอบอุ่นและชุ่มชื้นตลอดปี มีฤดูสำคัญ 2 ฤดู คือ ฤดูฝนประมาณ 7-8 เดือน ตั้งแต่เดือนเมษายน-พฤศจิกายน และฤดูร้อนประมาณ 4-5 เดือน ตั้งแต่เดือนธันวาคม-มีนาคม ปริมาณฝนตกเฉลี่ยรวมทั้งปีประมาณ 1,700 มิลลิเมตร

ความเป็นมาทางประวัติศาสตร์

ภูเก็ตแต่เดิมเป็นแหลมเชื่อมต่อกับแผ่นดินผืนใหญ่ของประเทศ เป็นดินแดนที่อุดมสมบูรณ์ด้วยทรัพยากรธรรมชาติที่มีคุณค่าทางเศรษฐกิจ อันได้แก่ แร่ดีบุก ดินแดนแห่งนี้ได้ชื่อว่าเคยเป็นที่อยู่อาศัยเพื่อเสาะแสวงหาประโยชน์ของกลุ่มแสวงโชคหลายพวกหลายเผ่า และเป็นทีแว่พักเสาะแสวงหาเสบียงของนักเดินเรือต่างชาติกลุ่มแล้วกลุ่มเล่า มีบันทึกทางประวัติศาสตร์หลายแห่งที่บ่งชี้ยืนยันว่าเมืองถลางหรือเกาะภูเก็ตแห่งนี้เคยมีผู้คนอาศัยอยู่นับเป็นเวลานานเกือบสองพันปีมาแล้ว

สมัยศรีวิชัย ภูเก็ตเป็นชุมชนที่รู้จักกันในชื่อเมือง "สิลัง" ซึ่งปรากฏในภูมิศาสตร์ของปโตเลมี (Claudius Ptolemy นักภูมิศาสตร์กรีก ชาวเมืองอเล็กซานเดรีย) ซึ่งเขียนเมื่อราวพ.ศ.700 ว่าการเดินทางจากโครัสเซ (Chryse คือ สุวณภูมิ) ลงไปยังแหลมทอง (Golden Khersonse คือ

แหลมสะการามาเซ็นหรือแหลมมลายู) จะต้องผ่านแหลมจิ้งซีลอน (Junk Ceylon)* เสียก่อน คำว่าแหลมจิ้งซีลอน เมื่อเรียกไปนาน ๆ กลายเป็น "สิลัน" และต่อมาก็เพี้ยนเป็นสลัง และกลาง ตามลำดับ

ส่วนคำว่า "ภูเก็ต" นั้น ropy เหตุที่ทางตะวันตกของเกาะมีสภาพมองเห็นเป็นภูเขาไปทั้งเกาะ และคำว่าภูเขานั้นภาษาของชาวพื้นเมืองออกเสียงเรียกว่า "บูเก๊ะ" และโดยที่ฝรั่งชาติตะวันตกออกเสียงคำหนักที่ลงท้ายด้วยสระ ำไม่มีตัวสะกด ำไม่ชัด ก็เลยออกเสียงเป็น บูเก็ต แล้วต่อมาก็กลายเป็น บูเก็ต หรือ ภูเก็ต

เมืองสลังหรือเมืองกลางจะตั้งขึ้นแต่สมัยใดและเป็นเมืองขึ้นของใคร ไม่ปรากฏหลักฐานแน่ชัด แต่เข้าใจว่าเมื่อตั้งขึ้นครั้งแรกก็คงจะเป็นเมืองขึ้นของเมืองตักโกละ (ตะกั่วป่า) เพราะอยู่ไม่ห่างไกลกันนัก และในสมัยที่ปัตตานี-เขียนภูมิศาสตร์การเดินทางไปแหลมมลายูเมื่อราว พ.ศ. 700 นั้นก็อาจจะมึเมืองสลังอยู่แล้วก็ได้ แต่อย่างไรก็ตามเมืองสลังต้องตั้งขึ้นแต่ก่อน พ.ศ. 1200 แล้วเพราะปรากฏชื่อเมืองสลังอยู่ในหนังสือของเจ้าชกัวซึ่งเขียนขึ้นเมื่อ พ.ศ. 1768 ว่าเป็นเมืองขึ้นของอาณาจักรศรีวิชัย เรียกว่า เมืองสิลัน (silan) เมืองสลังคงรวมอยู่กับอาณาจักรศรีวิชัยตลอดมาและเมื่อสิ้นสมัยศรีวิชัยแล้วก็ได้รวมเข้ากับอาณาจักรศรีธรรมนคร และคงจะมีฐานะเป็นเมืองเล็กรวมอยู่กับเมืองตะกั่วป่า จึงปรากฏชื่อในตำนานเมืองนครศรีธรรมราช เรียกว่า เมืองตะกั่วกลาง เป็นเมืองหนึ่งในเมืองสิบสองนักษัตร ำชัตราประจำเมืองเป็นรูปสุนัขอันหมายถึงปีจอ ครั้นอาณาจักรศรีธรรมนครได้รวมเข้ากับอาณาจักรสุรขทัยในรัชสมัยพ่อขุนรามคำแหงมหาราชแล้ว เมืองสลังก็ได้รวมเข้ากับอาณาจักรสุรขทัยด้วย

* เนื่องจากในสมัยโบราณพื้นที่ที่เป็นเกาะภูเก็ตอยู่ในปัจจุบันนี้ คงยังมี ำได้แยกออกจากผืนแผ่นดินใหญ่โดยเด็ดขาด จึงมีสภาพเป็นแหลมมี ำเกาะ และคงเป็นที่อยู่อาศัยของชาวพื้นเมือง ซึ่งคงจะเป็นคนเชื้อชาติเดียวกัน ำชัภาษาเดียวกัน และอาศัยอยู่ทางตะวันตกของแหลมมลายู

และคงได้ชื่อว่าเมืองกลาง แต่นั้นมาเมืองกลางก็คงจะยังเป็นเพียงเมืองเล็ก ๆ ขึ้นกับเมืองตะกั่วป่าอยู่ แต่ต่อมาในสมัยกรุงศรีอยุธยาหัวเมืองชายทะเลตะวันตกเกิดความสำคัญขึ้น เพราะมีแร่ดีบุกอุดมสมบูรณ์ พ่อค้าต่างประเทศต้องการมาก จึงได้ยกเมืองตะกั่วป่าเมืองตะกั่วทุ่ง เมืองกลางเป็นหัวเมืองขึ้นตรีขึ้นกับฝ่ายกลางรวมทั้งสามเมือง ในรัชสมัยสมเด็จพระเอกาทศรถ (พ.ศ. 2148-2163) ในสมัยกรุงศรีอยุธยานี้ได้ปรากฏชื่อภูเก็เกิดขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2169 รัชสมัยสมเด็จพระเจ้าทรงธรรมได้พระราชทานที่ดินให้พวกฮอลันดาสร้างสถานีเก็บสินค้า (ซึ่งเรียกว่าห้าง) ขึ้นที่แถบปากน้ำเจ้าพระยา และให้ตั้งสาขาขึ้นที่เมืองภูเก็ตและนครศรีธรรมราช เพื่อทำการรับซื้อแร่ดีบุกเป็นสำคัญอีกด้วย จึงเข้าใจว่าในระยะนี้เองที่ได้เกิดเมืองภูเก็ตขึ้นบนแหลมสลาบ ซึ่งในระยะนั้นคงได้แยกออกเป็นส่วนหนึ่งต่างหากจากผืนแผ่นดินใหญ่แล้ว ส่วนภูเก็คนั้นเป็นเมืองที่พวกฮอลันดาที่ตั้งขึ้นใหม่เพื่อเป็นที่รับซื้อสินค้าในรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช พ.ศ. 2228 เซอวาเลียเดอเซอมอง ราชทูตฝรั่งเศสคนแรกได้เข้ามาสู่ประเทศไทย และทำสัญญาซื้อขายแร่ดีบุกที่เมืองภูเก็ต

สมัยตอนต้นรัชสมัยรัชกาลที่ 1 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ พม่าได้ยกทัพเรือมารวมตีหัวเมืองชายทะเลตะวันตกแตกหมด เมื่อ พ.ศ. 2328 คงเหลือแต่เมืองกลางเมืองเดียว ซึ่งมีวีรสตรีสองท่าน คือ ท้าวเทพกระษัตรี ท้าวศรีสุนทร เป็นหัวหน้าพาชาวเมืองต่อสู้ป้องกันเมืองไว้ได้ เมืองกลางจึงมีความสำคัญขึ้นโดยเป็นที่ตั้งบัญชาการของเจ้าพระยาสุรินทรราชา ผู้สำเร็จราชการหัวเมืองชายทะเลตะวันตกและเมืองตะกั่วป่า เมืองตะกั่วทุ่ง กับเมืองขึ้นทั้งหมดก็ต้องมาขึ้นอยู่กับเมืองกลางในระยะนี้ ต่อมาถึงตอนต้นรัชกาลที่ 2 เมื่อ พ.ศ. 2352 พม่าได้ยกทัพมาตีหัวเมืองชายทะเลตะวันตกอีก คราวนี้เมืองตะกั่วป่า เมืองตะกั่วทุ่ง ก็แตกอีก และเมืองกลางก็แตกด้วย ครั้นกองทัพกรุงยกมาขับไล่พม่าไปหมดแล้ว เห็นว่าหัวเมืองตะวันตกยับเยินนัก และยังไม่ไว้ใจกลัวพม่าจะย้อนกลับมารุกรานอีก จึงมิได้ตั้งเป็นหัวเมืองขึ้นกรุงเทพฯ อย่างเดิม แต่ให้ยกเมืองตะกั่วป่า เมืองตะกั่วทุ่ง เมืองกลาง ไปขึ้นกับเมืองนครศรีธรรมราชเสียทั้งหมด เมืองกลางกับเมืองภูเก็ตในตอนนั้นก็ได้อพยพมาเผาผลาญเสียหมดแล้วจึงต้องอพยพผู้คนพลเมืองไปตั้งอยู่ที่ตำบลกรากงา (คือปากน้ำงา) บนผืนแผ่นดินใหญ่อยู่ในเขตแขวงเมืองพังงา ต่อ

มาถึงรัชกาลที่ 3 เมื่อ พ.ศ. 2368 พม่าทำสงครามแพ้อังกฤษต้องเสียเมืองมะริด เมืองตะนาวศรีให้แก่อังกฤษจึงปิดหนทางพม่ามิให้มาบูรณาไทยได้อีก ไทยก็หมดสาเหตุที่จะต้องกลัวพม่า ประกอบกับการที่ได้เริ่มทำการค้าขายกับฝรั่งต่างประเทศกลับมาเป็นล่ำเป็นสันขึ้นใหม่ และแร่ดีบุกก็เป็นสินค้าที่พ่อค้าต่างประเทศต้องการมากเช่นกัน ผู้คนพลเมืองจึงพากันกลับมาตั้งหลักฐานหาเลี้ยงชีพด้วยการขุดแร่บนเกาะภูเก็ตอีก จึงได้กลับตั้งเมืองกลางเป็นหัวเมืองขึ้นกับกรุงเทพฯ ใหม่ ระหว่าง พ.ศ. 2370-2380 เมืองกลางเป็นหัวเมืองขึ้นกับฝ่ายกลางหมด มาจนถึงรัชกาลที่ 4 ก็ถูกลดฐานะลงเป็นเมืองขึ้นของเมืองภูเก็ตเมื่อ พ.ศ. 2405 ทั้งนี้เพราะเมืองภูเก็ตซึ่งเป็นเมืองขึ้นของเมืองกลางมาตั้งแต่ต้นสมัยรัตนโกสินทร์นั้น ได้กลับมีความเจริญยิ่งกว่าเมืองกลาง เพราะมีแร่ดีบุกอุดมสมบูรณ์กว่า ภูเก็ตเจริญขึ้นอย่างรวดเร็วหลังจากที่ไทยกับพม่าเลิกทำสงครามกันเพราะพม่าตกเป็นเมืองขึ้นของอังกฤษ

ในช่วงนั้นอังกฤษไปตั้งตลาดรับซื้อแร่ดีบุกอยู่ที่เกาะหมากหรือปิ้งเพื่อส่งไปขายต่อในยุโรป ทำให้ดีบุกมีราคาสูงขึ้น ชาวภูเก็ตซึ่งประกอบด้วยคนไทยเชื้อสาย พังงา-กลาง คนมลายู และคนจีนนักแสวงโชค ได้ช่วยกันทำมาค้าขายแร่ ซึ่งตกอยู่ในราวรัชกาลที่ 3 พอมาถึงรัชกาลที่ 4 คนภูเก็ตก็เริ่มเป็นเศรษฐีกันแล้ว ในรัชกาลที่ 5 และรัชกาลต่อมาจึงเกิด "นายเหมือง" ขึ้นอย่างมากมาย บ้านเมืองภูเก็ตที่เห็นกันในปัจจุบันก็นับเป็นส่วนหนึ่งของผลงานของท่านเหล่านี้เหลือทิ้งไว้ให้เห็นเป็นมรดกแก่ชนรุ่นหลัง

อาคารรุ่นเก่าเหล่านี้เป็นบ้านเรือน ร้านค้า ที่ทำการของรัฐ ตลอดจนธนาคารและอื่นๆ บางส่วนอยู่ในรูปตึกแถว และบางส่วนก็เป็นอาคารที่แยกออกมาเป็นพิเศษหรือเป็นบ้านพักอาศัยส่วนตัว อาคารเหล่านี้เกิดขึ้นเพราะการค้าขายกับปิ้ง คนภูเก็ตนั้นติดต่อใกล้ชิดกับปิ้งมากกว่ากรุงเทพฯ ด้วยเหตุผลของระยะทาง นอกจากการค้าขายแล้วยังส่งลูกหลานไปศึกษาเล่าเรียนด้วย ท่านเหล่านี้ได้เห็นบ้านเมืองของปิ้งก็คงจะชอบใจเลยจดจำแบบอย่างมาสร้างขึ้นบ้างในภูเก็ต

เมื่อมาถึงสมัยจัดระบบมณฑลเทศาภิบาลในรัชกาลที่ 5 เมืองกลางก็เลยถูกยุบเป็นอำเภอขึ้นอยู่กับมณฑลภูเก็ต และต่อมาในรัชกาลที่ 7 พ.ศ. 2475 ได้มีการจัดระเบียบบริหารราชการเป็นจังหวัดและอำเภอ ได้ยกเลิกมณฑลภูเก็ตและเปลี่ยนมาเป็นจังหวัดภูเก็ตแต่นั้นมา

สภาพสังคม

การบริหาร การปกครอง

จังหวัดภูเก็ต แบ่งเขตการปกครองออกเป็น 3 อำเภอ คือ อำเภอเมืองภูเก็ต, อำเภอถลาง และอำเภอกระทุ่ม มีตำบลทั้งสิ้น 17 ตำบล หมู่บ้านรวม 106 หมู่บ้าน มีเทศบาล 1 แห่ง คือ เทศบาลเมืองภูเก็ต, สุขาภิบาล 5 แห่งได้แก่ สุขาภิบาลกระรอนในเขตอำเภอเมือง สุขาภิบาลเทพกระษัตรี และสุขาภิบาลเชิงทะเล ในเขตอำเภอถลาง, สุขาภิบาลกระทุ่มและสุขาภิบาลป่าตองในเขตอำเภอกระทุ่ม (โปรดดูแผนที่ ผ 5)

ประชากร

ประชากรของจังหวัด ในปี พ.ศ.2532 จังหวัดภูเก็ตมีจำนวนประชากรทั้งสิ้น 162,694 คน เป็นชาย 80,498 คน หญิง 82,196 คน มีอัตราการเพิ่มของประชากรโดยเฉลี่ยร้อยละ 1.80 (ระหว่าง พ.ศ.2525-2530) มีความหนาแน่นของประชากรเฉลี่ย 299 คนต่อตารางกิโลเมตร

ประชากรในเขตอำเภอเมืองมี 97,501 คน (ปี พ.ศ.2532) การเพิ่มของประชากรในเขตอำเภอเมืองโดยเฉลี่ยประมาณร้อยละ 3.51 (ระหว่าง พ.ศ.2525-2530) มีความหนาแน่นของประชากรเฉลี่ยประมาณ 403 คน/ตารางกิโลเมตร (1.55 คนต่อไร่) ประชากรประมาณร้อยละ 49 อาศัยอยู่ในเขตเทศบาลเมืองภูเก็ต

ประชากรในเขตเทศบาลเมืองมี 47,916 คน (ปี พ.ศ.2532) มีอัตราการเพิ่มโดยเฉลี่ยร้อยละ 1.76 มีความหนาแน่นของประชากรเฉลี่ยประมาณ 3,950 คน/ตารางกิโลเมตร (6.32 คน/ไร่)

ประชากรในเขตฝั่งเมืองรวม มีจำนวน 58,537 คน (ปี 2530) มีจำนวนครอบครัว 12,384 ครอบครัว ขนาดครอบครัวโดยเฉลี่ย 4.7 คนต่อครอบครัว โครงสร้างของประชากรในเขตฝั่งเมืองรวมมีอัตราส่วนเพศชาย : เพศหญิง 94:100 ประชากรวัยเด็กอายุ 0-14 ปี และวัยชราอายุ 65 ปีขึ้นไป มีสัดส่วนร้อยละ 24.93 และร้อยละ 4.31 ตามลำดับ ส่วนประชากรวัยทำงานอายุ 15-64 ปี มีประมาณร้อยละ 70.76 ของประชากรทั้งหมด (สำนักผังเมือง, 2531)

แผนที่ ๗.๕
เขตการปกครองภูเก็ต

การศึกษาคุณค่าทางสุนทรียภาพด้านพืชมือ

โครงการทางสาธารณูปโภค สาธารณูปการ

การคมนาคม

การคมนาคมทางบกมีทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 402 เป็นสายหลักเชื่อมระหว่างภูเก็ตและพังงา การติดต่อโดยทางถนนกับกรุงเทพมหานครมีระยะทาง 867 กิโลเมตร มีรถยนต์ปรับอากาศและไม่ปรับอากาศบริการทุกวัน ส่วนกับจังหวัดใกล้เคียงก็มีรถประจำทาง การคมนาคมภายในจังหวัดมีโครงข่ายถนนที่ดีเชื่อมต่อสะดวกสบายแทบทุกจุด มีรถโดยสารเล็กประจำทางและรถจ้างเหมาตลอดจนรถจักรยานยนต์-รถยนต์เช่าไว้ให้บริการ ในเขตเทศบาลเมืองภูเก็ตไม่มีรถประจำทางวิ่งในเขตเทศบาล แต่มีรถเล็กจ้างเหมาไม่ประจำทาง เนื่องจากชาวเมืองนิยมใช้รถมอเตอร์ไซด์ส่วนตัวกันมากในการเดินทางภายในตัวเมือง

การคมนาคมทางน้ำ มีท่าเรือเอกชนและของทางราชการให้บริการในการเดินเรือประมงท่องเที่ยว และสินค้าหลายท่า ตลอดจนมีท่าเรือน้ำลึกสามารถรับเรือขนาดใหญ่ได้

การคมนาคมทางอากาศ สนามบินภูเก็ตเป็นสนามบินนานาชาติ ปัจจุบันมีทั้งเที่ยวบินที่มาลงประจำ และเที่ยวบินเช่าเหมาลามาลง

การสาธารณสุข

ในปี พ.ศ.2532 จังหวัดภูเก็ตมีโรงพยาบาลของรัฐ 3 แห่ง คือ โรงพยาบาลวชิระภูเก็ต (ขนาด 263 เตียง) โรงพยาบาลกลาง (10 เตียง), โรงพยาบาลกระทู้ (10 เตียง) มีโรงพยาบาลเอกชน 5 แห่ง คลินิกเอกชน 47 แห่ง ร้านขายยาแผนปัจจุบัน 51 แห่ง มีแพทย์ 45 คน ทันตแพทย์ 8 คน เภสัชกร 9 คน พยาบาล 251 คน มีสัดส่วนของบุคลากรสาธารณสุขต่อจำนวนประชากร ดังนี้ แพทย์ 1:3,476 คน, ทันตแพทย์ 1:19,553 คน, เภสัชกร 1:18,077 คน, พยาบาล 1:850 คน

การศึกษา

จังหวัดภูเก็ตมีโรงเรียนประถมศึกษา 80 โรงเรียน โรงเรียนมัธยมศึกษา 6 โรงเรียน/วิทยาลัยอาชีวศึกษา 4 แห่ง (เป็นของรัฐ 2 แห่ง

ของเอกชน 2 แห่ง) , วิทยาลัยครู 1 แห่ง , วิทยาลัยชุมชนสังกัดทบวงมหาวิทยาลัย 1 แห่ง

การไฟฟ้า

ภูเก็ตมีความต้องการใช้กระแสไฟฟ้าประมาณ 45 เมกกะวัตต์ มีสถานี่เปลี่ยนแปลงแรงดัน 2 แห่งซึ่งสามารถเปลี่ยนแรงดันได้ถึง 100 เมกกะวัตต์ ภูเก็ตเป็นจังหวัดแรกในประเทศไทยที่มีไฟฟ้าใช้ทุกหมู่บ้านบนเกาะใหญ่ (รวมทั้งสิ้น 103 หมู่บ้าน) ยกเว้นเกาะเล็กกลางทะเลที่ไม่สามารถจ่ายกระแสไฟฟ้าให้ได้

การประปา

ภูเก็ตมีการประปาที่ดำเนินการโดยเทศบาลและการประปาส่วนภูมิภาค โดยผลิตน้ำจากแหล่งน้ำดิบซึ่งได้จากชุมเมืองเก่า 5 แห่ง ในระยะ 3-4 ปีที่ผ่านมาเทศบาลเมืองภูเก็ตประสบปัญหาการขาดแคลนน้ำดิบที่ใช้ผลิตน้ำประปาโดยเฉพาะฤดูแล้ง ประกอบกับจังหวัดภูเก็ตเป็นแหล่งท่องเที่ยว ทำให้มีปัญหาการขาดแคลนน้ำใช้เพิ่มสูงขึ้น

เศรษฐกิจ

ภูเก็ตเป็นจังหวัดที่มีบทบาททางเศรษฐกิจสูงมากจังหวัดหนึ่ง นับตั้งแต่อดีตมาจนถึงปัจจุบัน ทั้งนี้ เนื่องจากมีทรัพยากรธรรมชาติที่เอื้ออำนวยต่อการลงทุนและการค้าขายกับต่างประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการมีธรรมชาติที่สวยงามและมีสถานที่ท่องเที่ยวมากมาย ประกอบกับการได้รับการส่งเสริมให้เป็นเมืองท่องเที่ยว ทำให้มีการขยายตัวทางด้านอุตสาหกรรมท่องเที่ยวในอัตราที่สูงมาก ทำให้ธุรกิจด้านอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องและอยู่ในวงจรของธุรกิจท่องเที่ยวขยายตัวเติบโตตามขึ้นไปอย่างรวดเร็วด้วย เช่น กิจการด้านโรงแรม ร้านค้า ร้านอาหาร ธุรกิจก่อสร้าง เป็นต้น กล่าวคือ ในปี พ.ศ. 2532 ภูเก็ตมีนักท่องเที่ยวเข้ามาถึง 1,369,674 คน ในจำนวนนี้เป็นนักท่องเที่ยวชาวไทย 444,104 คน นักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศ 925,570 คน มีจำนวนโรงแรมกว่า 130 แห่ง มีห้องพัก

9,316 ห้อง ภาวะดังกล่าวทำให้สภาพเศรษฐกิจของจังหวัดทรุดตัวขึ้น เนื่องจากประชากรมีงานทำ มีรายได้สูง การใช้จ่ายคล่องตัวขึ้น อย่างไรก็ตามธุรกิจการท่องเที่ยวมิได้ให้ประโยชน์ทางที่ดีกับจังหวัดและประชาชนในท้องถิ่นแต่เพียงด้านเดียว แต่ยังมีผลกระทบในทางลบอีกด้วย เช่น ทำให้ค่าครองชีพสูงขึ้น มีการบุกรุกทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างรุนแรง ซึ่งปัญหาเหล่านี้จะต้องได้รับการรณรงค์ให้มีการช่วยกันแก้ไขทั้งภาครัฐและเอกชนทุกฝ่าย นอกจากเศรษฐกิจของภูเก็ตจะขึ้นอยู่กับการท่องเที่ยวเป็นสำคัญแล้ว ทางด้านการเกษตรภูเก็ตรวมทั้งมีพืชเศรษฐกิจหลายชนิด เช่น ยางพารา, มะพร้าว, สับปะรด มีการเลี้ยงสัตว์ เช่น โค กระบือ สุกร ไข่ไก่ เพื่อใช้งานและบริโภคภายในท้องถิ่น รวมทั้งมีการทำการประมงอย่างกว้างขวาง อุตสาหกรรมที่มีความสำคัญอย่างมากในอดีตคือ การรทำเหมืองแร่ดีบุก แต่ในช่วงปี พ.ศ.2528-2529 ราคาดีบุกในตลาดโลกลดต่ำลงทำให้เหมืองแร่ขนาดเล็กต้องปิดกิจการลง การลงทุนที่เด่นชัดที่สุดคือการลงทุนในธุรกิจโรงแรมและธุรกิจที่ดินซึ่งคาดว่าจะยังคงมีการลงทุนในระดับสูงต่อไปอีกหลายปี

สำหรับมูลค่าผลิตภัณฑ์รวมของจังหวัดภูเก็ตในช่วงระหว่าง
พ.ศ.2527-2531 แยกตามสาขาการผลิตได้ดังนี้

ตารางที่ ผ/5 แสดงผลิตภัณฑ์รวมขั้นต้นของจังหวัดภูเก็ต (ราคาตลาด) ปี พ.ศ.2527-2531

	หน่วย 1,000 บาท				
สาขาการผลิต					
เกษตรกรรม	562,273	591,929	630,385	951,984	1,065,046
กลีกรวม	199,747	210,181	220,977	281,737	351,829
ปศุสัตว์	73,144	41,988	74,429	82,012	73,580
ประมง	222,194	268,641	272,419	513,404	550,266
ป่าไม้	5,746	1,074	0	194	146
บริการทางการเกษตร	1,575	2,887	1,275	1,312	1,377
แปรรูปผลิตภัณฑ์เกษตร					
อย่างง่าย	59,685	67,158	61,285	73,235	87,848
เมืองแร่	534,869	613,522	168,061	184,787	239,267
อุตสาหกรรม	1,213,849	1,221,673	763,772	745,180	771,542
ก่อสร้าง	163,251	128,625	183,019	187,923	779,926
ไฟฟ้าและประปา	120,854	141,335	160,627	193,752	241,898
คมนาคมและขนส่ง	388,781	369,484	797,403	926,275	1,221,986
ค้าปลีกและค้าส่ง	1,015,611	1,076,027	925,091	1,229,821	1,279,327
การธนาคาร ประกันภัย					
และอสังหาริมทรัพย์	157,876	174,881	183,268	278,675	421,303
ที่อยู่อาศัย	96,113	104,983	114,322	121,274	131,435
บริหารราชการ	169,823	181,163	187,478	193,741	211,563
บริการ	918,059	1,007,960	1,131,869	1,334,509	8,005,658
ผลิตภัณฑ์รวมขั้นต้นจังหวัด	5,341,369	5,611,582	5,245,295	6,347,821	8,005,658
ยอดรวมเฉลี่ยต่อหัว	35,848	36,677	36,677	39,923	43,114
ประชากร (1,000คน)	149	153	156	159	163

ที่มา : กองบัญชีประชาชาติ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2533

วิเคราะห์สภาพเศรษฐกิจของภูเก็ต

สภาพเศรษฐกิจของจังหวัดภูเก็ตในช่วงต้น ๆ (ปี 2527-2528) มีมูลค่าในสาขาอุตสาหกรรมสูงเป็นอันดับ 1 โดยมีมูลค่าการผลิตสาขาการค้าปลีกและค้าส่งสูงเป็นอันดับ 2 และมูลค่าการผลิตในสาขาบริการสูงเป็นอันดับ 3 ของมูลค่าผลิตภัณฑ์รวมทั้งหมดของจังหวัด แต่ต่อมาในช่วงปีหลัง ๆ (2529-2531) มูลค่าการผลิตในสาขาบริการกลับสูงเป็นอันดับ 1 โดยมีมูลค่าการผลิตสาขาการค้าปลีกและค้าส่งสูงเป็นอันดับ 2 และมูลค่าการผลิตในสาขาการคมนาคมและขนส่งสูงเป็นอันดับ 3 ลักษณะเช่นนี้น่าจะเป็นผลมาจากการเจริญเติบโตอย่างรวดเร็วของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวในระหว่างปี 2529-2531 ซึ่งส่งผลให้การบริการเป็นสาขาการผลิตที่มีมูลค่ารวมสูงกว่าสาขาการผลิตอื่น ๆ ของจังหวัดโดยสาขาบริการจะมีมูลค่าประมาณ 20% ของมูลค่าผลิตภัณฑ์รวมทั้งจังหวัด

สถานที่ท่องเที่ยว

สถานที่ท่องเที่ยวที่เป็นภาพพจน์และหน้าตาของ เมืองภูเก็ตมักจะเป็นหาดทรายชายทะเลที่มีธรรมชาติสวยงามเกือบทั้งหมด แต่ภูเก็ตก็จะมีแต่หาดทรายชายทะเลแต่เพียงประการเดียว ภูเก็ตยังมีสถานที่ท่องเที่ยวที่น่าสนใจอื่น ๆ อีกจำนวนมาก ถ้าหากเริ่มต้นจากเมื่อเข้าสู่เกาะภูเก็ตแล้ว ภูเก็ตมีสถานที่ท่องเที่ยวที่น่าสนใจดังนี้

- อนุสาวรีย์ท้าวเทพกระษัตรี-ท้าวศรีสุนทร ตั้งอยู่ที่สี่แยกท่าเรือเขตอำเภอกลาง ก่อนถึงตัวเมืองภูเก็ต 12 กิโลเมตร
- ดิگส്മัยเก่าย่านใจกลางเมืองภูเก็ต มีลักษณะสถาปัตยกรรมเป็นลักษณะผสมปนเประหว่างศิลปะแบบเรอแนซซองส์และนีโอคลาสสิกของยุโรปกับศิลปะแบบจีนผสมไทย ปัจจุบันจะหาดูได้บริเวณถนนกลาง ถนนตีบุก ถนนพังงา และถนนเยาวราช
- เขารัง เป็นเนินเขาเตี้ยๆ อยู่ทางด้านทิศตะวันตกเฉียงเหนือของเมือง เทศบาลเมืองภูเก็ตได้จัดเป็นสวนสุขภาพและสวนสาธารณะ เป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจและชมทิวทัศน์เมืองภูเก็ต

- สะพานหิน เป็นที่ร่ำงสาธารณะของเมือง ตั้งอยู่ตอนน้ำตื้นสุดของตัวเมือง ติดกับชายทะเล เป็นที่ตั้งของอนุสาวรีย์หลัก 60 ปี* ซึ่งสร้างขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2521 เพื่อเป็นที่ระลึกแก่กัปตัน เอ็ดเวิร์ด รัมส์ ไมล์ ชาวออสเตรเลียผู้นำเรือซูดแร่ ลำแรกมาใช้ซูดแร่ตีบุกในประเทศไทย เมื่อ พ.ศ. 2452

- เกาะสีเหร่ เป็นเกาะขนาดเล็กอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ของเกาะภูเก็ต อยู่ห่างจากตัวเมืองรวม 4 กิโลเมตร มีเนื้อที่ประมาณ 20 ตารางกิโลเมตร ปัจจุบันถือเป็นพื้นที่อันเดียวกับเกาะภูเก็ต

- สถานแสดงพันธุ์สัตว์น้ำ ตั้งอยู่ที่ปลายแหลมพันวา มีปลาน้ำจืด ปลาทะเลกว่า 100 ชนิด แสดงให้ชม

- วัดฉลอง อยู่ในเขตอำเภอเมือง ห่างจากตัวเมืองภูเก็ตประมาณ 8 กิโลเมตร เป็นวัดที่มีชื่อเสียงมากที่สุดของภูเก็ต มีรูปหล่อของหลวงพ่อแช่ม และหลวงพ่อช่วงซึ่งเป็นที่เคารพสักการะของชาวภูเก็ตทั่วไป

- อ่าวฉลอง อยู่ห่างจากตัวเมือง 11 กิโลเมตร ทางทิศใต้ของเกาะภูเก็ต ชายหาดเป็นรูปโค้งยาว ทะเลบริเวณนี้ไม่เหมาะแก่การเล่นน้ำแต่เป็นที่ที่นักท่องเที่ยวจะเช่าเรือไปเที่ยวชมเกาะต่าง ๆ หรือไปตกปลาได้

- หาดราไวย์ อยู่ทางตอนใต้ของเกาะภูเก็ต เป็นชายหาดที่เป็นนิยมของนักท่องเที่ยวมานาน

- แหลมพรหมเทพ อยู่ห่างจากหาดราไวย์ประมาณ 2 กิโลเมตร เป็นแหลมที่อยู่ตอนน้ำตื้นสุดของเกาะภูเก็ต บริเวณแหลมพรหมเทพเป็นส่วนที่สวยงามที่สุดของเกาะภูเก็ตเป็นสถานที่ชมพระอาทิตย์ตกใต้ดงมยั้งนัก

ส่วนสถานที่ท่องเที่ยวชายทะเลอื่น ๆ ได้แก่ อ่าวกะตะ, อ่าวกะรน, อ่าวป่าตอง, หาดสุรินทร์, แหลมสิงห์, อ่าวกมลา, หาดินหาน, หาดแหลมกา, เกาะแก้วพิสดาร. และหาดไม้ขาว ซึ่งชายหาดที่เป็นที่นิยมของนักท่องเที่ยวมักจะเป็นชายหาดที่มีทรายเนื้อละเอียด ชาวสะอาด มีทัศนียภาพสวยงาม คลื่นลมไม่แรง มีน้ำทะเลใส ชายหาดมีความลาดเหมาะสมแก่การเล่นน้ำ

*อนุสาวรีย์หลัก 60 ปี นี้ อาจจะเรียกชื่อต่างกันตามความคุ้นเคยหรือการรับรู้ เช่น อนุสรณ์การท่าเหมืองแร่, อนุสรณ์เรือซูดแร่, อนุสาวรีย์หอย ฯลฯ

ภาคผนวก ข. การวิเคราะห์ชุมชนเมืองนครศรีธรรมราชและภูเก็ต

การวิเคราะห์ชุมชนเมืองในที่นี้ได้้นำวิธีวางผังให้เกิดสภาพแวดล้อมที่สนองต่อการรับรู้ มาวิเคราะห์ชุมชนเมืองทั้งเมืองนครศรีธรรมราชและเมืองภูเก็ต

สำหรับวิธีวางผังให้เกิดสภาพแวดล้อมที่สนองต่อการรับรู้ ประกอบด้วยขบวนการวิเคราะห์ดังต่อไปนี้

1. การเข้าถึง (Permeability)
2. การใช้สอยที่หลากหลาย (Variety)
3. ความแจ่มชัดเข้าใจได้ (Legibility)
4. การใช้สถานที่นั้นได้หลายวัตถุประสงค์ (Robustness)
5. ลักษณะในรายละเอียดของสถานที่นั้นซึ่งช่วยให้ผู้ใช้มีทางเลือกที่เหมาะสมได้ (Visual Appropriateness)
6. สถานที่นั้นอุดมไปด้วยของดี ๆ ที่รับรู้ได้ (Richness)
7. ผู้คนมีส่วนร่วมในที่นั้น (Personalisation)

การวิเคราะห์ชุมชนเมืองนครศรีธรรมราช

1. การเข้าถึง

1.1 ความเชื่อมโยงระหว่างชุมชนเมืองกับภายนอก การเข้าถึงตัวชุมชนเมืองนครศรีธรรมราชจากภายนอกต้องอาศัยเส้นทางถนนและเส้นทางรถไฟเป็นสำคัญ กล่าวคือ

- บริเวณนอกเมือง มีทางหลวงจังหวัดหมายเลข 4103 ตัดอ้อมตัวเมืองห่างไปทางตะวันตกของตัวเมืองประมาณ 5 กิโลเมตร แต่ทางตะวันออกของตัวเมืองมีถนนอ้อมค่ายวิชารุชและถนนพัฒนาการคูขวาง (เป็นถนนสายเดียวกัน) ตัดประชิดตัวเมือง

- ถนนที่ตัดตรงเข้าสู่ตัวเมืองโดยตรงประกอบด้วย
ทางทิศเหนือมีทางหลวงจังหวัดหมายเลข 4012
เชื่อมต่อกับถนนราชดำเนิน
ทางตะวันออกมีทางหลวงจังหวัดหมายเลข 4102
(ไปปากนคร) เชื่อมต่อกับถนนบูรณาราม
ทางตะวันตกมีทางหลวงจังหวัดหมายเลข 4016
(ไปพรุเสด็จ) ตัดกับทางหลวงจังหวัด หมายเลข 4103 บริเวณสี่แยกเบญจมาชูลี
ทางทิศใต้ บริเวณสี่แยกหัวถนน มีทางหลวงจังหวัด
หมายเลข 4017 (ไปเชียราใหญ่) มาเชื่อมต่อกับถนนราชดำเนิน และมีทางหลวง
จังหวัดหมายเลข 403 (ไปร่อนพิบูลย์) แยกจากสี่แยกหัวถนนไปทางตะวันตก.
ทางหลวงจังหวัดหมายเลข 4013 (ไปปากพ่อง) แยกจากสี่แยกหัวถนนไปทาง
ตะวันออก

การที่มีเส้นทางถนนเข้าสู่ตัวเมืองในทุกทิศทางเช่นนี้
ทำให้การติดต่อระหว่างตัวเมืองนครศรีธรรมราชและพื้นที่ล้อมรอบเป็นไปด้วย
ความสะดวก ตัวเมืองนครศรีธรรมราชเกิดเป็นศูนย์กลางของเส้นทางคมนาคมไป
ยังอำเภอต่าง ๆ ส่วนการเดินทางโดยเส้นทางที่ตัดอ้อมตัวเมืองก็มีประโยชน์ใน
แง่การประหยัดเวลาและลดปริมาณการจราจรที่จะผ่านตัวเมือง แต่ทำให้ไม่เห็น
ลักษณะของตัวเมืองเป็นจุดอ่อนต่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวตัวเมือง

- เส้นทางรถไฟ ผู้ที่เดินทางโดยรถไฟมาสู่นครศรีธรรม
ราชจะสามารถเข้าสู่ย่านใจกลางเมืองได้โดยตรง เนื่องจากสถานีรถไฟตั้งอยู่ใน
ย่านการค้าทำวัง

1.2 การเข้าถึงภายในเขตชุมชนเมือง

- การเข้าถึงโดยทางถนน ภายในตัวเมืองนครศรีธรรม
ราชมีถนนราชดำเนินเป็นถนนสายหลักตัดผ่านใจกลางเมืองในแนวเหนือ-ใต้ ถนน
ราชดำเนินบริเวณหน้าพิภกาจะเบี่ยงเบนจากแนวเดิมไปทางซ้ายและมีถนนหลังวัด
พระมหาธาตุเข้ามาเชื่อมต่อ ทำให้บริเวณหน้าพิภกาเป็นสามแยก ส่วนทาง
ตะวันออกและทางตะวันตกของถนนราชดำเนินก็มีถนนคู่ขนานไปกับถนนราชดำเนิน
และมีถนนซอยเชื่อมต่อระหว่างถนนราชดำเนินกับถนนทางตะวันออกทางตะวันตก

นับร้อยสาม ทำให้โครงข่ายถนนในตัวเมืองนครศรีธรรมราชกลายเป็นตารางสี่เหลี่ยมเรียงตัวต่อกันไปตามแนวยาวของเมือง ลักษณะเช่นนี้ทำให้พื้นที่ตัวเมืองสามารถเข้าถึงได้สะดวกและทั่วถึง แต่ก็มี ความแตกต่างของระดับการเข้าถึงในเขตตัวเมืองโดยทางถนนอยู่บ้าง ซึ่งพอจะจัดลำดับได้คือ (1) ถนนราชดำเนิน เป็นถนนสายสำคัญที่สุดของเมือง (2) ถนนศรีธรรมโศก-ถนนศรีปราชญ์ ขนานทางตะวันออกของถนนราชดำเนิน และถนนศรีธรรมราช ถนนยมราชขนานทางตะวันตกของถนนราชดำเนินเป็นถนนที่สำคัญเป็นอันดับ 2 (3) ถนนซอยต่าง ๆ ที่เชื่อมระหว่างถนนราชดำเนินกับถนนขนานทางตะวันออก-ตะวันตก มีความสำคัญเป็นอันดับ 3 (4) ถนนพัฒนาการดูขวางเป็นถนนที่ช่วยระบายการจราจรทางตะวันออกของตัวเมืองและก่อให้เกิดการแผ่ขยายของอาคารบ้านเรือนไปทางตะวันออก ถือเป็นถนนที่ช่วยสนับสนุนการเข้าถึง ไม่สามารถที่จะนำไปจัดลำดับเปรียบเทียบกับถนนราชดำเนินได้

- การเข้าถึงสถานที่สาธารณะ, สถานที่ส่วนบุคคลและการเข้าถึงโดยทางทัศนภาพ มักจะมีความสัมพันธ์กันคือ สถานที่สาธารณะมักจะเข้าถึงได้ดีทั้งทางกายภาพและทางทัศนภาพ ส่วนสถานที่ส่วนบุคคลมักจะมี การเข้าถึงได้ไม่ดีนัก แต่ก็มีข้อยกเว้นคือสถานที่ส่วนบุคคลที่ใช้ประกอบธุรกิจการค้าจะมีการเข้าถึงได้ดี ส่วนลักษณะร่วมอื่น ๆ ในรายละเอียดปลีกย่อยของการเข้าถึงมักจะเกิดจากสภาพบังคับทางเศรษฐกิจ, ความรู้สึกทางจิตวิทยา และสภาพแวดล้อมของพื้นที่ เช่น ลักษณะของวัดในตัวเมือง จำเป็นต้องมีกำแพงเพื่อความสงบของพระสงฆ์องค์เจ้าแต่ถ้าวัดตั้งอยู่ในย่านธุรกิจการค้าและไม่มีการดูแลอย่างใกล้ชิดจากผู้บริหารบ้านเมืองแล้วมักจะมีอาคารพาณิชย์ปิดล้อมบริเวณวัดจนเหลือแต่ซุ้มประตูทางเข้า หรือบ้านเรือนอยู่อาศัยที่ผู้เป็นเจ้าของรู้สึกปลอดภัยในการอยู่อาศัย มักจะมีรั้วโปร่งเตี้ย ๆ หรือไม่รั้วเลย แต่ถ้าผู้เป็นเจ้าของรู้สึกไม่ปลอดภัยในการอยู่อาศัยแล้วก็มักจะมีการสร้างกำแพงสูงปิดกั้นจนมองไม่เห็น

สำหรับการเข้าถึงย่านและสถานที่ต่าง ๆ ในชุมชนเมืองนครศรีธรรมราชพอจะสรุปได้ดังนี้คือ

ย่านท่าวัง

ลักษณะของการเข้าถึงทางกายภาพ

- โครงข่ายถนนคล้ายตารางสี่เหลี่ยมริมถนนมักมีอาคารพาณิชย์ตึกแถวตั้งอยู่
- เงื่อนไขของการเข้าไปในอาคารพาณิชย์ มักเป็นไปเพื่อกิจกรรมทางธุรกิจการค้าและมีช่วงกำหนดเวลา
- ภายในบล็อกของอาคารพาณิชย์เป็นพื้นที่ตาบอดคือ มีทางเข้าแคบๆ ระหว่างช่วงตึกมีบ้านไม้เรือนเก่าๆ ตั้งอยู่ภายใน
- สถานที่สำคัญในย่านสามารถเข้าถึงได้ สะดวกแต่บางแห่งก็มีกำหนดช่วงเวลาของการเข้าไปใช้สถานที่นั้น

ลักษณะของการเข้าถึงทางทัศนภาพ

- อาคารตึกแถวสร้างขึ้นในเวลาไม่พร้อมกัน มีรูปแบบ, ความสูงแตกต่างกัน
- อาคารร้านค้าที่เป็นตึกแถวมักเปิดด้านหน้าโรงงาให้เห็นกิจกรรมและสินค้าภายในร้าน ส่วนห้างสรรพสินค้า, โรงภาพยนตร์, ธนาคารไม่เปิดโรงงาแต่ใช้กระจกกันแสงหรือมีลักษณะที่แสดงพื้นที่, กิจกรรมภายในและมีสิ่งดึงดูดความสนใจมากกว่าร้านค้าธรรมดา เช่น ทางเข้าทำเป็นพิเศษ, บ้ายโฆษณา ฯลฯ
- มักจะเสาไฟฟ้า, สายไฟฟ้าและป้ายรบกวนคุณภาพการเข้าถึงทางทัศนภาพ สถานที่สำคัญที่มีการเข้าถึงทางทัศนภาพในย่านได้ดีคือ สถานีรถไฟซึ่งเป็นอาคารขนาดใหญ่ชั้นเดียวมีหลังคาทรงไทยมุงด้วยกระเบื้องอิฐเคลือบสี

ตลาดแขก-หัวอิฐ

ลักษณะของการเข้าถึงทางกายภาพ

- ครงข่ายถนนทำให้การติดต่อเป็นไปโดยสะดวกพอสมควร แต่ถนนบางช่วงมีลักษณะแคบเป็นคอขวด คือช่วงถนนพาดทำให้การจราจรไม่คล่องตัว แต่ก็ขยายความกว้างของถนนไม่ได้เนื่องจากมีอาคารขนานทั้ง 2 ฝั่งถนน
- ริมถนนบางช่วงไม่มีพืตบาททางเดินเท้าหรือมีแต่แคบ ๆ เดินไม่สะดวก
- การจราจรบริเวณตลาดหัวอิฐบางครั้งมีการติดขัดเนื่องจากตลาดตั้งอยู่ริมถนน
- สถานีขนส่งมีอาคารพาณิชย์ล้อมรอบทางเข้าเป็นเพียงช่วงระหว่างตึกแถวพอที่รถจะผ่านเข้าไปได้

สนามหน้าเมือง

- มีการเข้าถึงสะดวกเนื่องจากเป็นที่รองสาธารณะ ตั้งอยู่กลางเมืองริมถนนราชดำเนิน

ลักษณะของการเข้าถึงทางทัศนภาพ

- ลักษณะอาคารร้านค้าคล้าย ๆ กัน ย่านท่าวัง แต่ถ้าหากสร้างขึ้นในบริเวณที่ดินของราชพัสดุหรือที่ดินของวัดก็จะมีลักษณะรูปแบบเดียวกันไปตลอดแนวที่ดิน ทำให้ความหลากหลายของรูปแบบอาคารพาณิชย์ในย่านนี้น้อยกว่าย่านท่าวัง
- สถานีขนส่งเปรียบเสมือนประตูของเมือง ในสมัยปัจจุบัน แต่โดยปิดล้อมด้วยอาคารพาณิชย์รอบด้าน สภาพแวดล้อมโดยรอบสถานีขนส่งไม่ได้ทำให้เกิดความประทับใจแก่ผู้มาเยือน

- ความเป็นที่รองกว้างทำให้สามารถมองผ่านทะเลสาบได้กว้างไกล

ลักษณะของการเข้าถึงทางกายภาพ

- อาคารสิ่งก่อสร้างที่ตั้งอยู่ในบริเวณสนามหน้าเมืองและบริเวณใกล้เคียงก็เข้าถึงได้สะดวกทั้งทางถนนและทางเดินเท้า

ลักษณะของการเข้าถึงทางทัศนภาพ

- องค์ประกอบต่าง ๆ ในบริเวณสนามหน้าเมืองให้ทัศนภาพที่มีความชัดเจนสูง เนื่องจากความเป็นที่โล่งกว้างของสนามหน้าเมือง ทำให้ไม่ค่อยมีสิ่งรบกวนฉากหลังของทัศนภาพ อีกทั้งบริเวณใกล้เคียงก็เป็นสถานที่ที่มีพื้นที่เว้นว่างข้างหน้าตัวอาคาร

ในเมือง-ท่าม้า

- ถนนสายย่อยอื่น ๆ นอกจากถนนราชดำเนิน มีความกว้างน้อยไม่มีพุดบาททางเดินเท้า แต่ก็เพียงพอต่อการเข้าถึงสำหรับผู้คนที่อยู่อาศัยในย่านนี้ และทำให้เหมาะสมต่อการเป็นที่อยู่อาศัย คือลักษณะถนนเล็ก ๆ ผู้คนหนาแน่น ทำให้ไม่มีอาคารพาณิชย์เข้ามาตั้งเป็นการควบคุมการใช้ที่ดินในย่านนี้ให้มีความเหมาะสมต่อการเป็นที่อยู่อาศัยไปในตัว

- อาคารบ้านเรือนมีลักษณะกึ่งปิดกั้นคือมีรั้วกันแต่เป็นรั้วที่ไม่สูงนักหรือมีพุ่มไม้เป็นรั้วกัน มีต้นไม้ต่างๆ ปลุกกันบริเวณหน้าบ้าน ทำให้เกิดภาพที่กลืนไปกับสภาพแวดล้อมของเมือง

วัดพระมหาธาตุ

ลักษณะของการเข้าถึงทางกายภาพ

- ถนนราชดำเนินในช่วงนี้มีความกว้างลดลง เริ่มจากแยกหอนาฬิกา เป็นต้นมา แต่ก็เหมาะสมในการผ่านไปมาในย่านนี้และเหมาะสมต่อการควบคุมไม่ให้อาคารร้านค้ามาตั้งอยู่ใกล้ศาสนสถานสำคัญของเมืองมาก
- บ้านเรือนทางตะวันออกของวัดพระมหาธาตุ จากถนนศรีธรรมราชไปเริ่มขยายตัวไปใกล้กับถนนพัฒนาการคูขวาง บางแห่งก็มีถนนดินเชื่อมระหว่างถนนทั้งสองสาย การสร้างถนนเพิ่มเติมระหว่างช่วงถนนดังกล่าวเพื่อใช้เป็นทางเข้าถึงที่อยู่อาศัยจึงเป็นสิ่งจำเป็น

ศาลามีชัย-หัวถนน

- การเข้าถึงทางถนนมักอาศัยถนนราชดำเนินเป็นถนนสายหลัก ประกอบกับถนนราชดำเนิน ตั้งแต่ช่วงวัดพระมหาธาตุไปจนถึงหัวถนนเป็นช่วงที่ค่อนข้างยาว ทำให้มีการเกาะตัวของอาคารบ้านเรือนอยู่ริมถนน

ลักษณะของการเข้าถึงทางทัศนภาพ

- วัดพระมหาธาตุและวัดอื่น ๆ ในย่านนี้มีกำแพงเตี้ย ๆ แต่ก็มีความว่างลานวัดและโบสถ์ เจดีย์ วิหาร ซึ่งเจดีย์โบสถ์เหล่านี้ทำให้เกิดการเข้าถึงทางทัศนภาพในระยะไกล แต่เมื่อผู้สังเกตเห็นในระยะใกล้สายตาก็จะกระทบกับกำแพงวัดแล้วจึงหันขึ้นมองโบสถ์ เจดีย์ และเมื่อเดินเข้าไปในวัดสายตาก็จะไปที่ลานวัดแล้วจึงมุ่งไปจับอยู่โบสถ์ วิหาร การสงวนรักษาพื้นที่และสภาพแวดล้อมทางทัศนภาพของวัดไว้จึงเป็นสิ่งที่จะทำให้วัดเป็นศาสนสถานสื่อความหมายของความเป็นวัด, เป็นเสนาสนะอันสงบได้อย่างแท้จริง

- การที่ถนนราชดำเนินในช่วงนี้ค่อนข้างแคบและยาวทำให้ไม่ค่อยมีอะไรเป็นจุดน่าสนใจต่อการเข้าถึงทางทัศนภาพ ตึกแถวที่สร้างขึ้นมา 2-3 ชั้นริมถนนราชดำเนินมีการบดบังทัศนียภาพขององค์พระบรมธาตุเจดีย์อยู่บ้าง

ลักษณะของการเข้าถึงทางกายภาพ

- บริเวณสี่แยกหัวถนนมีความเป็นชุมทางที่สำคัญของเมือง เป็นทางผ่านของผู้คนที่จะเดินทางไปยังอำเภอและจังหวัดใกล้เคียง

ลักษณะของการเข้าถึงทางทัศนภาพ

- สถานที่ในย่านนี้บางแห่ง เช่นโรงพยาบาลมหาสารมีรั้วโปร่งด้านหน้า ทำให้มีการเข้าถึงทางทัศนภาพได้ดี แต่วัดในย่านนี้หลายแห่งอยู่ในสภาพชำรุดทรุดโทรม ไม่ให้คุณภาพทางทัศนภาพที่เหมาะสม

1.3 ปัญหาของการเข้าถึงซึ่งได้มาจากการสอบถามความคิดเห็น เห็นของชาวเมือง

โดยการสุ่มตัวอย่างชาวเมืองทำให้ประมาณการได้ว่า ชาวเมืองส่วนใหญ่ประมาณ 60% ใช้รถยนต์, รถจักรยานยนต์, รถจักรยาน ส่วนตัวในการเดินทาง ที่เหลือประมาณ 40% ใช้รถยนต์รับจ้าง, รถประจำทาง ในการเดินทาง* ซึ่งจะได้สัดส่วนในการใช้พาหนะเดินทาง ส่วนตัว: สาธารณะ เป็น 60:40 ถ้าหากจะพิจารณาว่าสัดส่วนดังกล่าวเหมาะสมหรือไม่และเหมาะสมอย่างไรแล้วก็ต้องอาศัยข้อมูลอื่น ๆ อีกมาก เช่น ระยะทางในเมืองทั้งหมด, จำนวนยานพาหนะ ประเภทและคุณภาพของรถยนต์-รถโดยสารสาธารณะ, ทางเลือกที่ผู้คนจะใช้เดินทาง ฯลฯ ซึ่งเป็นเรื่องที่ต้องศึกษาลงไปในรายละเอียดอีกมากมาย แต่ในขั้นนี้ได้พิจารณาจากผลสะท้อนที่ชาวเมืองได้แสดงออกมาทางความคิดเห็น ซึ่งได้ผลคือ ผู้ตอบแบบสอบถาม (ซึ่งเป็นตัวแทนของชาวเมือง) ประมาณ 3 ใน 4 (76%) มีความเห็นว่า ถนนอยู่ในสภาพคับแคบการจราจรหนาแน่น และ ประมาณ 3 ใน 4 (68%) มีความเห็นว่าทางเดินเท้าในย่านใจกลางเมืองอยู่ในสภาพที่เดินค่อนข้างลำบาก แสดงให้เห็นว่าชาวเมืองเริ่มจะรู้สึกว่าคุณภาพ สะดวกสบายในการเข้าถึง

2. การใช้สอยที่หลากหลาย ชุมชนเมืองนครศรีธรรมราชมีการใช้สอยที่หลากหลายซึ่งประกอบด้วยลักษณะของการใช้สอย รูปแบบของการใช้สอย และความหมายของการใช้สอย ดังต่อไปนี้

ย่าน องค์ประกอบของการใช้สอย คำอธิบายลักษณะเด่นชัดขององค์ประกอบ

ท่าวัง

ลักษณะของการใช้	ย่านการค้าหลักของเมือง
รูปแบบของการใช้	1. สถานที่จับจ่าย-ใช้สอยสินค้าบริการต่าง ๆ
ความหมายของการใช้	2. สถานที่บันเทิง เช่น โรงภาพยนตร์ เป็นสถานที่เพื่อการซื้อขายสินค้าอุปโภคบริโภคและการบริการต่าง ๆ

ตลาดแขก-หัวอิฐ

ลักษณะของการใช้	ย่านการค้ารองของเมือง
รูปแบบของการใช้	1. ตลาดขายส่งสินค้าเกษตร
ความหมายของการใช้	2. สถานีขนส่ง เป็นย่านแวะพักขนถ่ายสินค้าเกษตรเพื่อที่จะกระจายไปยังที่ต่าง ๆ เป็นชุมทางสำหรับผู้คนที่จะต้องรถประจำทางไปยังจังหวัดต่าง ๆ

ย่าน องค์ประกอบของการใช้สอย คำอธิบายลักษณะเด่นชัดขององค์ประกอบ

สนามหน้าเมือง

ลักษณะของการใช้

สถานที่สาธารณะของเมือง

รูปแบบของการใช้

สนามที่รโล่งกว้างและมีสิ่งก่อ

สร้างองค์ประกอบต่าง ๆ ในบริเวณ

ใกล้เคียงมากมาย ใช้ในโอกาสและจุด

มุ่งหมายต่าง ๆ กัน

ความหมายของการใช้

เป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ ตลาดนัด

สถานที่จัดงานเทศกาลต่าง ๆ

ในเมือง-ท่าม้า

ลักษณะของการใช้

ย่านสถานที่ราชการ, ที่พักอาศัย

รูปแบบของการใช้

1. อาคารสถานที่ราชการ

2. บ้านเรือนที่อยู่อาศัย

3. มีตลาดร้านค้าตั้งขึ้นมาเล็กน้อยบริเวณท่าม้า

ความหมายของการใช้

1. ศูนย์กลางการบริหารราชการของ

จังหวัด. สถานที่ติดต่อกับหน่วยงานราชการ

การ

2. สถานที่พักอาศัย

ย่าน องค์ประกอบของการไร้สอย คำอธิบายลักษณะเด่นชัดขององค์ประกอบ

วัดพระมหาธาตุ

ลักษณะของการไร้	<ol style="list-style-type: none"> 1. วัดเป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรมในวันสำคัญทางศาสนา 2. วัดเป็นสถานที่ท่องเที่ยวของชาวพุทธและคนทั่วไป
รูปแบบของการไร้	<ol style="list-style-type: none"> 1. วัด, ศาสนสถาน 2. ที่อยู่อาศัยบริเวณรอบ ๆ วัดมีอยู่อย่างกระจาย
ความหมายของการไร้	วัดเป็นสถานที่ที่เป็นเครื่องหมายของศรัทธาความเชื่อในพุทธศาสนา

ศาลามีชัย-หัวถนน

ลักษณะของการไร้	บริเวณหัวถนนเป็นชุมทาง นอกนั้นเป็นที่อยู่อาศัย, วัดและโรงพยาบาล
รูปแบบของการไร้	<ol style="list-style-type: none"> 1. โรงพยาบาล 2. วัดและหน่วยราชการ 2-3 แห่ง 3. บ้านเรือน
ความหมายของการไร้	ลักษณะของหัวถนนเป็นชุมทางที่เกิดจากการแยกของถนน 3 ทิศทางไปยังอำเภอต่าง ๆ ไม่ใช่เป็นชุมทางที่เกิดจากลักษณะของกิจกรรม เช่น ตลาด ดังนั้นกิจกรรมในการไร้สอยจึงไม่เด่นชัดเหมือนกับย่านอื่น ๆ ของเมือง

สำหรับการใช้สอยที่หลากหลายซึ่งได้มาจากการสัมภาษณ์และสอบถามความคิดเห็นของผู้บริหารบ้านเมือง ชาวเมือง และตัวแทนนักท่องเที่ยว ซึ่งสรุปในรายละเอียดและข้อเสนอแนะของการใช้สอยพื้นที่ชุมชนเมืองนครศรีธรรมราชไว้ดังนี้

- บริเวณรอบ ๆ วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารควรจะอนุรักษ์ไว้แบบเกาะรัตนโกสินทร์ คือ อนุรักษ์สภาพแวดล้อมและไม่ให้มีอาคารสูงบดบังทัศนียภาพองค์พระบรมธาตุเจดีย์

- บริเวณพื้นที่โบราณสถาน พื้นที่สาธารณะสมบัติ ควรจะจัดสภาพแวดล้อมให้เหมาะสมและให้ประชาชนเข้าไปใช้พักผ่อนหย่อนใจ เช่น หอพระอิศวร หอพระนารายณ์ คูคลองต่าง ๆ

- การพิจารณาถึงความเหมาะสมทางประโยชน์ใช้สอยของสถานที่ต่าง ๆ เช่น บริเวณน้ำพุ ไม่ควรมีคิวจอดรถจักรยานยนต์อยู่ข้าง ๆ ควร มีพิพิธภัณฑ์แสดงของเก่าของโบราณและศูนย์สินค้าหัตถกรรมพื้นเมืองให้นักท่องเที่ยวได้เข้าชมในสถานที่ที่สะดวกต่อการเข้าชม เรือนจำควรจะย้ายไปอยู่นอกเมือง ฯลฯ

- ให้มีการใช้สอยสถานที่พร้อมกับให้ความสำคัญในเรื่องคุณค่าความสวยงาม และการอนุรักษ์สถานที่

- ให้มีการป้องกันการใช้ที่ดิน ผิดประเภท หลีกเลียงกฎหมาย รวมทั้งให้มีการประกาศประเภทของการใช้ที่ดินให้ทันสมัยตรงกับความเป็นจริง

3. ความแออัดเข้าใจได้ ชุมชนเมืองนครศรีธรรมราชมีความแออัดเข้าใจได้ปรากฏดังนี้คือ

3.1 ลักษณะทางกายภาพของตัวเมืองที่ตั้งอยู่บนสันทรายเป็นแกนยาวในแนวเหนือ-ใต้ ทำให้อ่านสถานที่ต่าง ๆ เรียงตัวกัน เกิดการแบ่งแยกให้เห็นค่อนข้างชัดเจน

3.2 ลักษณะรูปแบบกิจกรรมในย่านก็สอดคล้องกับลักษณะกายภาพของย่านนั้นๆ กล่าวคือ กิจกรรมค่อนข้างจะแบ่งแยกกันอย่างชัดเจนตาม

ลักษณะของย่าน เช่น ย่านท่าวังมีการค้าขายเป็นกิจกรรมหลัก, ย่านในเมืองมีส่วนราชการ และที่อยู่อาศัยเป็นกิจกรรมหลัก เป็นต้น

3.3 ความเป็นมาทางประวัติศาสตร์อันยาวนานทำให้เกิดประเพณีวัฒนธรรม ตลอดจนสิ่งก่อสร้างสถาปัตยกรรม เช่น วัด เจดีย์ เป็นจำนวนมาก ทำให้นครศรีธรรมราชมีความแจ่มชัดในเรื่องความเป็นเมืองโบราณที่มีประวัติความเป็นมาอันยาวนาน

3.4 ความแจ่มชัดเข้าใจได้ จากการศึกษาสารูปของเมืองนครศรีธรรมราช คือ

- เส้นทาง ถนนราชดำเนินเป็นเส้นทางที่มีความแจ่มชัดมากที่สุดในความจดจำของพลเมือง ช่วงที่มีความชัดเจนกว่าช่วงอื่น ๆ ของถนนนี้คือ ช่วงระหว่างท่าวังไปจนถึงวัดพระมหาธาตุฯ

- ชุมทาง สี่แยกหัวถนน เป็นชุมทางที่มีความชัดเจนมากที่สุด

- ย่าน ให้ความแจ่มชัดในจินตภาพค่อนข้างชัดเจนมาก

- ภูมิสัญลักษณ์ องค์พระบรมธาตุเจดีย์ เป็นภูมิสัญลักษณ์ที่ให้ความชัดเจนมากที่สุดจนเป็นเอกลักษณ์ของเมือง

4. การใช้สถานที่นั้นได้หลายวัตถุประสงค์ สภาพแวดล้อมของย่านต่างๆ ในเมืองนครศรีธรรมราชได้ช่วยให้ผู้ใช้มีทางเลือกต่างๆ ในการใช้สอย ดังแสดงในตารางต่อไปนี้

ย่าน องค์ประกอบหลัก	ท่าวัง- ตลาดคูขวาง	ตลาดแขก- หัวอิฐ	สนามหน้า เมือง	ในเมือง -ศาลากลาง	วัดพระ มหาธาตุ	หัวถนน
ร้านค้า, อาคารพาณิชย์	/	/				
ตลาด	/	/		/		
วัด		/			/	
สถานีรถไฟ, สถานีขนส่ง, จุดต่อรถ	/	/	/			/
โรงพยาบาล	/	/				
โรงแรม	/					
ธนาคาร	/	/				
สถานที่ราชการ	/		/	/		/
บ้านพักอาศัย	/			/	/	
สนามกีฬา-สวนสาธารณะ, ที่ว่างสาธารณะ	/		/			
โรงเรียน	/		/			/
โรงพยาบาล	/					/

หมายเหตุ องค์ประกอบหลัก คือองค์ประกอบที่เป็นลักษณะมีอยู่ย่าน
เป็นที่รู้จักกันทั้งเมือง เช่น บางย่านอาจจะมีส่วนที่ซื้อ-ขายของเล็ก ๆ แต่ไม่ใช่
เป็นตลาดที่รู้จักกันทั้งเมือง การมีตลาดนี้จะถูกละเว้นไม่นำมาลง

จากตารางจะเห็นว่าย่านท่าวัง-ตลาดคูขวาง เป็นย่านที่มีการจัดสภาพ
แวดล้อมซึ่งมีองค์ประกอบต่าง ๆ ที่ช่วยให้ผู้ใช้มีทางเลือกในการใช้สอยสถานที่นั้น
มากที่สุด รองลงมาได้แก่ย่าน ตลาดแขก-หัวอิฐ และย่านในเมือง-ศาลากลาง

และจากการศึกษาและสำรวจที่ว่างของชุมชนเมืองนครศรีธรรมราชในบทที่ 3 พบว่า การใช้สอยสถานที่ได้หลายวัตถุประสงค์ของเมืองนครศรีธรรมราช มีโครงสร้างทางกายภาพของพื้นที่เมืองและการตั้งอาคารบ้านเรือนในย่านต่าง ๆ เป็นข้อจำกัด กล่าวคือการทำย่านต่างๆ ได้เรียงตัวกันและแบ่งแยกหน้าที่ค่อนข้างชัดเจน ทำให้การใช้สถานที่ได้หลายวัตถุประสงค์มักจะเกิดขึ้นในย่านการค้ามากกว่าย่านอื่นๆ นอกจากนี้ที่ว่างสาธารณะของเมืองยังเป็นตัวกำหนดการใช้สอยสถานที่ตามวัตถุประสงค์เฉพาะอย่างซึ่งแตกต่างกัน อย่างไรก็ตามการที่ตัวเมืองมีลักษณะที่ว่างซึ่งแบ่งแยกหน้าที่ใช้สอยเฉพาะอย่างในแต่ละย่านบริเวณไม่ปะปนกันไปทั่วทั้งเมือง เช่นนี้ทำให้ตัวเมืองมีความเป็นระเบียบง่ายต่อการจัดจำและเหมาะสมต่อการอยู่อาศัย (เนื่องจากเป็นเมืองขนาดเล็ก สามารถเดินทางติดต่อกันได้โดยสะดวก แต่ถ้าเป็นเมืองขนาดใหญ่มากๆ การแบ่งแยกย่านแบ่งแยกหน้าที่ของย่านเช่นนี้อาจจะทำให้เกิดความยุ่งยากในการเดินทาง เมืองขนาดใหญ่จึงมักจะมีการจัดแบ่งเป็นศูนย์กลางหลังและมีศูนย์กลางย่อยอยู่รอบ ๆ ทั้งนี้เพื่อทำให้เกิดความสะดวกในการใช้สถานที่ได้หลายวัตถุประสงค์ทั่วทั้งเมือง)

5. ลักษณะในรายละเอียดของสถานที่นั้นซึ่งช่วยให้ผู้ใช้มีทางเลือกที่เหมาะสมได้ เมืองนครศรีธรรมราชมีลักษณะในรายละเอียดของย่านต่างๆ ดังนี้คือ

- ย่านท่าวัง, ย่านตลาดแขก-หัวอิฐ เป็นย่านธุรกิจการค้า จะประกอบด้วยตัวอาคารซึ่งเป็นตึกแถวอาคารพาณิชย์, กิจกรรมและผู้คนจำนวนมากในการซื้อขายสินค้าบริการ, ความหนาแน่นของโครงข่ายถนนและยานพาหนะ

- ย่านสนามหน้าเมือง ประกอบด้วยสนามที่โล่งกว้าง และองค์ประกอบรอบข้างของสถานที่ซึ่งมี หอสมุดเบรมฯ ศาลหลักเมือง วิหารพระสูง ศาลาประคูหก กำแพงเมืองและสวนสาธารณะริมกำแพงเมือง นอกจากนี้ช่วงเวลาและโอกาสของกิจกรรม, งานเทศกาลต่าง ๆ ยังทำให้เกิดความเข้าใจที่ชัดเจนต่อผู้ใช้ว่าควรจะใช้สถานที่นั้นอย่างไร

- ย่านในเมือง-ท่าม้า มีลักษณะเด่นคือ ประกอบด้วยสถานที่ราชการ, บ้านเรือน และร้านค้าอีกจำนวนมาก

- ย่านวัดพระมหาธาตุ มีลักษณะเด่นคือ ประกอบด้วยวัดและบ้านเรือนรอบข้าง
- ย่านศาลามีชัย-หัวถนน ประกอบด้วย โรงพยาบาล, วัด, สถานที่ราชการและอาคารบ้านเรือน กระจัดกระจายไปตามแนวนนราชดำเนิน

ลักษณะในรายละเอียดของย่านต่าง ๆ ที่กล่าวมาข้างต้นเป็นภาพรวมที่จะช่วยให้ผู้ใช้ย่านนั้นๆ เกิดความเข้าใจว่าควรจะไปร่วมทำกิจกรรมอะไรในย่านนั้น ส่วนรายละเอียดของสถานที่ต่างๆ ในย่านจากการศึกษาและสำรวจทัศนภาพของชุมชนเมืองพบว่าส่วนใหญ่แล้วจะมีความชัดเจน ทำให้เกิดความแจ่มชัดในการตัดสินใจต่อผู้พบเห็น (โปรดดูในบทที่ 3 เรื่องการศึกษาและสำรวจทัศนภาพของชุมชนเมือง ประกอบ) แต่มีบางแห่งมีข้อควรพิจารณาในลักษณะรายละเอียดอยู่บ้างกล่าวคือ

สถานที่	ข้อควรพิจารณา	แนวทางการแก้ไข
สวนสมเด็จพระศรีนครินทร์ 86	ที่ตั้งอยู่หลังสนามกีฬาซึ่งไม่ใช้เส้นทางที่ชาวเมืองผ่านไปมาตามปกติ ทำให้มีผู้คนไปใช้สถานที่ดังกล่าวน้อย	<ul style="list-style-type: none"> - ทำป้ายบอกทางเข้าติดตั้งบนถนนราชดำเนิน หน้าสนามกีฬา - หาทางเข้าที่สะดวก ขยายถนนทางเข้า - ทำป้ายชื่อและรั้วด้านหน้าของสวนให้สวยงามชัดเจนเป็นที่ดึงดูดผู้คน

สถานที่ สนามหน้าเมือง	ข้อควรพิจารณา เดิมเป็นสนามที่ดูโล่งกว้าง ต่อมามีการสร้างอาคารหอ สมุดและศาลหลักเมืองลงบน พื้นที่สนามหน้าเมือง ทำให้ เกิดความรู้สึกว้า ความเป็น ที่โล่งกว้างสาธารณะของ สนามหน้าเมืองถูกรบกวน	แนวทางการแก้ไข ใช้ธรรมชาติของต้นไม้ ดอกไม้มาแก้ไขความรู้สึก ถูกรบกวน โดยปลูกต้นไม้ ประดับตกแต่งสถานที่ที่ สร้างขึ้นมาให้สวยงาม เพื่อเบี่ยงเบนความรู้สึก ดังกล่าว - ทำการเชื่อมโยง ทัศนภาพกับความรู้สึก โล่งกว้างไกล เช่น ต้นสนทะเล มักจะขึ้น อยู่บริเวณชายทะเล ถ้าปลูกต้นสนเป็นแนว มักจะนึกกันถึงทะเล และท้องฟ้าที่กว้างไกล หรือใช้สีสรรของอาคาร สถานที่ให้กลมกลืนกับ สภาพแวดล้อมของ สนามหน้าเมืองและ ท้องฟ้า
ศาลหลักเมือง	รูปทรงไปทางเทวสถานของ พราหมณ์ไม่ได้เป็นเหมือน โบสถ์วิหารที่เคยเห็นกัน (ไม้คู้เคย ไม้รู้สึกว่างาน)	- ลบล้างความรู้สึกต่อต้าน ไม้ยอมรับ โดยการ ประดับตกแต่งตัวอาคาร สถานที่ให้สวยงามเด่นชัด ขึ้นมา (ทำให้รู้สึกว่างาน แล้วจะมีความคู้เคยเกิด ขึ้น)

สถานที่	ข้อควรพิจารณา	แนวทางการแก้ไข
หอพระอิศวร-หอพระนารายณ์	ลักษณะของหอเหมือนโบสถ์ไทย แต่มีขนาดเล็ก อยู่ในพื้นที่เล็กๆ และอาณาเขตรอบมักถูกล่อยปละละเลย ทำให้ผู้ที่ไม่ใช่ชาวเมืองไม่ทราบว่าเป็นอะไร	<ul style="list-style-type: none"> - จัดประดับตกแต่งสถานที่ให้ดูเรียบร้อยสวยงาม - ติดตั้งป้ายบอกชื่อสถานที่ที่มองเห็นได้จากถนนราชดำเนิน บริเวณรั้วด้านหน้า
พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ นครศรีธรรมราช	ตั้งอยู่ในทำเลที่ไกลจากย่านใจกลางที่มีผู้คนมากและไม่ค่อยมีใครไปเยี่ยมชม	<ul style="list-style-type: none"> - จัดประดับตกแต่งสถานที่ให้สวยงาม ดึงดูดใจผู้คน - จัดกิจกรรมและแสดงเนื้อหาที่น่าสนใจ

6. สถานที่นั้นอุดมไปด้วยของดีๆ ที่รับรู้ได้ ตัวเมืองนครศรีธรรมราชมีของดีๆ ที่รับรู้ได้ กล่าวคือ

วัตถุ/สถานที่	ของดี/ลักษณะเด่น	ความรู้สึกรับรู้
องค์พระบรมธาตุเจดีย์	เป็นเจดีย์ทรงระอคว่ำมีปลียอดทองคำสูงเสียดฟ้า	เป็นสัญลักษณ์ของความศรัทธาในพุทธศาสนาอันยิ่งใหญ่ บูชาสิ่งศรัทธาด้วยสิ่งมีค่ามากที่สุดเท่าที่มนุษย์จะหาได้
โบสถ์ วิหารของวัดต่าง ๆ	เป็นเอกลักษณ์ไทย	วิหัทศนภาพของรูปทรงที่สงบนิ่ง เบาและลอยตัว มีการประดับตกแต่งที่บรรเจิด เหนือจินตนาการของโลกที่มองเห็นกันโดยทั่วไป
ลานวัด	มีพื้นที่รายเนื้อละเอียด	วิหัทศนภาพที่นุ่มนวล วิหัทศนภาพที่รับรู้ถึงสงบ

วัตถุ/สถานที่	ของดี/ลักษณะเด่น	ความรู้สึกในการรับรู้
สนามหน้าเมือง	มีความเป็นที่โล่งกว้าง	<ul style="list-style-type: none"> - ปกติให้ทัศนภาพที่โล่งกว้างไกลสบายตา - ในเวลามีกิจกรรมต่าง ๆ ให้ความคุ้นเคยผูกพันกับเมือง
น้ำพุ	เป็นวงเวียนกลางถนน	<ul style="list-style-type: none"> - ภาพน้ำพุให้ความรู้สึกมีชีวิตชีวาสะอาดตา ช่วยลดความรู้สึกร้อนเมื่ออยู่กลางถนนในเวลาที่แดดจัด การเคลื่อนที่ผ่านบริเวณน้ำพุจึงให้ความหมายที่ซ่อนเร้นอยู่ภายในที่มักไม่ค่อยมีใครได้นึกคิดกัน แต่ต่างก็รับรู้ดังกล่าว
ศาลาประดู่หก	เป็นศาลาทรงไทยหลังคา สีแดง	<ul style="list-style-type: none"> ให้ทัศนภาพที่แปลกตา ลักษณะรูปทรงปราณีต แต่ประหยัทรายละเอียดที่ซัดกแต่งต่าง ๆ

วัตถุประสงค์/สถานที่	ของดี/ลักษณะเด่น	ความรู้สึกรับรู้
สะพานนครน้อย	เป็นสะพานข้ามคลองหน้าเมืองราวสะพานทำด้วยหินขัด มีเสาขึ้นมา 4 มุม มีระดับพื้นราบเสมอกับพื้นถนนตามปกติ	<ul style="list-style-type: none"> - เป็นสะพานที่ทำให้ความสำคัญต่อผู้สัญจรไปมา (ใช้วัสดุพื้นผิวอย่างดีในการก่อสร้างและออกแบบตกแต่งอย่างเรียบง่ายอ่อนน้อมถ่อมตน) - ดูสะอาด สบายตา
กำแพงเมืองและสวนสาธารณะริมกำแพงเมือง	<ul style="list-style-type: none"> - อิฐที่ใช้ก่อสร้าง และรูปทรงของกำแพงแตกต่างไปจากกำแพงสมัยปัจจุบัน - สวนสาธารณะ เป็นที่พักผ่อนหย่อนใจขนาดย่อม ๆ ระหว่างกำแพงเมือง และคลองหน้าเมือง 	<ul style="list-style-type: none"> - ให้ทัศนภาพที่ทำให้นึกถึงความเก่าแก่โบราณของเมืองพร้อมๆกับการพักผ่อนหย่อนใจ

วัตถุ/สถานที่	ของดี/ลักษณะเด่น	ความรู้สึกในการรับรู้
หอนาฬิกา	<ul style="list-style-type: none"> - ตั้งอยู่กลางถนนราชดำเนินเยื้องศาลากลางจังหวัดเป็นจุดรวมสายตา - ตัวเสาของหอนาฬิกาเป็นเสา 4 เสาเอนเข้าหากัน ระหว่างเสาไม่มีผนังมาค้ำ ทำให้ดูโปร่งเบาและดึงสายตาขึ้นไปมองตัวนาฬิกา 	<ul style="list-style-type: none"> - หอนาฬิกาให้ความรู้สึกในการรับรู้ทั้งภาพ หอนาฬิกาและเสียงระฆังตีบอกเวลา เป็นสัญลักษณ์ของความ เป็นเมือง
อาคารสถานที่ราชการ (ศาลากลาง, ศาลา-เทศบาล และพิพิธภัณฑ์)	<ul style="list-style-type: none"> - แสดงลักษณะรูปทรงซึ่งเป็นแบบไทย 	<ul style="list-style-type: none"> - ตัวอาคารหลังคาทรงไทยและมีอาณาบริเวณ สนามข้างหน้าอาคาร ให้ความค่าทางทัศนภาพสูง ความรู้สึกจากการรับรู้คล้ายความรู้สึกที่มีต่อรูปสัถ์ วิหาร คือสงบนิ่ง และลอยตัว แต่สง่างาม มั่นคง เป็นที่น่าเชื่อถือ

วัตถุ/สถานที่	ของดี/ลักษณะเด่น	ความรู้สึกลงในการรับรู้
เจดีย์ยักษ์-สวนพระเงิน, หอพระอิศวร-หอพระนารายณ์	<ul style="list-style-type: none"> - ำให้ภาพที่แปลกตาไปจากภาพของอาคารบ้านเรือนโดยทั่วไป - เป็นจุดสนใจทางทัศนภาพของละแวกย่าน 	<p>ภาพที่ปรากฏให้เห็นจะเชื่อมโยงความนึกคิดถึงประวัติศาสตร์</p> <p>ความเก่าแก่โบราณของเมืองให้เข้ามาใกล้ตัวผู้มองเห็น</p>
คลองต่าง ๆ	การครอบครองและแบ่งส่วนที่ว่างของเมือง (การที่คลองไหลผ่านตัวเมือง)	<p>ตัวเมืองมีความเบาบาง มีสภาพเป็นธรรมชาติมากขึ้น (เนื่องจากพื้นที่ที่เป็นคลองทำให้เกิดความเว้นว่างของสิ่งก่อสร้าง)</p>

7. ผู้คนมีส่วนร่วมในทีนั้น การมีส่วนร่วมของผู้คนในย่านสถานที่ต่าง ๆ ของตัวเมืองนครศรีธรรมราช ประกอบด้วย

- ผู้ที่มีส่วนร่วมในการใช้สอยสถานที่ต่าง ๆ ของเมืองมากที่สุดคือชาวเมืองผู้อยู่อาศัยในเขตเทศบาลและบริเวณใกล้เคียงโดยรอบ ดังนั้นเป้าหมายในการวางผังประการหนึ่งจึงควรจะเน้นการทำเมืองให้เกิดความสะดวกสบายในการใช้สอยสถานที่ต่าง ๆ ของเมือง

- ผู้ที่อาศัยอยู่ต่างอำเภอ จะเข้ามาในตัวเมืองเพื่อซื้อหาสินค้าบริการ หรือดูหนังดูละครพักผ่อนหย่อนใจ

- ปัจจัยอื่น ๆ ของการมีส่วนร่วมของผู้คนประกอบด้วย

1. ท่าเลที่ตั้งของสถานที่บางแห่งที่เกี่ยวข้องกับการประกอบอาชีพของผู้คน เช่น ตลาดหัวอิฐเป็นตลาดซื้อขายสินค้าเกษตรที่ใหญ่ที่สุดในภาคใต้ ทำให้มีพ่อค้าแม่ค้าจากจังหวัดต่าง ๆ มาใช้สอยสถานที่ดังกล่าว

2. ช่วงโอกาสงานประเพณีเทศกาล ทำให้มีผู้คนจากทั่วทุกสารทิศมารวมกัน เช่น งานประเพณีวันวิสาขบูชา พุทธศาสนิกชนจะไปทำบุญเวียนเทียนกันที่วัดพระมหาธาตุฯ งานเทศกาลเดือนสิบผู้คนจะมาเที่ยวงานซึ่งจัดขึ้น ณ สนามหน้าเมือง

3. คุณสมบัติส่วนบุคคล อันประกอบด้วย เพศ วัย อาชีพ ฐานะความเป็นอยู่, รสนิยม ฯลฯ ทำให้การมีส่วนร่วมของผู้คนในสถานที่ต่าง ๆ ของเมืองแตกต่างกัน เช่น ห้างสรรพสินค้า โรงภาพยนตร์ ผู้ที่มีส่วนร่วมในการใช้สอยสถานที่ดังกล่าวมักเป็นเด็กและเยาวชนมากกว่าผู้ที่อยู่นวัยอื่นๆ วัตถุประสงค์ของผู้ที่เข้าไปมีส่วนร่วมใช้สอยสถานที่ดังกล่าวมักจะเป็นผู้สูงอายุหรือนักเรียนที่ถูกครูอาจารย์เกณฑ์ให้ไปร่วมพิธีในวันสำคัญทางศาสนา หรือแม้กระทั่งสวนสาธารณะของเมืองถ้าหากมีการจัดดูแลตกแต่งสภาพแวดล้อมไม่ดีแล้ว ผู้ที่มีส่วนร่วมในการใช้สอยสถานที่ดังกล่าวมากมักจะได้แก่ผู้ที่มีรายได้น้อย (เนื่องจากไม่มีทางเลือกที่จะบริโภคคุณภาพของสิ่งแวดล้อมที่ดีกว่านี้ได้)

คุณสมบัติต่างๆ ส่วนบุคคลในการมีส่วนร่วมใช้สอยสถานที่แต่ละแห่งของเมืองนครศรีธรรมราช วัดได้ยากแต่ก็สามารถคาดหวังว่าจะมีผู้คนประเภทใดบ้างมาใช้สถานที่นั้นมากกว่าบุคคลประเภทอื่น ๆ โดยการพิจารณาจากเป้าหมาย

ในการตอบสนองต่อประโยชน์ใช้สอยของสถานที่นั้น สืบเกิดจากพฤติกรรมของผู้คน
และสภาพแวดล้อมของสถานที่

การวิเคราะห์ชุมชนเมืองภูเก็ต

1. การเข้าถึง

1.1 ความเชื่อมโยงระหว่างชุมชนเมืองกับภายนอก

การเข้าถึงตัวชุมชนเมืองภูเก็ต ประกอบด้วยเส้นทางถนน คือ

- เส้นทางสายหลักในการเข้าถึงตัวเมืองภูเก็ตทางทิศเหนือ มีทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 402 (ถนนเทพกระษัตรี) เข้ามาสู่ตัวเมือง
- เส้นทางสายรองที่ใช้ติดต่อระหว่างตัวชุมชนเมืองกับต่างอำเภอและสถานที่ท่องเที่ยวต่าง ๆ คือ

ทางตะวันตกเฉียงเหนือของตัวเมือง มีทางหลวงจังหวัดหมายเลข 4020 เชื่อมต่อกับถนนวิจิตรสงครามผ่านเชิงเขาไร่

ทางตะวันตกเฉียงใต้ของตัวเมือง มีทางหลวงจังหวัดหมายเลข 4021 เชื่อมต่อกับถนนเจ้าฟ้า และเมื่อออกนอกเขตตัวเมืองไปตามทางหลวงจังหวัดหมายเลข 4021 สักระยะหนึ่งจะถึงห้าแยกฉลองซึ่งเป็นชุมทางไปยังสถานที่ต่าง ๆ

ทางใต้ มีทางหลวงจังหวัดหมายเลข 4023 เชื่อมกับถนนศักดิ์เดช

ทางตะวันออก มีถนนศรีสุทัศน์ไปเกาะสิเหร่ (ซึ่งเป็นพื้นที่ทางตะวันออกของเกาะภูเก็ต)

1.2 การเข้าถึงภายในเขตชุมชนเมือง ถนนเทพกระษัตรีและถนนสุทัศน์-ถนนมนตรี เป็นถนนสายธุรกิจหลักผ่านตัวเมืองจากทางทิศเหนือมารวมกันบริเวณวงเวียนหอนาฬิกา ถัดจากถนนเทพกระษัตรีไปทางตะวันตกเป็นย่านอาคารเก่า ครอบคลุมถนนในย่านนี้เกือบจะเป็นตารางสี่เหลี่ยมจากบริเวณวงเวียนหอนาฬิกาไปทางทิศใต้มีถนนภูเก็ตตรงไปยังบริเวณสะพานหินส่วนบริเวณโดยรอบพื้นที่เมืองก็มีถนนแม่หลวน ถนนทุ่งคา ถนนดารง เป็นขอบทางเหนือของเมือง ถนนปฎิพัทธ์และถนนเจ้าฟ้าเป็นขอบทางตะวันตกของเมือง ส่วนทางตะวันออกและทางใต้ครอบคลุมถนนใต้แผ่ขยายไปถึงทะเล ครอบคลุมถนนที่สำคัญของเมืองภูเก็ตก็มีลักษณะดังกล่าวมาข้างต้นคือ คล้ายกับตัววาย (Y) ในภาษาอังกฤษ และ

มีถนนย่านอาคารเก่าเป็นช่องตารางสี่เหลี่ยมติดข้างซ้ายของแชนด์ววย เริ่ม
มีโครงร่างตาข่ายมาติดด้านขวาของชาต์ววย

สำหรับการเข้าถึงย่านและสถานที่ต่าง ๆ ในชุมชนเมืองภูเก็ตสรุปได้
ดังนี้

ย่าน	ลักษณะของการเข้า ถึงทางกายภาพ	ลักษณะของการเข้า ถึงทางทัศนภาพ
เขารัง-ศาลากลางจังหวัด (ตามแนวถนนแม่หลวน, ถนนทุ่งคา, ถนนดำรง)	- สภาพพื้นที่เขิงเขาเป็น ข้อจำกัดให้มีเส้นทาง ถนนและการเกาะตัวของ อาคารสถานที่อยู่ เขิงเขา	- อาคารสถานที่เขิง เขาส่วนใหญ่เป็น สถานที่ราชการ ซึ่ง ตัวอาคารมีรูปทรง โครงสร้างที่สวยงาม แต่ไม่ค่อยได้รับการ ตกแต่งดูแลอาณา บริเวณ ทำให้สถานที่ ราชการไม่เป็นที่น่า สนใจต่อการเข้าถึง ทางทัศนภาพ - ลักษณะของพื้นที่เขา รังเป็นป่าเขตร้อนชื้น แต่ไม่หนาทึบ บนยอด เขารังมีจุดชม ทัศนียภาพของตัว เมือง จุดดังกล่าวมี ต้นไม้บังสายตาอยู่ บ้าง น่าจะได้มีการ เปิดทางให้ร่องเฉพาะ จุดชมวิวเพื่อให้เห็น ภาพของตัวเมือง ชัดเจน

ย่าน	ลักษณะของการเข้า ถึงทางกายภาพ	ลักษณะของการเข้า ถึงทางทัศนภาพ
ตลาดใหญ่ (ถนนสุทัศน์-ถนนมนตรี, ถนนภูเก็ต, วงเวียนหอ- นาฬิกา)	- ครอบคลุมถนนในย่าน นี้มีถนนสุทัศน์-ถนน มนตรีเป็นสายหลัก ทำให้อาคารธุรกิจ การค้าไปเกาะตัวอยู่ ริมถนนดังกล่าว ส่วนถนนนริศร์ ถนน หลวงพ่อ ซึ่งแยกมา จากถนนสุทัศน์-ถนนมน- ตรี มีบ้านเรือนและ	- สะพานลอยคนข้าม ถนนตั้งอยู่ตรงแยก ถนนเทพกระษัตรีตัด กับถนนทุ่งคา-ถนนดำรง เป็นตัวปิดกั้นทาง ทัศนภาพที่ไม่งดงาม เนื่องจากถ้านั่ง รถยนต์มาตามถนน เทพกระษัตรี เมื่อจะ เข้าเขตตัวเมืองที่มี อาคารหนาแน่น จะ พบกับสะพานลอยแห่ง นี้ตั้งดักสายตาอยู่ - ลักษณะอาคารมีรูป แบบและความสูง ต่างกัน ถนนสายหลัก มีความกว้างพอสมควร ทำให้ไม่รู้สึก หนาแน่นแออัด - สถานีขนส่งซึ่งตั้งอยู่ ในย่านนี้มีการเข้าถึง สะดวก แต่การจัด สภาพแวดล้อมของ

ย่าน	ลักษณะของการเข้า ถึงทางกายภาพ	ลักษณะของการเข้า ถึงทางทัศนภาพ
อาคารพักอาศัยมากกว่า อาคารธุรกิจ	อาคารพักอาศัยมากกว่า อาคารธุรกิจ	สถานที่ยังไม่ดี ภูเกิด เป็นเมืองท่องเที่ยว น่าจะได้มีการจัด สภาพแวดล้อมบริเวณ สถานีขนส่งซึ่ง เปรียบ เสมือนประตูบ้านให้ เกิดความประทับใจ ต่อนักท่องเที่ยว
อาคารเก่า- วงเวียนน้ำพุ-	- กระจกถ่ายถนนในย่าน นี้เป็นตารางสี่เหลี่ยม	- บริเวณวงเวียนหอ นาฬิกา มีการประดับ ตกแต่งด้วยต้นไม้ไม้ ดอกแต่ก็ยังคงดูไม่น่าสน ใจ ทั้งนี้เนื่องจาก การปลูกต้นไม้ประดับ ตกแต่งไม่ได้คำนึงถึง ความสัมพันธ์กับสัดส่วน รูปทรงหอนาฬิกา ไม่ได้แสดงมวลหมู่ ดอกไม้ให้เด่นชัดขึ้น มา ตลอดจนขาดการ ดูแลรักษาสถานที่และ อาณาบริเวณโดยรอบ
อาคารเก่า- วงเวียนน้ำพุ-	- กระจกถ่ายถนนในย่าน นี้เป็นตารางสี่เหลี่ยม	- ลักษณะโครงสร้าง ของตัวอาคารตึก

ย่าน	ลักษณะของการเข้าถึงทางกายภาพ	ลักษณะของการเข้าถึงทางทัศนภาพ
ตลาดเหนือ	<p>แต่ถนนกว้างไม่มาก และจะมีปริมาณยวดยานผ่านไปมาตลอดวัน เป็นย่านที่สามารถเข้าถึงโดยทางถนนได้สะดวกแต่ไม่คล่องตัว</p> <ul style="list-style-type: none"> - ทางเท้าริมถนนในย่านนี้คับแคบและมีระดับสูงต่ำไม่สม่ำเสมอ ทำให้การเดินริมถนนในย่านนี้ลำบากมาก 	<p>แถวในย่านนี้มีความสวยงามเป็นเอกลักษณ์ของเมืองอย่างชัดเจน แต่มีการติดตั้งเสาไฟฟ้า เครื่องปรับอากาศ บ้ายโฆษณา ฯลฯ บดบังตัวอาคารรบกวนการเข้าถึงทางทัศนภาพอยู่มาก แต่ทำลายคุณค่าความสวยงามของตัวอาคารไปอย่างน่าเสียดาย</p>
สะพานหิน	<p>การเข้าถึงทางถนนสะดวกมาก ถนนช่วงไปสะพานหินมีขนาดกว้าง มียวดยานผ่านไปมาน้อย</p>	<ul style="list-style-type: none"> - บริเวณหน้าตลาดสดเทศบาลเก่าที่เป็นจุดต่อรถ มีทัศนภาพที่ค่อนข้างสับสนและไม่สะอาดตา <p>ความเป็นที่โล่งสาธารณะ ทำให้มีการเข้าถึงทางทัศนภาพได้ดี แต่มีป้ายโฆษณาและความไม่เป็นระเบียบของร้านค้า บริเวณดังกล่าวรบกวนคุณค่าในการเข้าถึงทางทัศนภาพ</p>

1.3 ปัญหาของการเข้าถึง ซึ่งได้มาจากการสอบถามความคิดเห็นของชาวเมือง

จากตัวอย่างของชาวเมืองที่ได้สุ่มตัวอย่างมาทำให้ประมาณการได้ว่า ชาวเมืองส่วนใหญ่ประมาณ 90% ใช้ยานพาหนะส่วนตัวในการเดินทาง (จักรยาน, จักรยานยนต์, รถยนต์) ที่เหลือใช้รถรับจ้าง ดังนั้นสัดส่วนในการใช้พาหนะเดินทาง ส่วนตัว : สาธารณะ เป็น 90:10 ซึ่งเป็นสัดส่วนที่สูงมาก ทั้งนี้อาจจะสันนิษฐานได้ว่าสาเหตุที่เป็นดังกล่าวเนื่องจากประชาชนไม่นิยมใช้พาหนะสาธารณะในการเดินทางหรือพาหนะสาธารณะไม่มีประจำทาง (อาจเนื่องมาจากภายในตัวเมืองแคบ ๆ และถนนมีจำกัดมีระยะทางไม่มากนัก) หรือรถรับจ้างที่วิ่งอยู่ภายในเมืองมีการคิดค่าบริการในราคาสูง นอกจากนี้ผู้ตอบแบบสอบถามถึง 82% เห็นว่าถนนอยู่ในสภาพคับแคบการจราจรหนาแน่น ผู้ตอบแบบสอบถาม 70% เห็นว่าทางเดินเท้าในย่านใจกลางเมืองอยู่ในสภาพที่เดินลำบาก ผลของการสอบถามดังกล่าวได้แสดงให้เห็นว่าชาวเมืองรู้สึกขาดความสะดวกสบายในการเดินทางภายในเมือง

2. การใช้สอยที่หลากหลาย ชุมชนเมืองภูเก็ตมีการใช้สอยที่หลากหลายซึ่งประกอบด้วย ลักษณะของการใช้สอย รูปแบบของการใช้สอย และความหมายของการใช้สอย ดังต่อไปนี้คือ

ย่าน	องค์ประกอบของการใช้สอย	คำอธิบายลักษณะเด่นชัดขององค์ประกอบ
เขารัง-ศาลากลางจังหวัด	ลักษณะของการใช้รูปแบบของการใช้	ย่านสถานที่ราชการ แต่บริเวณเขารังเป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ 1. อาคารสถานที่ราชการต่างๆ 2. มีบ้านเรือนแทรกอยู่บ้าง 3. สถานที่พักผ่อนหย่อนใจ

ย่าน	องค์ประกอบของ การใช้สอย	คำอธิบายลักษณะ เด่นชัดขององค์ประกอบ
	ความหมายของการใช้	1. ศูนย์กลางการบริหาร ราชการของจังหวัด ที่ตั้ง ของหน่วยงานราชการ . สถานศึกษา 2. เขารัง สถานที่ สาธารณะเพื่อการพักผ่อน หย่อนใจ และสวนสุขภาพ
ตลาดใหญ่ (ถนนสุทัศน์- ถนนมนตรี ,วงเวียนหอ- นาฬิกา	ลักษณะของการใช้ รูปแบบของการใช้	ย่านธุรกิจการค้าของเมือง 1. อาคารพาณิชย์ ,ห้าง สรรพสินค้า ,โรงแรม 2. โรงภาพยนตร์ สถาน บันเทิงต่าง ๆ เป็นสถานที่เพื่อการซื้อขาย สินค้าอุปโภคบริโภคและ การบริการต่าง ๆ
อาคารเก่า ,วงเวียนน้ำพุ, ตลาดเหนือ	ลักษณะของการใช้ รูปแบบของการใช้	ย่านที่อยู่อาศัยและประกอบ การค้า อาคารส่วนใหญ่เป็นอาคาร เก่าสูง 2-3 ชั้น ใช้เพื่อ อยู่อาศัยและประกอบการ ค้า และมีตลาดซึ่งเป็นที่ซื้อ ขายสินค้า หน้าตลาดเป็น

ย่าน	องค์ประกอบของ การใช้สอย	คำอธิบายลักษณะ เด่นชัดขององค์ประกอบ
		จุดต่อรถรับจ้างสาธารณะ ไปยังสถานที่ท่องเที่ยวต่างๆ
	ความหมายของการใช้	การเป็นที่อยู่อาศัยและ ประกอบการค้าโดยไม่มี การนำพาต่อลักษณะเด่น ของอาคารเก่าเลย นอก จากความสนใจในการใช้ สอยตัวอาคารตามปกติเท่า นั้น
สะพานหิน	ลักษณะของการใช้ รูปแบบของการใช้	สถานที่สาธารณะของเมือง ปกติเป็นสถานที่พักผ่อน หย่อนใจ ในเวลาที่มียาน ประเพณีเทศกาลใช้เป็น สถานที่จัดงานของเมือง
	ความหมายของการใช้	เป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ ของชาวเมือง

จากการสัมภาษณ์และสอบถามความคิดเห็นจากผู้บริหารบ้านเมือง ชาวเมือง และตัวแทนของนักท่องเที่ยว พบข้อสังเกตที่น่าสนใจในเรื่องการใช้สอยที่หลากหลาย ดังนี้คือ (โปรดดูบทที่ 3 ประกอบ)

- การกำหนดโซนการใช้ที่ดินและการตัดถนนเข้าไปในที่ดินของประชาชนเป็นสิ่งที่ประชาชนเป็นห่วงกันมาก ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากภูเก็ตเป็นเมืองท่องเที่ยว ที่ดินมีราคาสูง การกำหนดโซนการใช้ที่ดินและการตัดถนนจะเป็นปัจจัย

สำคัญที่ส่งผลสนับสนุนหรือยับยั้งสำหรับการใช้สอยที่หลากหลายโดยตรง นอกจากนี้ การที่ถนนมีอยู่อย่างจำกัด การที่จะเปลี่ยนแปลงหน้าที่ใช้สอยของถนน (เช่น ปิดถนนบางสายเพื่อเป็นถนนนักท่องเที่ยว) ภัยประชาชนไม่เข้าใจและมองไม่เห็นถึงผลที่จะได้รับโดยตรงแล้ว เป็นสิ่งทำได้ยาก

- การขยายตัวของเมืองอย่างรวดเร็ว เกิดการก่อสร้างอาคารเพิ่มขึ้นมาก ทำให้การบริการสาธารณูปโภค สาธารณูปการ ขยายตัวไม่ทันความต้องการ เกิดปัญหาทางมลภาวะ เช่น ขยะ น้ำเสีย สิ่งเหล่านี้เป็นผลมาจากขาดการควบคุมดูแลการใช้พื้นที่ให้มีการใช้สอยอย่างเหมาะสม ในการใช้สอยที่หลากหลายของพื้นที่แต่ละส่วนของเมืองภูเก็ต จึงน่าที่จะมีข้อกำหนดรายละเอียดเพื่อให้เกิดความเจริญเติบโตที่เหมาะสมในแต่ละพื้นที่

3. ความแจ่มชัดเข้าใจได้ ภูเก็ตมีความแจ่มชัดเข้าใจได้ปรากฏดังนี้

3.1 ลักษณะภูมิประเทศ การที่ภูเก็ตมีลักษณะเป็นเกาะทำให้มีความแจ่มชัดในมโนทัศน์ คือ สามารถนึกภาพรูปร่างและขอบเขตของพื้นที่เกาะและสภาพภูมิอากาศของเกาะโดยทั่วไปได้ดีกว่าเมืองที่อยู่บนผืนแผ่นดินใหญ่

3.2 ลักษณะกายภาพของตัวเมือง แผ่กระจายออกไปทุกทิศทาง โดยมีย่านอาคารเก่าเป็นศูนย์กลาง ทำให้เกิดเป็นภาพที่ชัดเจนในการจดจำลักษณะของเมือง

3.3 จากการศึกษาสารูปของเมืองภูเก็ตในบทที่ 3 พบว่า

- เส้นทาง ถนนมนตรี ถนนเทพกระษัตรี ถนนภูเก็ต ถนนรัชฎา ถนนพังงา และถนนถลาง เป็นเส้นทางที่มีความแจ่มชัดมากที่สุด

- เส้นขอบ เมืองภูเก็ตมีเส้นขอบในจินตภาพของชาวเมืองไม่ชัดเจนนัก แต่ที่ชัดที่สุดก็เป็นชายทะเลย่านสะพานหิน

- ชุมทาง บริเวณสะพานหิน บริเวณวงเวียน และบริเวณตลาด เป็นชุมทางที่แจ่มชัด

- ย่าน ที่มีความชัดเจนมากที่สุดก็คือย่านอาคารเก่า รองลงไปได้แก่ย่าน การค้า ถนนสุทัศน์-ถนนมนตรี ถนนภูเก็ต วงเวียนหน้าพิกา

- ภูมิสัญลักษณ์ ที่มีความชัดเจนมากที่สุดคือ อนุสรณ์การ
ท่าเหมืองแร่ บริเวณสะพานหิน นอกจากนี้ เขาโต๊ะแซะ เขารัง เป็น
ภูมิสัญลักษณ์ที่มีความชัดเจนรองลงไป ส่วนวงเวียนหอนาฬิกา วงเวียนน้ำพุ เป็น
ภูมิสัญลักษณ์ที่มีความชัดเจนน้อยกว่าที่กล่าวมาข้างต้น

4. การใช้สถานที่นั้นๆ ได้หลายวัตถุประสงค์ สภาพแวดล้อมของย่าน
ต่าง ๆ ในเมืองภูเก็ตได้ช่วยให้ผู้ใช้มีทางเลือกต่าง ๆ ในการใช้สอย ดังตาราง
ที่แสดงต่อไปนี้

ย่าน องค์ประกอบหลัก	เขารัง- ศาลากลางจังหวัด	ตลาดใหญ่	อาคารเก่า ตลาดเหนือ	สะพานหิน
ร้านค้า-ห้างสรรพสินค้า ,				
อาคารพาณิชย์		/	/	
ตลาด		/	/	
วัด		/	/	
สถานีขนส่ง , จุดต่อรถ		/	/	
โรงพยาบาล		/		
โรงแรม		/	/	
ธนาคาร		/	/	
สถานที่ราชการ	/			/
บ้านพักอาศัย	/	/	/	
สนามกีฬา , สวนสาธารณะ ,				
ที่ว่างสาธารณะ	/			/
โรงเรียน	/			
โรงพยาบาล	/			

จากตารางจะเห็นว่าย่านตลาดใหญ่ และย่านอาคารเก่า-ตลาดเหนือ เป็นย่านที่มีการจัดสภาพแวดล้อมซึ่งมีองค์ประกอบที่ช่วยให้ผู้ใช้มีทางเลือกในการใช้สอยมากที่สุด

นอกจากนี้ในการศึกษาและสำรวจที่ว่างของชุมชนเมืองภูเก็ตพบว่า การที่พื้นที่ของเมืองภูเก็ตมีลักษณะคล้ายแอ่งกระทะ ทำให้มีอาคารบ้านเรือนมารวมกันอยู่ตรงกลาง แต่จุดกลางของพื้นที่เป็นย่านอาคารเก่าทำให้เป็นข้อจำกัดในการใช้สอยที่หลายวัตถุประสงค์ (เช่นไม่สามารถก่อสร้างอาคารขนาดใหญ่ได้เนื่องจากพื้นที่มีจำกัด ผลก็คือทำให้ย่านการค้าตลาดใหญ่บริเวณใกล้เคียงกับย่านอาคารเก่ามีการใช้สอยที่หลายวัตถุประสงค์มากกว่า นอกจากนี้ลักษณะความกว้างของถนนและการเข้าถึงก็เป็นปัจจัยสนับสนุนหรือขีดจำกัดในการพัฒนารูปแบบการใช้สอยที่หลายวัตถุประสงค์ กล่าวคือ ถนนเทพกระษัตรี ถนนภูเก็ต ถนนสุทัศน์ ถนนมนตรี เป็นถนนย่านการค้าที่มีรูปแบบการใช้สอยที่หลากหลายมากกว่าถนนอื่นๆ และถนนที่แผ่ขยายไปทางตะวันออกเฉียงใต้ของตัวเมืองเป็นปัจจัยชักเกิดพัฒนาการของอาคารต่างๆ ที่มีการใช้สอยอย่างหลากหลาย ส่วนพื้นที่ว่างสาธารณะของเมืองภูเก็ต เว้นแต่ถนนแล้วมักจะอยู่รอบนอกตัวเมือง ทำให้ไม่ค่อยมีการใช้สอยสถานที่เหล่านั้นอย่างหลากหลายวัตถุประสงค์นัก (ยกเว้นบริเวณสะพานหิน)

5. ลักษณะในรายละเอียดของสถานที่ซึ่งจะช่วยให้ผู้ใช้มีทางเลือกที่เหมาะสม จากการศึกษาและสำรวจทัศนภาพของชุมชนเมืองภูเก็ตพบว่า เมืองภูเก็ตมีลักษณะในรายละเอียดของย่านต่าง ๆ ดังนี้คือ (โปรดดูในบทที่ 3 ประกอบ)

- ย่านเขารัง-ศาลากลางจังหวัด มีลักษณะเด่นที่ประกอบด้วยอาคารสถานที่ราชการและมีบ้านเรือนผู้คนปะปนอยู่ในย่านนี้สภาพพื้นที่ตามธรรมชาติเป็นเนินเขา ซึ่งถ้าได้มีการปลูกต้นไม้ ดอกไม้ประดับตกแต่งอาคารสถานที่และริมถนนก็จะเป็นย่านที่สวยงามมาก ๆ

- ย่านตลาดใหญ่ เป็นย่านธุรกิจการค้า ประกอบด้วยตึกแถว

อาคารพาณิชย์ อาคารโรงแรม อาคารพักอาศัย มีผู้คนและยานพาหนะผ่านไปมา มีกิจกรรมในการซื้อขายสินค้าและบริการหลากหลาย

- ย่านอาคารเก่า มีลักษณะคล้าย ๆ กับย่านตลาดใหญ่ ที่เด่นชัดคือ ลักษณะของอาคารเก่า มีรูปแบบสวยงาม มีการประดับตกแต่งลวดลายอย่างงดงาม แต่ก็มีข้อบกพร่องคือ การขาดความชัดเจนในการอนุรักษ์อาคาร และการใช้สอยในทางเศรษฐกิจ ทำให้ตึกแถวอาคารเก่าถูกรื้อทำลายไปก็มาก มีป้ายโฆษณา สายไฟฟ้า รบกวนคุณค่าความงามของอาคาร บ้างก็ถูกปล่อยปละละเลยให้ทรุดทรอม ในขณะที่เดียวกันกิจกรรมในทางเศรษฐกิจภายในอาคารเก่าย่านนี้ก็มีน้อยลงทุกวัน (และน้อยกว่าบริเวณถนนสุทัศน์-ถนนมนตรี) หลายห้องถูกใช้เป็นที่อยู่อาศัยแต่เพียงอย่างเดียว หลายห้องอยู่ในสภาพซ่อมซ่อม ทำให้ผู้ผ่านเข้าไปในย่านนี้ที่ไม่ใช่ชาวเมือง เกิดความสับสนและไม่เข้าใจว่าจะใช้สอยย่านนี้ได้อย่างไร แนวทางแก้ไขน่าจะเป็นการทำลักษณะในรายละเอียดของรูปแบบตัวอาคารเกิดความสวยงามดึงดูดใจ และการทำให้ย่านนี้มีกิจกรรมที่คึกคักชัดเจนอันเป็นการได้ประโยชน์ทั้งผู้ที่ครอบครองอาคารและผู้ใช้สถานที่ย่านนี้

- ย่านสะพานหิน มีลักษณะเด่นคือ เป็นที่รังสรรค์ของเมือง อยู่ใกล้ติดกับทะเล องค์ประกอบอื่น ๆ คือมีร้านค้า บ้านเรือน และสถานที่ราชการตั้งอยู่บ้างเล็กน้อย

ลักษณะในรายละเอียดของย่านที่กล่าวมาข้างต้นเป็นภาพรวมที่จะช่วยให้ผู้ใช้ย่านนั้นๆ เกิดความเข้าใจว่า ย่านนั้น ๆ มีประโยชน์ใช้สอยอย่างไร ส่วนรายละเอียดของสถานที่ในเมืองและที่เกี่ยวข้องกับตัวเมืองภูเกิดมีข้อควรพิจารณาดังนี้คือ

สถานที่	ข้อควรพิจารณา	แนวทางการแก้ไข
อนุสาวรีย์ท้าวเทพกระษัตรี- ท้าวศรีสุนทร	องค์อนุสาวรีย์เป็น วงเวียน อยู่กลาง ถนนในเขตอำเภอ กลาง ก่อนที่จะเข้า สู่อำเภอภูเก็ ตภูเก็ตองคอนุสาวรีย์ มีขนาดเล็ก, ช่วงเวลาที่นั่ง รถผ่านและ เกิดจิต วาระลึกบูชาถึง พระคุณของท่านนั้น สั้นมาก	- ให้มีที่ปิดกั้นถนนหรือ เครื่อง หมายสัญญาณลดความเร็ว ของรถยนต์ในช่วงที่จะผ่าน อนุสาวรีย์ในระยะไกลพอสมควร* - จัดสภาพแวดล้อมให้สวยงาม ควบคุมบริเวณปริมณฑลโดย รอบไม่ให้มีป้ายโฆษณาและ สิ่งรบกวนสายตา - จัดสถานที่จอดรถไว้สำหรับ นักท่องเที่ยวและพักถ่ายรูป

* ถ้าหากมีการแก้ไขโดยขยายขนาดองค์อนุสาวรีย์ให้ใหญ่ขึ้นแล้ว ผู้มองเห็นในระยะไกลจะเกิดความสับสนในคุณค่าว่าเป็นองค์อนุสาวรีย์หรือเจดีย์อนุสรณ์สถาน ผู้ที่เข้าใกล้ก็จะมองเห็นแต่ฐานของอนุสาวรีย์ ต้องแหงนหน้าขึ้นมองจึงจะเห็นองค์อนุสาวรีย์ ทำให้รู้สึกว่าจะห่างเกินเกินไป นอกจากนี้การขยายขนาดองค์อนุสาวรีย์ให้ใหญ่ขึ้นหรือการย้ายอนุสาวรีย์ยังเป็นการสิ้นเปลืองและคุณค่าที่เกิดขึ้นต่อชาวเมืองและนักท่องเที่ยวอาจจะมีไม่มากเท่าที่ควร การย้ายอนุสาวรีย์ไปประดิษฐานไว้บริเวณอื่นน่าจะใช้ในกรณีที่เป็นเมืองขนาดใหญ่ สภาพแวดล้อมรอบด้านของอนุสาวรีย์มีความสับสนไม่สามารถแก้ไขได้ ทำให้เกิดความไม่สงบภายในจิตใจผู้พบเห็นและขาดศรัทธาต่อองค์อนุสาวรีย์

กรณีเช่นนี้ต่างกับเจดีย์ในพุทธศาสนา ซึ่งต้องสร้างองค์เจดีย์ให้สูง เนื่องจากผูกพันกับศรัทธาความเชื่ออย่างสูง เลิศลอยเป็นทิพย์ในพุทธศาสนา

สถานที่	ข้อควรพิจารณา	แนวทางการแก้ไข
สถานีขนส่ง	สถานีขนส่งเป็นที่ ต้อนรับนักท่องเที่ยว เมื่อแรกมาถึง แต่ บริเวณและสภาพ แวดล้อมโดยรอบไม่ ค่อยสวยงาม ไม่มี อะไรน่าประทับใจ	- ทำให้เกิดความสะอาดตา เป็นระเบียบสวยงาม - มีสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆให้นักท่องเที่ยว เช่น แผนที่ตัวเมือง ศูนย์ประชา- สัมพันธ์, บ้ายชี้แนะทาง รถโดยสารสาธารณะใน ราคาเป็นธรรม ฯลฯ
ภูมิสัญลักษณ์สาธารณะของ เมือง เช่น วงเวียนต่างๆ, อนุสรณ์การทำเหมืองแร่	- มีสิ่งรบกวนทาง ทัศนภาพบริเวณ รอบข้าง - การประดับตกแต่ง อาณาบริเวณไม่ เป็นที่ประทับใจ	- กั้นพื้นที่อาณาบริเวณโดย รอบไว้ (เช่นออกเป็น กฎหมาย) ให้นำมีสิ่ง รบกวนทางทัศนภาพ - ทำให้เกิดความสะอาด เป็นระเบียบ - พิจารณาจัดตกแต่งสถาน ที่ทำให้เกิดความรู้สึกถึง มวลรูปที่ปกคลุมพื้นที่ เช่น ปลูกไม้ดอกไม้ประดับ เป็น กลุ่มก้อนล้อมรอบภูมิสัญลักษณ์ ดังกล่าวนี้ ทั้งนี้ต้องคำนึง ถึงจุดเด่นที่ต้องการแสดง ออกมาคือ ตัวภูมิสัญลักษณ์ และขนาดสัดส่วนที่สัมพันธ์ สมดุลย์กันโดยต้องพิจารณา คัดเลือกพันธุ์ไม้ ที่มีรูปทรง ความสูงพุ่มใบสีสรรอย่าง เหมาะสม

6. สถานที่นั้นอุดมไปด้วยของดี ๆ ที่รับรู้ได้ ตัวเมืองภูเก็ตและบริเวณใกล้เคียงที่มีความสัมพันธ์กับตัวเมืองมีของดี ๆ ที่รับรู้ได้ กล่าวคือ

วัตถุ/สถานที่	ของดี/ลักษณะเด่น	ความรู้สึกรับรู้
หาดทรายชายทะเลต่าง ๆ	ความเป็นธรรมชาติของชายทะเลที่มีหาดทรายขาวสะอาด น้ำทะเลคลื่น และสภาพแวดล้อมอื่นๆ หลายสิ่งหลายอย่างประกอบกันจนเกิดความเหมาะสมต่อการเป็นสถานที่ท่องเที่ยวพักผ่อนหย่อนใจ	- ความปลอดโปร่งกว้างไกล และสีสรรอันสดใสของทะเลและท้องฟ้า - หาดทรายให้พื้นผิวสัมผัสที่อ่อนนุ่ม - คลื่น และลมทะเลให้ความรู้สึกมีชีวิตชีวาและผ่อนคลาย ฯลฯ
อนุสาวรีย์ท้าวเทพกระษัตรี-ท้าวศรีสุนทร	เป็นวงเวียนอยู่กลางถนนก่อนที่จะเข้าสู่ตัวเมือง	สำหรับผู้ที่รับรู้ที่เป็นคนไทยมักจะมีคามภูมิใจที่มีพื้นแผ่นดินแห่งนี้
อาคารเก่า	มีรูปทรงการประดับตกแต่งที่งดงามแปลกตา	ให้ความรู้สึกว่าเป็นอาคารที่มีความปราณีตงดงามมีคุณค่าแตกต่างจากอาคารที่เป็นกล่องสี่เหลี่ยมรดยทั่ว ๆ ไป

วัตถุ/สถานที่	ของดี/ลักษณะเด่น	ความรู้สึกในการรับรู้
วงเวียนหอนาฬิกา , อาคารศูนย์รวมข่าว - สถานีตำรวจเก่า	เป็นวงเวียน ,จุดรวม สายตา เป็นภูมิสัญลักษณ์ของย่าน	หอนาฬิกา มักเป็นสัญลักษณ์ ของสถานที่ตั้ง ชุมชน เมือง ช่วยเตือนให้ ทราบว่าสถานที่แห่งนี้ นี้เป็นสถานที่สำคัญ มีผู้ คนอาศัยอยู่มาก วิถีชีวิต ผู้คนผูกพันกับกาลเวลา และถ้าหากมีเสียง - นาฬิกาตีบอกเวลา กังวาลด้วยแล้ว ก็ยังมี ความน่าสนใจ ทว่าให้ เมืองมีความรู้สึกมีชีวิต
วงเวียนน้ำพุ	เป็นวงเวียน เป็นที่ ว่างสาธารณะ เป็นจุด รวมสายตาบนถนน	- ำให้ทัศนภาพที่แปลกตา ออกไปจากสภาพแวดล้อม บริเวณใกล้เคียง - เป็นที่พักสายตาของผู้ ผ่านไปมาแต่ตัวน้ำพุถูก ไว้เป็นกระถางต้นไม้ใบ ใหญ่ ผิดไปจากความคุ้น เคยของผู้คน น่าจะได้มี การเปลี่ยนแปลงไปเป็น น้ำพุอย่างเดิม

วัตถุ/สถานที่	ของดี/ลักษณะเด่น	ความรู้สึกในการรับรู้
อนุสรณ์การทำเหมืองแร่ และบริเวณสะพานหิน	เป็นอนุสรณ์อยู่ใน บริเวณที่ร่งสาธารณะ ของเมือง	<ul style="list-style-type: none"> - ตัวอนุสรณ์คล้าย ๆ กับ เปลือกหอย (จริงๆแล้ว ความคิดในการสร้างคือ รูปของกระเซอตั๊กแร้) การที่ตัวอนุสรณ์ตั้งวาง อยู่บนหินและมีขนาดไม่ ใหญ่มากนัก ทำให้ เด็กๆ และนักท่องเที่ยว เที่ยวปีนป่ายขึ้นปีนนิ่ง ได้ ทำให้เกิดความใกล้ ชิดในทางจิตวิทยากับ เมือง - บริเวณสะพานหินเป็น ที่ร่งกว้าง มีลมพัด ผ่านอากาศถ่ายเทได้ สะดวก ให้ความ ปลอดโปร่ง ผู้คนชาว เมืองนิยมมาที่นี้กัน เวลาเย็น

วัตถุ/สถานที่	ของดี/ลักษณะเด่น	ความรู้สึกในการรับรู้
เขารัง	เป็นสถานที่พักผ่อนชมทัศนียภาพของตัวเมืองจากมุมสูง	<ul style="list-style-type: none"> - ให้ความรู้สึกสดชื่นกับธรรมชาติแวดล้อมที่เป็นสวนและป่า - การที่ได้มองเห็นทัศนียภาพของตัวเมืองเส้นขอบฟ้าทะเล และเกาะภูเขาในทะเลจากระยะไกล ทำให้ผู้มอรู้สึกภูมิใจที่ได้เห็นภาพซึ่งเรามักไม่ค่อยได้เห็นกันตามปกติบางคนก็เกิดความประทับใจในสีสันและรายละเอียดของภาพที่ได้เห็นไปต่าง ๆ นานาแต่การที่ได้หยุดมองในช่วงเวลาหนึ่ง ทำให้ผู้มอมีจิตใจสงบและเป็นสมาธิจดจ่อกับภาพที่เห็น เกิดการพินิจพิจารณาไปสู่ความรู้สึกงดงามภายในจิตใจ

7. ผู้คนมีส่วนร่วมในที่นั้น การมีส่วนร่วมของผู้คนในย่านสถานที่ต่าง ๆ ของตัวเมืองภูเก็ตประกอบด้วย

- ชาวเมือง จะใช้สอยสถานที่ต่างๆ ของตัวเมืองในชีวิตประจำวัน
- นักท่องเที่ยว จำนวนนักท่องเที่ยวที่เข้ามามีส่วนร่วมในการใช้สอยสถานที่ต่างๆ ของเมืองภูเก็ตในแต่ละปีมีมากกว่าจำนวนชาวเมืองหลายเท่า แต่นักท่องเที่ยวเหล่านี้แต่ละคนเข้ามามีส่วนร่วมในการใช้สอยสถานที่ต่างๆ ของเมืองในช่วงเวลาสั้น ๆ ในขณะที่ชาวเมืองได้ใช้สอยสถานที่ต่างๆ อยู่ทุกวัน ดังนั้นความรู้สึกและประสบการณ์ที่ได้รับจากการมีส่วนร่วมของชาวเมือง กับของนักท่องเที่ยวจึงแตกต่างกัน อย่างไรก็ตามสำหรับนักท่องเที่ยวแต่ละเชื้อชาติยังมีพฤติกรรมในการมีส่วนร่วมในตัวเมืองภูเก็ตต่างกัน เช่น นักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวเอเชียมักจะพักภายในตัวเมือง ในขณะที่นักท่องเที่ยวชาวยุโรป-อเมริกันมักจะไปพักตามหาดทรายชายทะเลนอกเมืองตลอดช่วงเวลาที่มาเที่ยวภูเก็ต นักท่องเที่ยวชาวจีน สิงคโปร์-มาเลเซีย จะเข้ามามากในเวลาที่มีงานประเพณีกินเจ และจะนิยมไปสักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เช่น หลวงพ่อแช่มวัดฉลอง นอกจากนี้แล้วช่วงเวลาฤดูกาลทำให้นักท่องเที่ยวเข้ามาไม่สม่ำเสมอ โดยนักท่องเที่ยวจะเข้ามามากในช่วงเดือน ตุลาคม-มีนาคม เนื่องจากบรรยากาศปลอดโปร่งไม่มีฝนเป็นฤดูกาลท่องเที่ยว
- ปัจจัยอื่น ๆ ซึ่งเป็นคุณสมบัติส่วนบุคคลในการมีส่วนร่วมของผู้คนก็เช่นเดียวกับเมืองนครศรีธรรมราช กล่าวคือสามารถคาดหวังได้ว่าจะมีคนประเภทใดบ้างมาใช้สถานที่นั้นมากกว่าบุคคลประเภทอื่น โดยการพิจารณาจากเป้าหมายในการตอบสนองต่อประโยชน์ใช้สอยของสถานที่นั้น สืบเกิดจากพฤติกรรมของผู้คนและสภาพแวดล้อมของสถานที่

ภาคผนวก ก.

แนวความคิดทางกฎหมายที่เกี่ยวกับสภาพแวดล้อมของเมือง และวิธีการดำเนินการเพื่อสุนทรียภาพของเมืองในประเทศต่างๆ

สภาพแวดล้อมของเมืองมีความหมายครอบคลุมทั้งสิ่งแวดล้อมทางชีวกายภาพ (biophysical environment) และสิ่งแวดล้อมทางเศรษฐกิจและสังคม (socio-economic environment) สิ่งแวดล้อมทางชีวกายภาพได้แก่องค์ประกอบต่าง ๆ ของธรรมชาติในเมือง ไม่ว่าจะเป็นต้นไม้ อากาศ แสงสว่าง ตลอดจนองค์ประกอบทางกายภาพที่มนุษย์สร้างขึ้นที่เป็นรูปธรรมสัมผัสหรือจับต้องได้ เช่น ตึกรามบ้านช่อง ถนนหนทาง ฯลฯ ส่วนสิ่งแวดล้อมทางเศรษฐกิจและสังคมมีลักษณะ เป็นนามธรรม เช่น วิถีทางการดำรงชีวิต โครงสร้างทางเศรษฐกิจ ความมั่นคงของชุมชน ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม เป็นต้น

วิวัฒนาการของกฎหมายสิ่งแวดล้อมที่เกี่ยวกับเมืองมีหลักฐานที่เก่าแก่ที่สุดตั้งแต่ได้มีการบันทึกกฎหมายไว้เป็นลายลักษณ์อักษรคือ ประมวลกฎหมายฮามูราบิ (the code of Hamurabi) ได้บัญญัติกฎหมายเกี่ยวกับเรื่องการใช้สอยบ้านเรือนได้อย่างชัดเจนพร้อมทั้งกำหนดโทษไว้ด้วย ยิ่งกว่านั้นกฎหมายโรมันยังมีบทบัญญัติเรื่องเกี่ยวกับว่า เจ้าของที่ดินจะต้องใช้ที่ดินด้วยความระมัดระวัง และตระหนักถึงการใช้อย่างประหยัดของผู้ที่จะมาอยู่ทีหลังด้วย (Doraisamy, 1982 อ้างใน สุรชัยธรรมมาธิราช, 2528: 59) หลักกฎหมายเช่นนี้เป็นสิ่งที่อังกฤษได้ยึดถือตามานกฎหมายที่ดินของอังกฤษในภายหลังเช่นกัน

ในปัจจุบันการพัฒนากฎหมายเพื่อการควบคุมและจัดระเบียบสิ่งแวดล้อมเป็นผลมาจากความจำเป็นที่เกิดขึ้นจากการเร่งรัดพัฒนาอุตสาหกรรมทั่วไป กล่าวคือ เมื่อกิจกรรมทางด้านอุตสาหกรรมและกิจการที่เกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ได้พัฒนาขึ้นมาจนถึงจุดที่ก่อให้เกิดความเดือดร้อนรำคาญต่อบรรยากาศแห่งการอยู่ร่วมกันแล้ว รัฐบาลและกฎหมายมักจะเริ่มควบคุมและจัดระเบียบเป็นการตอบสนองต่อสภาพการณ์ นอกจากนี้ยังกล่าวได้ว่าการควบคุมและจัดระเบียบสิ่งแวดล้อมโดยกฎหมายนั้นเป็นผลส่วนหนึ่งมาจากปัญหาสลัมในเมืองใหญ่อีกด้วย

ความคิดในเรื่องการควบคุมและจัดระเบียบสิ่งแวดล้อมได้แบ่งออกเป็น 2 แนวทาง กล่าวคือ แนวทางแรกซึ่งมักได้แก่ฝ่ายนักธุรกิจนั้นยอมรับว่าธุรกิจเอกชนจะต้องเปลี่ยนแปลงวิถีปฏิบัติเสียใหม่เพื่อรักษาสภาพแวดล้อมในระดับที่ทำให้มนุษย์ดำรงชีวิตอยู่ได้ แต่เห็นว่าไม่มีความจำเป็นถึงจะต้องควบคุมหรือจัดระเบียบอย่างเข้มงวด แนวทางนี้เรียกว่า "ทัศนคติกระทำธุรกิจเช่นเคย" (the business-as-usual view) ส่วนอีกแนวทางหนึ่งซึ่งส่วนมากเป็นพวกนักอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมเห็นว่าปัญหาสิ่งแวดล้อมเป็นปัญหาที่รุนแรงซึ่งถ้าหากไม่มีการควบคุมและจัดระเบียบอย่างเฉียบพลันแล้ว แม้แต่พรุ่งนี้ก็จะเป็นการสายเกินไป และมนุษย์จะต้องเผชิญกับปัญหาสิ่งแวดล้อมที่รุนแรงและแก้ไขไม่ได้ แนวทางนี้เรียกว่า "ทัศนคติเฉียบพลันทันที" (the apocalyptic view) แต่อย่างไรก็ตามเราสามารถพิจารณาได้ว่าการจัดระเบียบสิ่งแวดล้อมโดยกฎหมายเป็นผลมาจากความเห็นที่สอดคล้องของสมาชิกในสังคม กล่าวคืออาจมีการเปลี่ยนแปลงค่านิยมทั่วไปของคนซึ่งนำไปสู่การร่วมกันเรียกร้องให้มีการออกกฎหมายบางฉบับ ซึ่งถ้าเป็นเช่นนั้นความสำเร็จในการออกกฎหมายย่อมขึ้นอยู่กับว่าระบบการเมืองเอื้ออำนวยให้ประชามติของประชาชนถูกนำมาบัญญัติเป็นกฎหมายหรือไม่ ในทางตรงกันข้ามบางคนมีความเห็นว่าการจัดระเบียบสิ่งแวดล้อมโดยกฎหมายเป็นผลมาจากความไม่สามารถแสวงหาความสอดคล้องกันได้ การรณรงค์ให้มีการออกกฎหมายย่อมเป็นปัญหาความขัดแย้งระหว่างคนกลุ่มต่าง ๆ ที่บางกลุ่มเรียกร้องให้มีการเปลี่ยนแปลงแต่บางกลุ่มคัดค้าน และในกรณีนี้ก็เช่นเดียวกัน ผลของความขัดแย้งจะออกมาในรูปใดขึ้นอยู่กับระบบการเมืองและความสัมพันธ์แห่งอำนาจภายในโครงสร้างสังคมว่าใครคือผู้ที่มีอำนาจในการนำความเห็นของตนออกเป็นกฎหมายได้

กล่าวโดยเฉพะาในกรณีของการจัดระเบียบสิ่งแวดล้อมโดยกฎหมายนั้น อดยทั่วไปแล้วทัศนคติในแนวสอดคล้องกันย่อมไม่สามารถนำมาปรับใช้ได้ ทั้งนี้แม้ว่าประชาชนจะมีความเข้าใจถึงผลร้ายของปัญหาสิ่งแวดล้อมดีขึ้นในระยะหลังก็ไม่สามารถกล่าวได้ว่ามีการเปลี่ยนแปลงค่านิยมโดยทั่วไปในสังคมเกี่ยวกับเรื่องนี้ และกลุ่มผลประโยชน์ต่าง ๆ ก็ยังมีแนวทางที่แตกต่างกันในการให้ค่านิยมค่าว่าภาวะมลพิษและแนวทางแก้ปัญหา ดังนั้นจะต้องมีการหาทาง "สร้างดุลยภาพระหว่างประโยชน์ที่ได้รับจากความสำเร็จทางด้านเศรษฐกิจกับสิ่งที่เราต้องสูญเสีย

ไปเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมที่เลวลง" เหตุที่เราไม่สามารถหาความสอดคล้องของ บัณฑิตชนหรือกลุ่มคนต่าง ๆ ในการจัดระเบียบสิ่งแวดล้อมได้จึงทำให้ไม่สามารถ อธิบายถึงข้อเรียกร้องที่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในการที่จะต้องการให้มีกฎหมาย ออกมาได้ ในทางตรงกันข้ามเราจะต้องพิจารณากลุ่มผลประโยชน์และกลุ่มผลักดัน ที่ขัดแย้งกันในการจัดระเบียบสิ่งแวดล้อม และจำแนกประเภทกลุ่มเหล่านั้นตาม แรงดลใจ วัตถุประสงค์ และพลังที่มีอยู่ ในลักษณะที่เปรียบเทียบกันแต่ละกลุ่ม ด้วยการพิจารณา เช่นนี้ในที่สุด เราก็จะสามารถระบุได้ว่าผลประโยชน์ของใครได้ รับการบัญญัติเป็นกฎหมาย เพื่อให้เราสามารถอธิบายถึงความสัมพันธ์ระหว่าง โครงสร้างสังคมกับกฎหมายสิ่งแวดล้อม และเพื่อให้เราสามารถพิจารณาได้ว่า มีการสร้างดุลยภาพของอำนาจในจุดใดบ้าง และดุลยภาพนั้นเป็นผลมาจากความ สอดคล้องหรือความขัดแย้ง

สุนทรียภาพของเมืองเป็นเรื่องที่เป็นผลมาจากสภาพแวดล้อมของเมือง แทบจะทุกอย่าง แต่สิ่งที่ระบบกฎหมายจะช่วยให้เกิดขึ้นได้เป็นสิ่งที่ปรากฏต่อการ รับรู้ทางทัศนภาพเป็นส่วนใหญ่ เช่น ลักษณะของอาคารบ้านเรือน ถนนหนทาง สวนสาธารณะ ต้นไม้ริมถนน บ้ายโฆษณา ฯลฯ มีขบวนการทางสังคมและกฎหมาย เท่านั้นที่จะทำให้องค์ประกอบต่างๆ ที่มองเห็นได้ของเมืองมีคุณค่าทางสุนทรียภาพ เราคงจะต้องเลือกเอาว่าจะอยู่ในเมืองที่เป็นผลประโยชน์ของกลุ่มคนที่มีพลัง อำนาจมากที่สุดโดยไม่รับผิดชอบต่อความเดือดร้อนทุกข์ยากของพลเมืองส่วนใหญ่ อัน เนื่องมาจากสภาพแวดล้อมที่เลวร้าย หรือจะร่วมมือกันเพื่อทดแทนคุณของผืนแผ่นดิน เพื่ออนาคตของเราและลูกหลานในวันข้างหน้า จะได้อยู่ในสภาพแวดล้อมของ เมืองที่สวยงาม

วิธีการดำเนินการเพื่อสุนทรียภาพของเมืองในประเทศต่างๆ

ก่อนที่จะได้พิจารณาว่าระบบกฎหมายไทยที่มีอยู่ในปัจจุบันสามารถตอบสนองต่อสภาพความเป็นจริงของเมืองอย่างไร คงจะต้องพิจารณาศึกษากรณีของ ต่างประเทศซึ่งประสบผลสำเร็จในการดำเนินการเพื่อคุณค่าและคุณภาพของชีวิต พลเมืองอันเนื่องมาจากสุนทรียภาพของเมืองเป็นอย่างดี โดยวิธีดำเนินการเพื่อ

สุนทรียภาพในที่นี้ไม่ได้หมายความว่าเพียงแต่ในแง่ความสวยงามของบ้านเมือง แต่ยังคงครอบคลุมไปถึงการจัดระบบต่างๆ เช่น ควบคุมการใช้พื้นที่ การจัดระบบ การจราจร การอนุรักษ์สถาปัตยกรรมที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ ฯลฯ

วิธีดำเนินการเพื่อสุนทรียภาพของเมืองนี้เกิดขึ้นในยุโรปก่อน เนื่องจากยุโรปเป็นชาติตะวันตกที่มีประวัติศาสตร์และมรดกทางวัฒนธรรมยังหลงเหลืออยู่มากมายตลอดระยะเวลายาวนาน ดังนั้นประเทศซึ่งถือว่าตนมีประวัติศาสตร์วัฒนธรรมเก่าแก่ได้ตื่นตัวในการเก็บรักษา หรืออนุรักษ์วัฒนธรรมของตนเองโดยเฉพาะอย่างยิ่งในอิตาลีและเยอรมัน

กฎเกณฑ์สำหรับการสงวนรักษาศิลปวัตถุและสถาปัตยกรรมซึ่งเป็นก้าวแรกของการอนุรักษ์ ได้ถูกเริ่มตั้งขึ้นเป็นครั้งแรก ในปี ค.ศ. 1462 โดยพระสันตปาปา ปิอุสที่ 2 และเริ่มมีการใช้แพร่หลายขึ้นในช่วงปี ค.ศ. 1516-1802 โดยที่แต่ละรัฐ เริ่มออกกฎหมายเกี่ยวกับการอนุรักษ์โบราณสถานและโบราณวัตถุของตนเอง จนปี ค.ศ. 1902 จึงได้มีการออกกฎหมายร่วมเนื่องจากมีการรวมรัฐต่างๆ เข้าด้วยกัน และหากเปรียบเทียบช่วงเวลาของการดำเนินการอนุรักษ์โบราณสถานของอิตาลีกับของเยอรมันในระยะเดียวกัน พบว่าในเมืองบาวาเรียของเยอรมันได้เริ่มมีการออกกฎหมายเกี่ยวกับการอนุรักษ์โบราณวัตถุใน ค.ศ. 1808 ซึ่งอยู่ในช่วงเวลาเดียวกับที่กฎหมายของอิตาลีเริ่มแพร่หลาย และในปี ค.ศ. 1829 มีกฎหมายเกี่ยวกับการอนุรักษ์โบราณสถานซึ่งเป็นเฉพาะตัวอาคาร ในปี ค.ศ. 1901-1904 มีกฎหมายเกี่ยวข้องกับอนุรักษ์ถนนซึ่งมีความสัมพันธ์กับอาคาร และ ค.ศ. 1977 มีกฎหมายแยกประเภทของขอบเขตในการอนุรักษ์ตามคุณค่าของโบราณสถาน จะเห็นว่าในยุโรปการพัฒนาเกี่ยวกับการงานด้านการอนุรักษ์มีมาช้านานและแพร่หลาย ส่วนในสหรัฐอเมริกาเพิ่งมีการตื่นตัวในระยะไม่นานแต่มีการพัฒนาเร็วมาก มีการออกกฎหมายมากมายเกี่ยวกับการอนุรักษ์ มีการบรรจุหลักสูตรการอนุรักษ์เข้าในการศึกษาระดับสูงต่าง ๆ ทั้งในมหาวิทยาลัยของรัฐและของเอกชน (อรศิริ ปาณินท์, 2528 ก:52-53)

ในปัจจุบันความคิดเกี่ยวกับการอนุรักษ์ไม่ได้เป็นไปในลักษณะของ "การเก็บรักษาไว้" แต่เพียงอย่างเดียว แต่จะต้องอนุรักษ์ในลักษณะที่ให้อาคาร

สถานที่ บริเวณที่มนุษย์สร้างหรือเป็นเองโดยธรรมชาติ และมีคุณค่าในทาง ศิลปกรรม สถาปัตยกรรม ประวัติศาสตร์ สุนทรียภาพ ผสานผสมกลมกลืนเข้ากับ ชีวิตและ เป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมมนุษย์ในสังคมปัจจุบัน ดังนั้นความหมายของการ อนุรักษ์ (conservation) ในปัจจุบันจึงหมายถึง การรู้จักใช้ทรัพยากรอย่าง ชาญฉลาดให้เป็นประโยชน์ต่อมหาชนมากที่สุดและใช้ได้เป็นเวลานานที่สุด ทั้งนี้ จะต้องให้สูญเสียทรัพยากรโดยเปล่าประโยชน์น้อยที่สุด และจะต้องกระจายการ ใช้ประโยชน์จากทรัพยากรโดยทั่วถึงกันด้วย (นิวัติ เรืองพานิช, 2522: 27)

ส่วนคำที่มีความหมายใกล้เคียงกับการอนุรักษ์ เช่น การปกป้องรักษา (Preservation) ใช้ในการมุ่งเก็บรักษาสิ่งของในพิพิธภัณฑ์หรือสถานที่ใดที่หนึ่ง โดยไม่มีการนำมาใช้สอย การบูรณะ (Restoration) เป็นการปรับปรุงสิ่งก่อสร้างหรือรวบรวมชิ้นส่วนที่ปรักหักพังให้คืนสภาพเดิมภายในขอบเขตของการต่อ เติมศิลปสถาปัตยกรรม การฟื้นฟู (Renewal) เป็นวิธีการที่เพิ่งเริ่มทำกันมา ในศตวรรษที่ 20 โดยเน้นถึงการวางผังเมือง ซึ่งจะมีการวิจัยในด้านเศรษฐกิจ สังคม และเทคโนโลยีเพื่อให้การดำรงชีวิตในส่วนของเมืองเก่าเป็นไปได้โดยดีที่สุด

สำหรับตัวอย่างกรณีศึกษาของต่างประเทศที่น่าสนใจได้แก่

เยอรมัน - กรณีการอนุรักษ์และการพัฒนาเมืองตัวอย่าง

แนวความคิดในการดำเนินการเพื่อสุนทรียภาพของเมืองในเยอรมันได้ มีมาโดยการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองทั้งในแง่ของสถาปัตยกรรมและสิ่งแวดล้อมของ เมือง ซึ่งจะแปรเปลี่ยนไปตามลักษณะของเมืองอันเนื่องมาจากอิทธิพลทาง ประวัติศาสตร์ สังคม และวัฒนธรรมท้องถิ่น เช่น

- เมืองฮัมบูร์กในเยอรมันตะวันตก มีหมู่บ้านชนบทชายทะเลเก่าแก่ ตั้งอยู่ กลุ่มอาคารพักอาศัยกลุ่มนี้มีประมาณ 110 หลังคาเรือน เรียงรายยาวประมาณ 1 กิโลเมตร ซึ่งครอบคลุมพื้นที่ประมาณ 9 เฮกตา กลุ่มอาคารพักอาศัยดังกล่าว เป็นหมู่บ้านชาวประมงเก่าแก่ซึ่งเริ่มมาตั้งแต่ศตวรรษที่ 16 เมื่อเริ่มศตวรรษที่ 18 มีการทำอุตสาหกรรมเกี่ยวกับกาวและน้ำมันปลา รวมทั้งเริ่มมีการ สร้างท่าเทียบเรือ ต่อมาเมื่อกิจกรรมต่างๆ ชบเซาลงย่านนี้กลายเป็นย่านพักผ่อน ในศตวรรษที่ 19

ถึงแม้ลักษณะการไร้สอยจะเปลี่ยนแปลงไปแล้วก็ตาม แต่ลักษณะสถาปัตยกรรมยังคงทนและตกทอดมาจนถึงปัจจุบัน ยังมีลักษณะเฉพาะของกลุ่มเดิม คือ เป็นอาคารพักอาศัยครึ่งตึกครึ่งไม้มีระเบียงหน้าบ้านและมีเสาหลักหล่อถิ่นแนวสแกน และในกลุ่มอาคารเหล่านี้มีอาคาร 21 หลังซึ่งมีอายุตั้งแต่ปี ค.ศ. 1800 และเป็นอาคารที่ขึ้นเป็นทะเบียนอนุรักษ์ การอนุรักษ์สถาปัตยกรรมและสิ่งแวดล้อมของเมืองฮัมบูร์กได้ครอบคลุมถึง (1) อนุสาวรีย์ที่เคลื่อนที่ไม่ได้ (2) กลุ่มอาคาร (3) องค์ประกอบของกลุ่มอาคาร (4) อนุสาวรีย์ที่สามารถเปลี่ยนที่ตั้งได้ และเนื่องจากราคาที่ดินและการไร้ที่ดินเปลี่ยนแปลงไปจากลักษณะดั้งเดิมมาก ในปี ค.ศ. 1974 เทศบาลเมืองฮัมบูร์กจึงต้องวางระเบียบและกฎเกณฑ์ต่างๆ เกี่ยวกับการอนุรักษ์สภาพแวดล้อมเพิ่มเติม เพื่อให้กฎหมายเกี่ยวกับการอนุรักษ์ครอบคลุมถึงการอนุรักษ์สภาพแวดล้อม กลุ่มอาคารรวมทั้งถนนหนทางซึ่งเป็นส่วนประกอบของสังคมและวัฒนธรรมของย่านด้วย

- เมืองมิวนิค (Cresswell, 1977:97-111) เป็นเมืองหลวงของแคว้นบาวาเรียเป็นเมืองศูนย์กลางของการบริหาร อุตสาหกรรม และพาณิชย์กรรม มีประชากร 1.3 ล้านคนในเขตเมืองและ 2.6 ล้านคนในบริเวณรอบนอก เทศบาลเมืองมิวนิคได้ประกาศแผนพัฒนาเมือง (Town Development Plans) ในปี ค.ศ. 1963 และ 1975 ตามลำดับ ซึ่งตามแผนพัฒนาเมืองเน้นการส่งเสริมชีวิตเมือง (ในด้านวัฒนธรรม, เศรษฐกิจ, การจราจร, อนุสรณ์สถาน, โบราณ, การศึกษา ฯลฯ) ตามแผนดังกล่าวจะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในสัดส่วนของการเดินทาง จากอัตราส่วนการเดินทางโดยรถสาธารณะต่อการเดินทางโดยรถส่วนบุคคล เปลี่ยนจาก 40:60 เป็น 60:40 โดยอาศัยวิธีการลงทุนในระบบขนส่งมวลชนแบบด่วน (Rapid transit) รถไฟใต้ดิน และการจำกัดเขตชั้นในของเมืองซึ่งเป็นเขตเมืองเก่าในรัศมี 750 เมตรจากจุดศูนย์กลางให้เป็นเขตคนเดินเท้า ให้ความสำคัญทางรถไฟใต้ดินผ่านเข้าไปในบริเวณดังกล่าว มีถนนวงแหวนล้อมรอบเขตเมืองเก่าดังกล่าวโดยจำกัดการจราจรผ่านถนนให้น้อยที่สุด การกำหนดเขตคนเดินเท้ามีจุดมุ่งหมายเพื่อให้อนุรักษ์เมืองเก่าเป็นพื้นที่ทำหาคคุณค่าทางทัศนภาพ โดยมีอาคารที่มีคุณค่าทางสถาปัตยกรรมให้ผู้ที่เดินผ่านไปมาได้เห็นชม อีกทั้งในบริเวณดังกล่าวยังถูกทำให้เป็นแหล่งดึงดูดทางกิจกรรมค้าขาย

ลักษณะสถาปัตยกรรมและสภาพแวดล้อม
ซึ่งได้รับการอนุรักษ์ของเมืองมิวนิค

ลักษณะสถาปัตยกรรมและสภาพแวดล้อม
ซึ่งได้รับการอนุรักษ์ของชุมชนชายทะเล-
เมืองอัมบูร์ก

ภาพที่ ๓-1 ลักษณะสถาปัตยกรรมและสภาพแวดล้อมซึ่งได้รับการอนุรักษ์ของ
เมืองมิวนิค และชุมชนชายทะเลเมืองอัมบูร์ก เยอรมัน

ที่มา: อรศิริ ปาณิพันธ์, 2528 ก: 59

การใช้ชีวิตเมือง ภัยการป้องกันไม่ให้เกิดศูนย์การค้าขนาดใหญ่เพียงแห่งเดียว และออกเทศบัญญัติห้ามเปลี่ยนแปลงที่อยู่อาศัยเป็นที่ทำการค้าขาย รวมทั้งสร้างที่จอดรถยนต์ไว้นอกเขตเมืองเก่า การทำให้เกิดศูนย์กลางธุรกิจย่อยบริเวณชานเมืองรอบๆ

ในการออกแบบเขตทางเดินเท้า ได้มีการพิจารณาสร้างน้ำพุ, ปลูกต้นไม้ใหญ่ ไม้ดอกในกระถาง มีการเปลี่ยนชนิดของไม้ดอกปีละ 2 ครั้ง ผลก็คือประชาชนชาวเมืองชื่นชอบภูมิทัศน์ของเมืองเช่นนี้มาก ทำให้มีการขายเบียร์จากอุตสาหกรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของเมืองมิวนิค ภัยการเปิดเป็นสวนเบียร์ ภัตตาคารกลางแจ้งขึ้นเป็นจำนวนมาก ร้านค้าทั่วไปมียอดขายเพิ่มขึ้น 20-40 เปอร์เซ็นต์ ในปี ค.ศ. 1970 มีผู้คนราว 70,000 คน ผ่านเข้าไปในเขตทางเดินเท้าดังกล่าวในช่วง 12 ชั่วโมงของแต่ละวัน ทั้งๆ ที่พื้นที่ของทางเดินและบริเวณต่อเนื่องมีเพียง 150,000 ตารางเมตร

ในเมืองมิวนิคมีอาคารเก่าอยู่เกือบ 9,000 แห่ง ซึ่งอาคารที่มีคุณค่าทางสถาปัตยกรรมและประวัติศาสตร์จะถูกควบคุมภายใต้กฎหมาย The Bavarian Historical Preservation Law การอนุรักษ์สถาปัตยกรรมและสภาพแวดล้อมของเมืองมิวนิคเน้นที่การอนุรักษ์อาคารพักอาศัย และร้านค้าในเมือง (อรศิริ ปาณินท์, 2528 ก:57-58) ลักษณะอาคารพักอาศัยเป็นแบบทาวน์เฮาส์ซึ่งมีลักษณะเฉพาะของศิลปสถาปัตยกรรมแบบอาร์ต นูวู (Art Nouveau) ซึ่งตั้งอยู่บริเวณรอบนอกของศูนย์กลางเมือง กลุ่มของชุมชนพักอาศัยรอบๆ เมืองมิวนิคมีหลายกลุ่มซึ่งแต่ละกลุ่มจะมีลักษณะเฉพาะของตนเอง สามารถเป็นตัวกลางที่จะได้ศึกษาถึงเรื่องราวของสถาปัตยกรรม การเปลี่ยนแปลง และวิวัฒนาการของรูปแบบสถาปัตยกรรมและกฎเกณฑ์เกี่ยวกับการก่อสร้าง ลักษณะพิเศษดังกล่าวนี้พิจารณาได้จากโครงการพัฒนาย่านพักอาศัยของธีโอดอร์ ฟิชเชอร์ (Theodor Fischer) ซึ่งเป็นย่านที่มีสถาปัตยกรรมรูปแบบต่าง ๆ ทั้งนีโอ-เยอรมัน เรอเนซองส์ นีโอ-บาโรค และอาร์ต นูวู

การอนุรักษ์สถาปัตยกรรมและสภาพแวดล้อมของกลุ่มอาคารดังกล่าวข้างต้นดำเนินการอนุรักษ์เริ่มจากการปรับปรุง บูรณะสภาพอาคารและส่วนประณีตสถาปัตยกรรม อนุรักษ์ถนน จัตุรัสและสถานที่สาธารณะซึ่งแสดงถึงการรวมกลุ่ม

ทางวัฒนธรรมของผู้คนในเมืองรวมทั้งการกระตุ้นและเร่งเร้าให้ประชาชนให้
ความสนใจและให้ความร่วมมือในการอนุรักษ์อาคารและสภาพแวดล้อมที่ตนอาศัย
อยู่ เริ่มมีการตั้งเป้าหมายรณรงค์ให้มิวนิคสวยงามเพื่อต้อนรับการแข่งขันกีฬา
โอลิมปิก 1972 รัฐและเอกชนให้รางวัลการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมแก่ประชาชน ให้
การสนับสนุนในด้านการเงิน การบริการตลอดจนเทคนิคในการอนุรักษ์ต่าง ๆ จน
ในที่สุดการอนุรักษ์สภาพแวดล้อมของเมืองมิวนิคสามารถบรรลุเป้าหมายตามที่
แผนพัฒนาเมืองตั้งไว้ได้

- เมืองไฮเดิลเบิร์ก (Heidelberg) เป็นเมืองเก่าแก่ของเยอรมัน
ซึ่งมีความสำคัญเริ่มที่จุดเล็กๆ ที่ลักษณะของบ้านสมัยกลางซึ่งอยู่ริมแม่น้ำ เป็น
บ้านแบบเรียบง่าย มีผนังเรียบ มีการเจาะผนังต้นให้เป็นช่องเพื่อเป็นกรอบประตู
หน้าต่าง มีหลังคาจั่วแบบง่าย ๆ ลักษณะดังกล่าวหากพิจารณาเฉพาะอาคารจะไม่
ปรากฏลักษณะทางศิลปสถาปัตยกรรมที่น่าสนใจเฉพาะตัวเลย แต่ทว่าลักษณะการ
รวมกลุ่มของอาคาร บรรยากาศของหมู่บ้านแสดงความสัมพันธ์ต่อเนื่องซึ่งทำให้
หลังตาเห็นภาพความเจริญเติบโตที่ไม่หยุดนิ่งและแสดงลักษณะสัดส่วนของการอยู่
อาศัยของผู้คนตามวัฒนธรรมดั้งเดิม ดังนั้นวิญญูณของหมู่บ้านนี้จึงเน้นสภาพแวดล้อม
(Townscape) มิใช่อาคารใดอาคารหนึ่งเท่านั้น

ตัวอย่างความสำคัญของสภาพแวดล้อมของเมืองไฮเดิลเบิร์กนี้เปรียบ
เทียบได้กับลักษณะหมู่บ้านของเมืองไทย เช่น เรือนริมน้ำ ลักษณะ เรือนริมน้ำของไทย
เป็นลักษณะเฉพาะของวัฒนธรรมดั้งเดิมของไทย ซึ่งหากจะพิจารณาเฉพาะอาคาร
หรือตัวสถาปัตยกรรม จะเห็นว่าเป็นสถาปัตยกรรมพื้นบ้านซึ่งส่วนใหญ่มีคุณภาพ
ค่อนข้างต่ำ แต่ลักษณะความต่อเนื่องของอาคาร การใช้พื้นที่บางส่วนร่วมกัน เช่น
ท่าเรือ ตลาด การติดต่อถึงกันด้วยการจราจรทางน้ำ จะเป็นสภาพแวดล้อมที่ชี้ให้เห็น
เห็นคุณลักษณะทางสังคมและวัฒนธรรมได้ชัดเจน (อรศิริ ปาณินท์, 2528 ก
: 56-57)

อิตาลี - วิธีการอนุรักษ์และพัฒนาเมือง

อิตาลีเป็นประเทศที่เป็นแหล่งอารยธรรมแม่บทของอารยธรรมตะวันตก
คืออารยธรรมกรีกและโรมัน จึงมีอาคารสิ่งก่อสร้างทางสถาปัตยกรรมอยู่เป็น

จำนวนมาก วิธีการในการรักษาคุณค่าของสิ่งเหล่านี้ไว้ได้รับการพัฒนาขึ้นจนประสบความสำเร็จ สามารถป้องกันไม่ให้สถาปัตยกรรมอันมีค่าเสื่อมทรमลงไปในขณะเดียวกันก็สามารถสร้างรูปแบบสำหรับอาคารที่สร้างขึ้นใหม่และรักษาลักษณะสังคมและชีวิตความเป็นอยู่ของคนในเมืองไว้ได้ ดังเช่นเมือง Bologna ซึ่งเป็นเมืองประวัติศาสตร์ ได้มีวิธิตำเนินการอนุรักษ์ คือ

- ได้จัดทำโปรแกรมการอนุรักษ์ มีการจำแนกประเภทของอาคาร กำหนดประโยชน์ใช้สอยของอาคาร กำหนดวิธีการซ่อมแซมสำหรับอาคารแต่ละประเภทซึ่งแบ่งออกเป็น กลุ่มบูรณะฟื้นฟูแยกออกเป็นอาคารที่ต้องการฟื้นฟูตามหลักเกณฑ์ที่กำหนดอย่างเคร่งครัดอาคารที่จะทำการฟื้นฟูหรือยังไม่ทำก็ได้ กลุ่มอนุรักษ์แยกออกเป็นอาคารที่ต้องซ่อมแซมและอนุรักษ์ซึ่งเน้นหนักไปในทางส่วนประกอบของรูปด้านหน้า (Facade) เช่น หน้าต่าง ระเบียงและลักษณะของส่วนใช้สอย เช่น โครงบันได ทางเดิน กับอาคารที่ซ่อมแซมได้โดยมีขีดจำกัดให้มีการรื้อถอนได้เฉพาะส่วนประกอบที่เก่าแก่มาก ๆ กลุ่มสุดท้ายเป็นอาคารที่อยู่นอกประเด็นของการบูรณะฟื้นฟูหรือการอนุรักษ์ อนุญาตให้สร้างอาคารใหม่ที่แทนที่อาคารเก่าได้หรือให้หรืออาคารที่ไม่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์โดยไม่ต้องสร้างใหม่ เพื่อให้เกิดที่ว่างสาธารณะ (Public Openspace) ขึ้นในเมือง

- วางผังเมืองและควบคุมความเจริญเติบโตของเมือง พัฒนาเมืองทั้งหมดให้เจริญต่อเนื่องกัน โดยพัฒนาการขยายตัวของเมืองจากศูนย์กลาง

- พิจารณากำหนดให้การตัดแปลงอาคารสถาปัตยกรรมในประวัติศาสตร์เหมาะสมกับสภาพการดำรงชีวิตในปัจจุบันโดยไม่เป็นการทำลายลักษณะของสถาปัตยกรรมเดิมรวมทั้งลักษณะทางวัฒนธรรมของย่านด้วย

การอนุรักษ์เมือง Bologna ประสบความสำเร็จเป็นอย่างดี และกลายเป็นตัวอย่างในการวางแผนงานอนุรักษ์เมืองประวัติศาสตร์

นอกจากนี้ในอิตาลีได้มีการพัฒนาเกณฑ์ในการอนุรักษ์และพัฒนาเมือง (จารุณี ศิริมังคะลา, 2532:18-20 อ้างจาก อภิชาติ อุดมธำรงค์, 2520:39-40) เช่น

- Giancarlo De Carlo ได้กำหนดแนวทางการพัฒนาและขั้นตอนการปฏิบัติสำหรับเมืองเก่าไว้ดังนี้ คือ

- สร้างอาคารเก่าทั้งหมดที่ไม่เข้ากับสภาพแวดล้อมในบริเวณอนุรักษ์ทั้งด้านการใช้ที่ดิน การออกแบบ ความสัมพันธ์ด้านประโยชน์ใช้สอยและเหตุผลด้านคุณค่าทางประวัติศาสตร์
- ทาลายบางส่วนของอาคารที่เปลี่ยนไปไม่เข้ากับสภาพแวดล้อมและให้ก่อสร้างใหม่ตามแนวทางที่กำหนดให้
- ปรับปรุง (Remodeling) ภายใต้การควบคุมทั่วไป (General Regulation) เพื่อรักษาคุณภาพของอาคารให้เข้ากับสภาพแวดล้อม
- ปรับปรุง (Rehabilitation) ภายใต้การควบคุมแปลนอาคารเพื่อให้เกิดประโยชน์ใช้สอยที่เข้ากับกิจกรรมในปัจจุบันภายใต้รูปร่าง (Form) ของอาคาร

แนวทางที่กำหนดมาทั้งหมดนี้ เพื่อเป้าหมายในการควบคุม คือ

- ควบคุมการใช้ที่ดิน และประเภทของอาคาร
- ควบคุมกลุ่มของอาคาร โดยคำนึงถึงความสัมพันธ์ของประเภทอาคารและขนาดสัดส่วนของอาคาร
- ควบคุมลักษณะเฉพาะของการออกแบบ (Design Characteristic) โดยการควบคุมสิ่งต่อไปนี้คือ
 - การออกแบบรูปร่างหน้าตาของอาคาร (Treatment of Facade)
 - ลักษณะของสถาปัตยกรรม (Architecture feature)
 - การจัดที่ว่างภายในอาคาร ให้สอดคล้องกับประโยชน์ใช้สอยและคุณค่าด้านความงาม
- กำหนดรายละเอียดทางด้านสถาปัตยกรรม (Architecture Elements) โดยคำนึงคุณค่าทางด้านการตกแต่งอาคาร
- สำหรับการจัดที่ว่างภายในอาคาร เปิดโอกาสให้เจ้าของอาคารมีอิสระในการจัดแปลน (Freely Remodeled) โดยคำนึงถึงประโยชน์ใช้สอยเป็นหลัก

- Gordon Culley ได้กำหนดแนวทางการอนุรักษ์ไว้ 2 ประการ คือ
 - อนุรักษ์ (Preservation) สำหรับอาคารที่มีคุณค่าด้านประวัติศาสตร์
 - กำหนดแนวทางในการเปลี่ยนแปลง (Discipline Change) ซึ่งมีขั้นตอนดังต่อไปนี้
 - นโยบายกำหนดความสูงของอาคาร (High Building Policy) สำหรับอาคารสูงจะต้องคำนึงถึงเส้นขอบความสูงของอาคาร และเส้นขอบฟ้าของเมืองที่เป็นอยู่ (Existing Town Sky Line) โดยทั่วไปแล้ว มักจะมีอาคารที่จัดเป็น ภูมิสถาปัตยกรรมพยายามรักษาภูมิทัศน์ ขนาด และเส้นขอบความสูงของอาคาร
 - แนวทางการออกแบบ (Design Discipline) คำนึงถึงความสัมพันธ์ระหว่างภูมิสถาปัตยกรรมกับเมืองทางด้านคุณภาพของการมอง (Visual Quality) โดยนำเอาลักษณะของภูมิทัศน์ของเมืองที่เป็นอยู่ มากำหนดแนวทางการพัฒนา คือ
 - คำนึงถึงเส้นของความสูงของอาคารที่เป็นอยู่ (Existing Sky Line) และคำนึงถึง ภูมิสถาปัตยกรรม
 - คำนึงถึงภูมิทัศน์ของเมือง (Townscape Discipling) ในด้านคุณภาพของการวางผัง และการจัดที่ว่าง
 - คำนึงถึงการออกแบบอาคารที่จะสร้างใหม่ในบริเวณอนุรักษ์ (Design Infilling)
 - แนวทางการออกแบบภูมิทัศน์ของเมือง (Townscape Discipling) ในแต่ละเมืองจะมีเอกลักษณ์ในการกำหนดรูปแบบการวางผังต่างกันไป การจัดที่ว่างระหว่างอาคาร การจัดที่โล่ง การตัดถนนต่างๆ แนวทางการออกแบบหรือพัฒนาจะต้องอนุรักษ์ทั้งด้านกายภาพและคุณภาพของการมอง เพื่อให้รู้สึกกลมกลืนกับโครงข่ายเดิมของเมือง โดยกำหนดรายละเอียดของแนวทางไว้ คือ

- คำนึงถึงแนวอาคาร (Building Line) และการร่นถอยอาคาร (Set Back)
- คำนึงถึงความกว้างของถนนและทางเดินเท้า
- คำนึงถึงมุมมอง (Visual Quality)
- คำนึงถึงรูปทรงของอาคารเดิม (Older Form) ที่มีอิทธิพลต่อมุมมอง
- คำนึงถึงความสัมพันธ์ของที่ว่างที่จัดขึ้นใหม่กับที่ว่างที่มีอยู่เดิม
- คำนึงถึงความสัมพันธ์ของกลุ่มอาคารเดิมกับอาคารใหม่ (Massing)

อังกฤษ - ขบวนการในการอนุรักษ์

การอนุรักษ์อาคารสถาปัตยกรรมของอังกฤษถูกกำหนดให้กระทำภายใต้เงื่อนไขของเกณฑ์ 3 ประการ (Harvey, 1972:35-49) คือ คุณภาพของตัวศิลปสถาปัตยกรรม ระยะเวลาในการดำเนินการ และสถานที่ที่ได้กำหนดให้เป็นพื้นที่อนุรักษ์ การอนุรักษ์อาคารของอังกฤษมีจุดเริ่มต้นมาเป็นระยะเวลายาวนาน เช่น กฎหมาย Town & Country Planning Act (1947) กำหนดให้จัดลำดับความสำคัญของอาคารสถาปัตยกรรม และในปี ค.ศ.1964-1965 สมาพันธ์นักโบราณคดีของอังกฤษ (The Council for British Archaeology) ได้พิมพ์รายงาน 2 ฉบับ เสนอวิธีการปฏิบัติที่ถูกต้องในการวางแผนและการบูรณพัฒนาอาคารเก่าที่มีคุณค่าและบริเวณที่มีอาคารเก่าตั้งอยู่ รายงานทั้ง 2 ฉบับนี้ทำให้รัฐบาลอังกฤษต้องออกมาตรการการสำรวจเพื่ออนุรักษ์อาคารสถาปัตยกรรมเก่าแก่ของเมือง การตัดสินใจเลือกพื้นที่ที่จะอนุรักษ์ กระทำโดยคณะกรรมการระดับชาติ ซึ่งประกอบด้วยสถาปนิก, นักโบราณคดี, นักผังเมือง และผู้แทนจากรัฐบาลท้องถิ่น ทั้งนี้พื้นที่อนุรักษ์ขึ้นมาจะมีการดำเนินการตามขั้นตอนของกฎหมายในเรื่องสิทธิของเจ้าของทรัพย์สินและดำเนินการสำรวจความต้องการของสาธารณชน โดยติดต่อเจรจากับเจ้าของอาคารที่จะอนุรักษ์และวิจัยความต้องการของชาวเมือง โดยมีการทำงานร่วมกันระหว่าง 2 กระทรวง คือ

Ministry of Cultural Affairs และ Ministry of Work ในระยะเวลา 2 ปี เพื่อเตรียมแผนรายละเอียดในการอนุรักษ์และพัฒนาพื้นที่

ในแผนรายละเอียดจะประกอบด้วย 2 ส่วนคือ คำแนะนำทางสถาปัตยกรรม และแผนที่รายละเอียดของเมือง โดยกระทรวงทั้งสองจะดำเนินการวิเคราะห์วิจัยในโครงสร้างทางโบราณคดี เศรษฐกิจ สืบหาความต้องการของสังคม ซึ่งมีคณบดีนักวิจัยและที่ปรึกษาที่เป็นคนในท้องถิ่นทำงานร่วมกัน ในระหว่างเวลา 2 ปีนี้จะดำเนินการตรวจสอบซ่อมแซมโครงสร้างของอาคารไปด้วย หลังจากระยะเวลา 2 ปีดังกล่าวแล้ว กระทรวงทั้งสองจะร่วมกันประกาศแผนรายละเอียดซึ่งได้ผ่านการรับรองจากคณะที่ปรึกษาและคณะกรรมการระดับชาติแล้ว ในแผนรายละเอียดประกอบด้วยเทคนิคในการอนุรักษ์, วัสดุที่ใช้, วิธีการตกแต่งด้านหน้าอาคาร, การใช้เครื่องหมายสัญลักษณ์และไฟฟ้าบนถนน ฯลฯ ซึ่งงานในขั้นนี้จะไม่กำหนดระยะเวลาตายตัวแต่เป็นไปตามปริมาณความยากง่ายของงาน

ในปี ค.ศ.1971 อังกฤษได้มีการประกาศใช้กฎหมาย Town and Country Planning Act ซึ่งรวมเอานโยบายการอนุรักษ์ไว้ด้วย และในปี 1972 ได้มีการประกาศใช้ Local Government Act โดยให้หน่วยงานท้องถิ่นเป็นผู้ดำเนินการสำรวจพื้นที่ในเมืองของตน เพื่อหาพื้นที่อนุรักษ์อาคารและสภาพแวดล้อม วางนโยบายและโครงการที่จะเก็บรักษา ปรับปรุงอาคารคติด้ากิจกรรมใหม่ที่เหมาะสมให้กับอาคารเก่า เช่น จัดทำเป็นพิพิธภัณฑ์ นอกจากนี้ยังส่งเสริมให้มีการประชาสัมพันธ์ เพื่อให้ประชาชนร่วมมือในโครงการอีกด้วย ตัวอย่างของโครงการอนุรักษ์เหล่านี้ได้แก่ โครงการที่เมือง Bath, Avon, Buckinghamshire, Cambridgeshire, Cleveland, Devon, Dorset, Essex, และเมืองอื่นๆ มีการบูรณะซ่อมแซม ทาสี ปรับปรุง ทำความสะอาดอาคารทั้งภายนอกและภายใน จัดผังบริเวณปลูกต้นไม้ ซ่อมแซมทางเท้า รั้วกำแพง เพื่อให้อาคารเหล่านี้กลับมามีบรรยากาศและประโยชน์ใช้สอยที่เหมาะสมแทนการถูกทอดทิ้งให้ชำรุดทรุดโทรม

จากที่กล่าวมาจะเห็นว่าเงื่อนไขของเกณฑ์ในการอนุรักษ์อาคารสถาปัตยกรรมของอังกฤษถูกจัดลำดับความสำคัญโดยกฎหมายผังเมือง

และพิจารณากำหนดการอนุรักษ์โดยนักโบราณคดี สถาปนิก นักผังเมือง และตัวแทนจากท้องถิ่น และรอยการวิเคราะห์วิจัยทางโบราณคดี เศรษฐกิจ สังคม ตลอดจนเมืองคักรและกฎหมายรองรับการดำเนินงานอนุรักษ์อย่างเข้มแข็ง ทำให้งานอนุรักษ์ของอังกฤษประสบผลสำเร็จเป็นอย่างดี คือ สามารถจะกระทำได้อย่างถูกต้องตามหลักวิชาใกล้เคียงกับรูปแบบของสถาปัตยกรรมและศิลปดั้งเดิมมากที่สุด ไม่ก่อให้เกิดความขัดแย้งต่อสังคมในเรื่องคุณค่าของสิ่งก่อสร้าง ตลอดจนสิทธิในทรัพย์สินต่าง ๆ

สหรัฐอเมริกา - ความเป็นมาของกฎเกณฑ์เกี่ยวกับอาคารสูงและพื้นที่อนุรักษ์ในนิวยอร์ก

นิวยอร์กเป็นเมืองที่ใหญ่ที่สุดในสหรัฐอเมริกา มีพื้นที่ 333 ตารางไมล์ (850 ตารางกิโลเมตร) มีประชากรประมาณ 8 ล้านคน และประชากรที่ไม่อยู่ในทะเบียนอีก 1 ล้านคน ประชากรในเขตรอบนอก 26 เขต จำนวนประมาณ 10.4 ล้านคน ในพื้นที่ติดต่อกันเป็นเทศบาลมากกว่า 550 แห่ง และเขตพิเศษมากกว่า 900 แห่ง ครอบคลุมเนื้อที่ 12,500 ตารางไมล์ (30,000 ตารางกิโลเมตร) ซึ่งพื้นที่เหล่านี้มีขนาดรวมกันเกือบ 40 เท่าของเมืองนิวยอร์ก นิวยอร์กมีจุดเริ่มของศูนย์กลางธุรกิจ 2 แห่ง คือ Midtown และ Lower Manhattan Lower Manhattan มีจุดเริ่มเติบโตในศตวรรษที่ 17 โดยการเป็นแหล่งตั้งถิ่นฐานของชาวดัตช์ที่อพยพเข้ามาอยู่ เรียกว่า New Amsterdam มีรูปแบบของอาคารบ้านเรือนแบบในอัมสเตอร์ดัม นอกจากนี้เกือบปลายเกาะแมนฮัตตันเป็นแหล่งซึ่งชาวอิตาลีอพยพมาตั้งถิ่นฐานอยู่เรียกว่าชุมชน Little Italy ในเขตนิวยอร์กมีพื้นที่ครึ่งตารางไมล์ (1.3 ตารางกิโลเมตร) ปัจจุบันประมาณกันว่ามีประชากรถึง 5 แสนคนทำงานในเขตนี้ แม้ว่าเขตนี้จะมีถนนแคบๆ มีความหนาแน่นสูง แต่สามารถที่จะมีกิจกรรมต่าง ๆ อยู่ได้เนื่องจาก 96 เปอร์เซ็นต์ของคนทำงานในเขตนี้ใช้บริการการขนส่งสาธารณะ ทางตอนเหนือของ Lower Manhattan มีโรงขนำถนเป็นตารางหมากรุกซึ่งทำให้การเชื่อมต่อระหว่างถนนเป็นไปโดยสะดวก นิวยอร์กเป็นเมืองแห่งแรกในสหรัฐอเมริกาที่มีการประกาศกำหนดเขตการใช้พื้นที่โดยผ่านเป็นกฎหมายออกมาในปี ค.ศ. 1916

สาเหตุเนื่องจากในปี ค.ศ. 1915 มีตึกสูงถึง 42 ชั้นสร้างขึ้นมา ก่อให้เกิดความขัดแย้งอย่างมากมาย ุโดยแบ่งความคิดเห็นออกเป็น 2 ฝ่าย คือ ฝ่ายแรกเห็นว่าเขามีสิทธิที่จะก่อสร้างอาคารสูงบนที่ดินของเขา ฝ่ายหลังเห็นว่าเขามีสิทธิที่จะได้รับแสงแดดอันอบอุ่นบนที่ดินของเขา การที่เงาจากตึกสูงมายังแสงแดดที่เขาควรจะได้รับเป็นการรบกวนสิทธิอันชอบธรรม (Halpern, 1978: 19-43)

ในที่สุดกฎหมายกำหนดเขตการใช้พื้นที่ได้กำหนดให้มีระยะถอยร่น (Setback) เพื่อให้เกิดความเท่าเทียมกันระหว่างสิทธิของเจ้าของอาคารสูงและสิทธิของเพื่อนบ้าน ต่อมาได้มีการกำหนดระยะถอยร่นของตึกโดยวัดมุมมาจากกึ่งกลางของถนน และต้องมีสัดส่วนของพื้นที่บนสุดไม่มากไปกว่า 25 เปอร์เซ็นต์ของพื้นที่ชั้นล่างติดพื้นดิน ข้อกำหนดเช่นนี้ทำให้อาคารสูง ๆ ขึ้นไปของตึกต้องลดขนาดพื้นที่ลงทุกทีรูปร่างของตึกจึง เป็นแบบขั้นบันได เปรียบเทียบกันว่ารูปแบบของสถาปัตยกรรมแบบซิกกูเรตกลับมาอีกครั้งหนึ่ง ต่อมาข้อกำหนดเช่นนี้ถูกยกเลิกเปลี่ยนแปลงไป ประมาณกันว่าถ้ามีการใช้พื้นที่ตามข้อกำหนดเขตการใช้พื้นที่อย่างเต็มที่นิวยอร์กจะสามารถรองรับพลเมืองผู้อยู่อาศัยได้ถึง 77 ล้านคน และในเขตย่านการค้าจะสามารถรองรับผู้คนได้ถึง 344 ล้านคน ซึ่งเป็นจำนวนเกือบ 2 เท่าของประชากรทั้งหมดในสหรัฐอเมริกา

ในปี ค.ศ. 1961 ได้มีการกำหนดเขตการใช้พื้นที่ใหม่โดยให้พื้นที่ที่ร่องในย่านการค้า เนื่องจากเหตุผลหลายประการ เช่น ความแออัดของที่อยู่อาศัยและย่านการค้า ป้องกันการสร้างที่อยู่อาศัยที่ผิดกฎหมาย โดยการกำหนดให้มีอัตราส่วนพื้นที่อาคารปกคลุมดิน (Floor Area Ratio : FAR) = 15 ในย่านการค้า (สามารถสร้างอาคารให้มีพื้นที่ใช้สอยทุกชั้นรวมกันได้ไม่เกิน 15 เท่าของพื้นที่ดินที่จะสร้างอาคารปกคลุมได้ หรือคำนวณอย่างหยาบ ๆ ว่าสร้างอาคารได้สูง 15 ชั้น แต่ถ้าสร้างอาคารคลุมพื้นดินเพียงครึ่งหนึ่งของพื้นที่ที่จะสร้างได้จะสร้างอาคารได้สูง 30 ชั้น ถ้าสร้างอาคารคลุมพื้นดินเพียงหนึ่งส่วนสี่จะสร้างอาคารได้สูง 90 ชั้น) ต่อมาได้มีการอนุญาตให้ผู้พัฒนาที่ดินเพิ่มเนื้อที่ที่ใช้สอยของอาคารได้อีก 20 เปอร์เซ็นต์ ถ้าสร้างลานสาธารณะ (Plaza) ไว้ในบริเวณที่ดินที่ต่อเนื่องกับอาคาร ดังนั้น FAR จะเพิ่มขึ้นจาก 15 ไปเป็น 18 ופןพิเศษนี้เป็นสิ่งจำเป็นมากเมื่อพิจารณาถึงต้นทุนของการก่อสร้างและใช้สอยอาคาร

เนื่องจากอาคารยิ่งสูงเท่าใดยิ่งสิ้นเปลืองค่าใช้จ่ายในการขนส่งโดยลิฟท์มาก ประกอบกับที่ดินในย่านศูนย์กลางนิวยอร์กมีราคาสูงมากอยู่ในระหว่าง 300-1,000 ดอลลาร์ต่อตารางฟุต ซึ่งเทศบาลไม่สามารถจะซื้อหาที่ดินในราคาดังกล่าวมาจัดสร้างสวนสาธารณะได้

ในระยะต่อมาได้มีการพัฒนาแนวทางที่จะใช้การกำหนดเขตการใช้พื้นที่ให้เป็นเครื่องมือตอบสนองต่อการพัฒนาคุณภาพของอาคารในตัวเมืองภายใต้เงื่อนไขของการคมนาคมขนส่ง และพื้นที่ร่องรอยการกำหนดเป็นเขตพิเศษ (special zoning district) เช่น Rockefeller Center Plaza มีพื้นที่ที่ดินสำหรับการซื้อขายสินค้า เป็นทางเดินเชื่อมต่อระหว่างตึกด้วยกันและเชื่อมต่อกับทางรถไฟใต้ดิน ให้ที่ร่องสาธารณะ Rockefeller Center Plaza เป็นถนนสำหรับการใช้จ่ายสินค้าจัดเป็น Urban Space ที่สำคัญที่สุดในนิวยอร์ก เขต Rockefeller นี้ทำให้เรามองเห็นโอกาสของการพัฒนาใหม่ๆ โอกาสที่จะปรับปรุงคุณภาพของสิ่งแวดล้อมเมือง โดยการสร้างลักษณะที่ร่องสาธารณะให้มีกิจกรรมการใช้ประโยชน์ที่ให้ความตื่นเต้นน่าสนใจ รวมทั้งเกิดความต่อเนื่องในการสัญจรจากทางเดินที่เชื่อมต่อกัน นอกจากเขตพิเศษ Rockefeller แล้ว ยังมีเขตพิเศษอื่นๆ อีกหลายเขต เช่น Lincoln Center special District, Fifth Avenue Special District ฯลฯ ซึ่งแต่ละเขตจะมีข้อกำหนดทางกฎหมายที่แตกต่างกัน ในเขตที่ต้องการให้มีทัศนภาพงดงาม มักจะกำหนดให้สร้างอาคารได้สูงไม่เกิน 6 ชั้น หรือ 26 เมตร (85 ฟุต) ซึ่งเป็นความสูงที่อยู่ในขอบเขตที่เหมาะสมของการมองเห็น ให้มีระยะถอยร่น 26 เมตร เท่ากับความสูงของอาคารโดยนับจากถนน ให้มีทางเดินขนาดกว้าง 5.2 เมตร (17 ฟุต) ฯลฯ

ในการอนุรักษ์สภาพแวดล้อมอาคารสถาปัตยกรรม เป็นตัวอย่างศึกษาจากชุมชน Little Italy

โดยมีขั้นตอนการอนุรักษ์ให้เกิดความสัมพันธ์ระหว่างอาคารเก่าและอาคารใหม่อย่างต่อเนื่องกลมกลืนกัน คือ (จารุณี ศิริมังคะลา, 2532: 20-21 อ้างจาก อำนวย พิชิตเดช, 2528: 113-115)

- สงวนและฟื้นฟูประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรมของชุมชน

- รักษารูปด้านหน้าของอาคารและลักษณะการค้ำแบบปลีถนน
- รักษาสภาพของถนนโดยการพยายามลดความสับสนระหว่างคน

เดินเท้าและยานพาหนะ

- ให้มีการฟื้นฟูและปรับปรุงอาคารเก่าในบริเวณ
- สร้างสิ่งแวดล้อมที่ดิน เช่น จัดให้มีที่ว่างสาธารณะและปลูกต้นไม้

ริมทางเท้า

- ส่งเสริมการใช้ประโยชน์ที่ดินให้คุ้มค่าและเป็นสัญลักษณ์ของบริเวณในเขต Little Italy ประกอบด้วยย่านสำคัญ 3 แห่ง คือ ที่พักอาศัยซึ่งเป็นบริเวณอนุรักษ์ที่สำคัญ ย่านอุตสาหกรรมและถนนมัลเบอร์รี่ (Mulberry Street) ซึ่งเป็นย่านการค้าและศูนย์กลางการท่องเที่ยว

บริเวณอนุรักษ์ถนนมัลเบอร์รี่ ประกอบด้วยอาคารพักอาศัย ร้านค้าเล็กๆ โรงเรียน โบสถ์ ซึ่งเป็นศูนย์กลางของสังคมที่เด็ก ๆ ออกมาวิ่งเล่นและผู้ใหญ่ออกมาพักผ่อนในวันทีอากาศดี แนวต้นไม้บนถนนแคบๆ และอาคารเตี้ยทำให้เกิดความรู้สึกสงบ และเป็นกันเองในชุมชน

เนื่องจากถนนมัลเบอร์รี่เป็นถนนแคบๆ จึงกำหนดความสูงของอาคารไว้ไม่เกิน 6 ชั้น อนุญาตให้สร้างอาคารคลุมพื้นที่ได้ 60-70 เปอร์เซ็นต์ของพื้นที่ ที่ว่างที่เหลือให้จัดเป็นส่วนหลังบ้านหรือสวนหลังคา (Roof Garden) อาคารที่จะสร้างใหม่ต้องสอดคล้องกับอาคารเก่าทั้งในด้านความสูงและรูปร่างบังคับ ซึ่งเน้นหนักในชั้นล่างของอาคาร เช่น การเจาะประตู หน้าต่างเพื่อหลีกเลี่ยงการเกิดช่องว่างระหว่างกำแพงของอาคาร และเพื่อความสะดวกของคนเดินถนน ที่ใดเป็นที่ว่างเกินกว่า 20 ฟุต จะต้องจัดเป็นสนามหรือตกแต่งด้วยงานศิลปกรรม เช่น รูปปั้น กำหนดวัสดุที่ใช้ในการก่อสร้าง ปลูกต้นไม้เพื่อให้ความร่มรื่น จัดให้มีที่จอดรถโดยไม่ขัดกับสภาพแวดล้อมของบริเวณ

ข้อบังคับในการออกแบบสำหรับถนนมัลเบอร์รี่ เน้นถึงเรื่องความสูงของอาคารและพื้นที่ที่มีอาคารคลุม กำหนดลักษณะด้านหน้าของร้านค้าเพื่อที่จะรักษาสภาพเดิมของถนนไว้และการติดตั้งป้ายโฆษณา เช่น

- ตู้กระจกสำหรับแสดงสินค้าหน้าร้านจะต้องสูงจากถนนไม่เกิน 2 ฟุตครึ่ง และมีความสูงระหว่าง 8 ฟุต-10 ฟุต

- ประตูทางเข้าหน้าร้านจะต้องถอยร่นเข้าไปจากด้านหน้าไม่ต่ำกว่า 2 ฟุต
- บ้ายโฆษณาทุกชนิดจะต้องไม่ปิดบังเสา เสาเฉลียงหรือประตูอาคาร ในระยะเวลา 2 ปี หลังจากที่ได้มีการฟื้นฟูบริเวณนี้ใหม่ ก็ให้มีกฎหมายอนุรักษ์ชุมชน Little Italy และการอนุรักษ์ชุมชนนี้ได้กลายเป็นตัวอย่างในการอนุรักษ์บริเวณอื่น ๆ

สิงคโปร์ - โครงการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมและสิ่งแวดล้อม

โครงการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมและสิ่งแวดล้อมของสิงคโปร์เพิ่งเริ่มภายใต้การควบคุมของรัฐบาลสิงคโปร์ในปี ค.ศ. 1980 (อรศิริ ปาณินท์, 2528: 61-65) โดยพิจารณาอนุรักษ์กลุ่มอาคารซึ่งเป็นย่านอาศัยของคนจีนดั้งเดิม ซึ่งมีลักษณะสถาปัตยกรรมแบบจีนสี บาโรค (Chinese Baroque) ในย่านถนนอีเมอรัล ฮิล (Emerald Hill Road) หลังจากทีอาคารเก่าหลายกลุ่มต้องถูกรื้อเพื่อการพัฒนาเนื่องจากเหตุผลทางเศรษฐกิจซึ่งเป็นที่น่าเสียดาย

รัฐบาลสิงคโปร์เริ่มโครงการด้วยการออกกฎหมายห้ามตัดแปลงทั้งภายนอกและภายใน กลุ่มอาคารดังกล่าว โดยรัฐจะดำเนินการบูรณะและบังคับการใช้งานอาคารให้เป็นเฉพาะพักอาศัยเท่านั้น โดยจะอนุรักษ์ทั้งอาคารและสภาพแวดล้อมโดยรอบ พื้นที่อนุรักษ์ทั้งหมดประมาณ 9.58 ไร่ ซึ่งครอบคลุมบริเวณถนนอีเมอรัล ฮิล ถนนฮัลเลท และถนนซันเตอร์ บริเวณดังกล่าวเริ่มการก่อสร้างชุมชนในปี ค.ศ. 1937 และอยู่ในเขตโครงการพัฒนาชุมชนเมืองของรัฐบาล ซึ่งทางรัฐบาลมีความเห็นว่าการพัฒนาชุมชนเมืองย่านนี้ควรเป็นการพัฒนาในลักษณะของการรักษามรดกวัฒนธรรม โดยยังมีการใช้งานปัจจุบันที่มีประสิทธิภาพ ต้องการให้เห็นว่าศิลปสถาปัตยกรรมซึ่งมีคุณค่าในอดีตยังใช้งานได้ในปัจจุบัน ไม่ต้องการอนุรักษ์ให้เป็นเพียงพิพิธภัณฑ์ของอดีตเท่านั้น แต่ต้องการให้มรดกวัฒนธรรมทุกชิ้นมีคุณค่าต่อชนรุ่นปัจจุบันและอนาคต

การดำเนินการในโครงการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมและสิ่งแวดล้อมของสิงคโปร์มิได้ให้ผลกับการพัฒนาชุมชนเมืองของรัฐบาลเท่านั้น แต่ยังส่งผลมาทางด้านเศรษฐกิจและการท่องเที่ยวอย่างมาก รัฐสามารถให้การประชาสัมพันธ์เกี่ยว

กับการอนุรักษ์ย่านดังกล่าวพร้อมทั้งชี้แนะคุณลักษณะของอาคารและสภาพแวดล้อมที่อนุรักษ์เพื่อประโยชน์ในการชักชวนนักท่องเที่ยวให้สนใจ วิธีการประชาสัมพันธ์ของสิงคโปร์ใช้วิธีการดึงสังคมวัฒนธรรมของคนสองเชื้อชาติซึ่งน่าจะเป็นปัญหาเข้ามาเกี่ยวเนื่องกับรูปแบบและลักษณะเด่นของสถาปัตยกรรม โดยมีการอธิบายลักษณะอาคารว่า "อาคารที่อนุรักษ์เหล่านี้มีลักษณะของแบบแผนประเพณีและวิถึญาเป็นลักษณะจีน ในขณะที่เดียวกันก็ให้รูปทรงรูปแบบของมาเลย์ ซึ่งลักษณะดังกล่าวแสดงความผสมกลมกลืนของชนชาติจีนและมาเลย์ซึ่งอาศัยอยู่ในสิงคโปร์มาช้านาน

ย่านอีเมอรัล ฮิล เป็นย่านพักอาศัยเก่าแก่ของคนจีนในสิงคโปร์ ซึ่งมีลักษณะอาคารต่อเนื่องเป็นแนวโค้งตามความโค้งของถนนซึ่งเริ่มก่อสร้างใน ค.ศ. 1901 และมีอาคารพักอาศัยประเภททาวน์เฮาส์ประมาณ 30 หลัง ซึ่งสร้างใน ค.ศ. 1901-1925 ลักษณะอาคารเป็นตึกแถวซึ่งมีความต่อเนื่องกัน มีระเบียงหน้าอาคาร มีความสูงของชั้นต่างๆ เท่าๆ กัน และมีส่วนประกอบของส่วนประณีตสถาปัตยกรรมที่งดงามด้วยลักษณะช่างฝีมือที่ประณีต ผู้ที่ครอบครองอาคารในย่านนี้คนแรกคือ วิลเลียม คัพเพจ คัพเพจได้กรรมสิทธิ์ในอาคารใน ค.ศ. 1845 และเริ่มสร้างอาคารคู่แรก คือ อีริน ลอดจ์ และเฟิร์น คอทเทจ (Erin Lodge Cottage)

อาคารเริ่มเปลี่ยนเจ้าของและเริ่มมีการเปลี่ยนแปลงใน ค.ศ. 1901 พื้นที่ดิน 13.2 เฮกตาร์ ถูกตัดแบ่งเป็น 38 ส่วนซึ่งมีขนาดต่างๆ กัน และถูกขายเปลี่ยนมือไปเรื่อยๆ ตัวอาคารเดิมถูกรื้อเป็นตึกแถวลักษณะที่เห็นอยู่ในปัจจุบันเดือนสิงหาคม 1981 องค์การพัฒนาชุมชนเมืองของรัฐบาลได้เริ่มโครงการอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรมของสิงคโปร์ โดยเริ่มโครงการแรกในย่านถนนอีเมอรัล ฮิล และได้ขยายวงการอนุรักษ์สถาปัตยกรรม สภาพแวดล้อมไปยังย่านอื่นๆ อย่างมีประสิทธิภาพ

ญี่ปุ่น - กฎหมายเพื่อการพัฒนาและการฟื้นฟูเมือง

ญี่ปุ่นมีแนวทางการดำเนินการเพื่อสุนทรียภาพที่สำคัญคือ การที่ญี่ปุ่นมีกฎหมายและระบบการจัดการใช้ที่ดินที่มีประสิทธิภาพ ทำให้เกิดความเป็นระเบียบ

และใช้ที่ดินได้อย่างคุ้มค่าทางเศรษฐกิจ กฎหมายพื้นฐานที่ญี่ปุ่นได้นำมาควบคุมการ
ใช้ที่ดิน (The Tokyo Metropolitan Government, 1983:35-70) ได้
แก้ National Land Comprehensive Development Law (1950)
เนื่องจากกฎหมายฉบับนี้ได้วางแนวทางไว้เพื่อการพัฒนา ทำให้ญี่ปุ่นสามารถ
พัฒนาตามโครงการต่าง ๆ ได้อย่างรวดเร็ว เช่น โครงการรถไฟด่วน ระบบ
ทางด่วน พื้นที่อุตสาหกรรม นอกจากนี้ญี่ปุ่นยังมีกฎหมายพื้นฐานที่กำหนดนโยบายใน
การใช้ที่ดินระดับประเทศและนโยบายการลงทุนพัฒนาภูมิภาค คือ National
Land Use Planning Law (1974) และ National Capital Region
Development Law (1956) ตามลำดับ ผลก็คือ ทำให้การวางแผนและการ
พัฒนาเมืองของญี่ปุ่นเป็นไปอย่างรวดเร็วมีประสิทธิภาพเนื่องจากมีนโยบายและ
มาตรการระดับชาติรองรับอยู่

เนื่องจากญี่ปุ่นมีภัยธรรมชาติคือแผ่นดินไหวบ่อย และผลจากแผ่นดินไหว
มักทำให้เกิดเพลิงไหม้ตามมาบ่อยๆ ประกอบกับมีพื้นที่อยู่น้อย จึงทำให้มีการ
พัฒนาเทคนิคในการใช้พื้นที่ให้เกิดประสิทธิภาพและเกิดความเป็นธรรมต่อเจ้าของ
ที่ดินโดยวิธีการปรับปรุงฟื้นฟูเมือง และการจัดรูปที่ดิน

การปรับปรุงฟื้นฟูเมือง (Urban renewal, Urban
redevelopment) คือการแก้ไขหรือเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินในปัจจุบันซึ่งไม่เป็น
ที่พึงปรารถนาในพื้นที่นั้นโดยการรื้อถอน และสร้างขึ้นมาในรูปแบบที่แตกต่าง
จากเดิม โดยปฏิบัติตามการวางผังเมืองขั้นสมบูรณ์ (Comprehensive plan)
ความจำเป็นในการปรับปรุงฟื้นฟูเมืองทั่วโลกมักเกิดจากกรณีแวดล้อมต่างกันเช่น

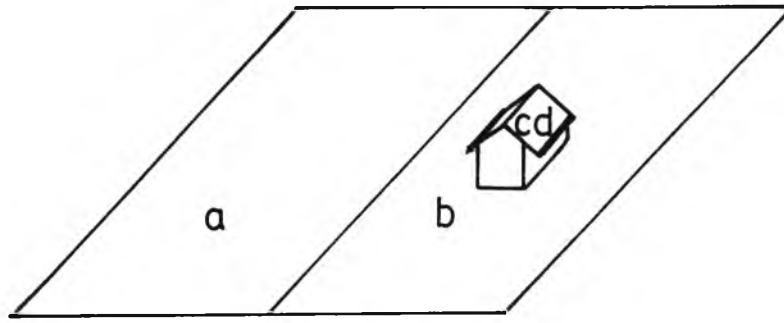
- การขยายตัวของเมือง
- สิ่งก่อสร้างทรุดโทรม
- ทัศนคติเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม
- ปัญหาการจราจร
- ค่านิยมใหม่ ๆ ในการอยู่อาศัยและจับจ่ายซื้อของ

การปรับปรุงฟื้นฟูเมืองเป็นการแลกเปลี่ยนสิทธิในการใช้ที่ดินเพื่อรวม
กันพัฒนาพื้นที่ในลักษณะร่วมกัน หลักประการแรก จัดพื้นที่สิ่งก่อสร้างใหม่

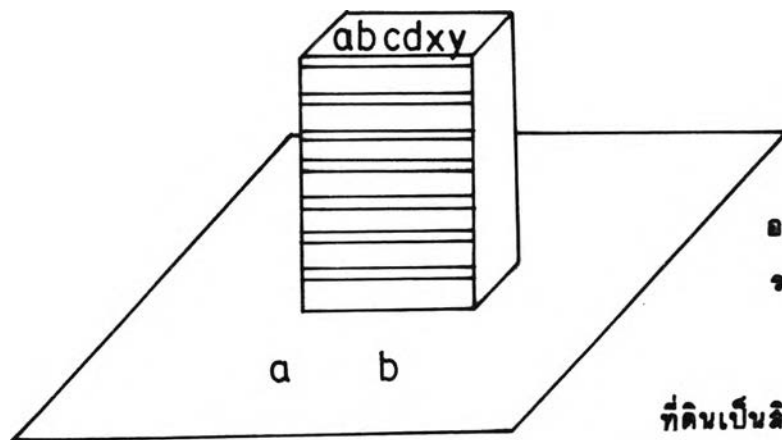
(Reconstruction of Built-up Area) ให้ความสัมพันธ์กับโครงสร้าง สาธารณูปโภค สาธารณูปการ หลักการประการที่สองคือ จัดการลงทุนสร้างอาคาร หรือสิ่งก่อสร้างให้เป็นแหล่งดึงดูดทางธุรกิจเพื่อเก็บเกี่ยวผลประโยชน์ นามา แบ่งกันระหว่างเจ้าของทรัพย์สิน, เจ้าของที่ดิน และผู้ร่วมลงทุน (โปรดดูภาพที่ ผ-2)

การจัดรูปที่ดิน เกิดขึ้นจากความจำเป็นที่สภาพของเมืองในปัจจุบัน มี ประชากรอยู่อาศัยอย่างหนาแน่น จำนวนประชากร และรถยนต์ที่เพิ่มขึ้น เป็นผล ทำให้ถนนมีสภาพคับแคบ ประกอบกับความเสื่อมโทรมของสภาพแวดล้อมของเมือง ที่เกิดจากการปะปนของที่พักอาศัย ร้านค้า และโรงงานในบริเวณชานเมืองจะ พบบ้านเรือนจำนวนมากที่สร้างขึ้นโดยปราศจากถนน สวนสาธารณะ และระบบ ระบายน้ำ ซึ่งถ้าปล่อยไว้สภาพการณ์เป็นเช่นนี้ต่อไป สภาพแวดล้อมจะเสื่อมโทรม ลง ทั้งยังเป็นปัญหาในการป้องกันอัคคีภัย การจัดรูปที่ดิน มีหลักการคือ

1. ที่ดินที่จำเป็นสำหรับถนนและสวนสาธารณะจะได้มากจากส่วนเฉลี่ย ของที่ดินทุกแปลงในพื้นที่โครงการ
2. จัดรูปที่ดินใหม่ตามสภาพที่ตั้ง พื้นที่ และสภาพแวดล้อมเดิม
3. กรรมสิทธิ์ในที่ดิน สิทธิภาพในการเช่าเดิมจะปรับตามลักษณะของ ที่ดินใหม่ (โปรดดูภาพที่ ผ-3)

ก่อนการแลกเปลี่ยนสิทธิ์

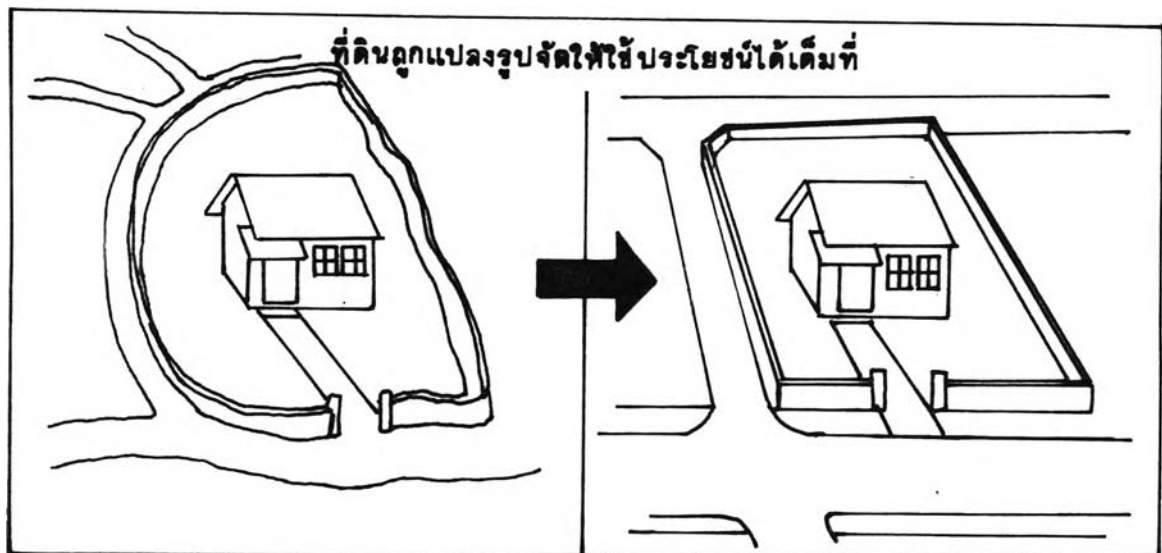
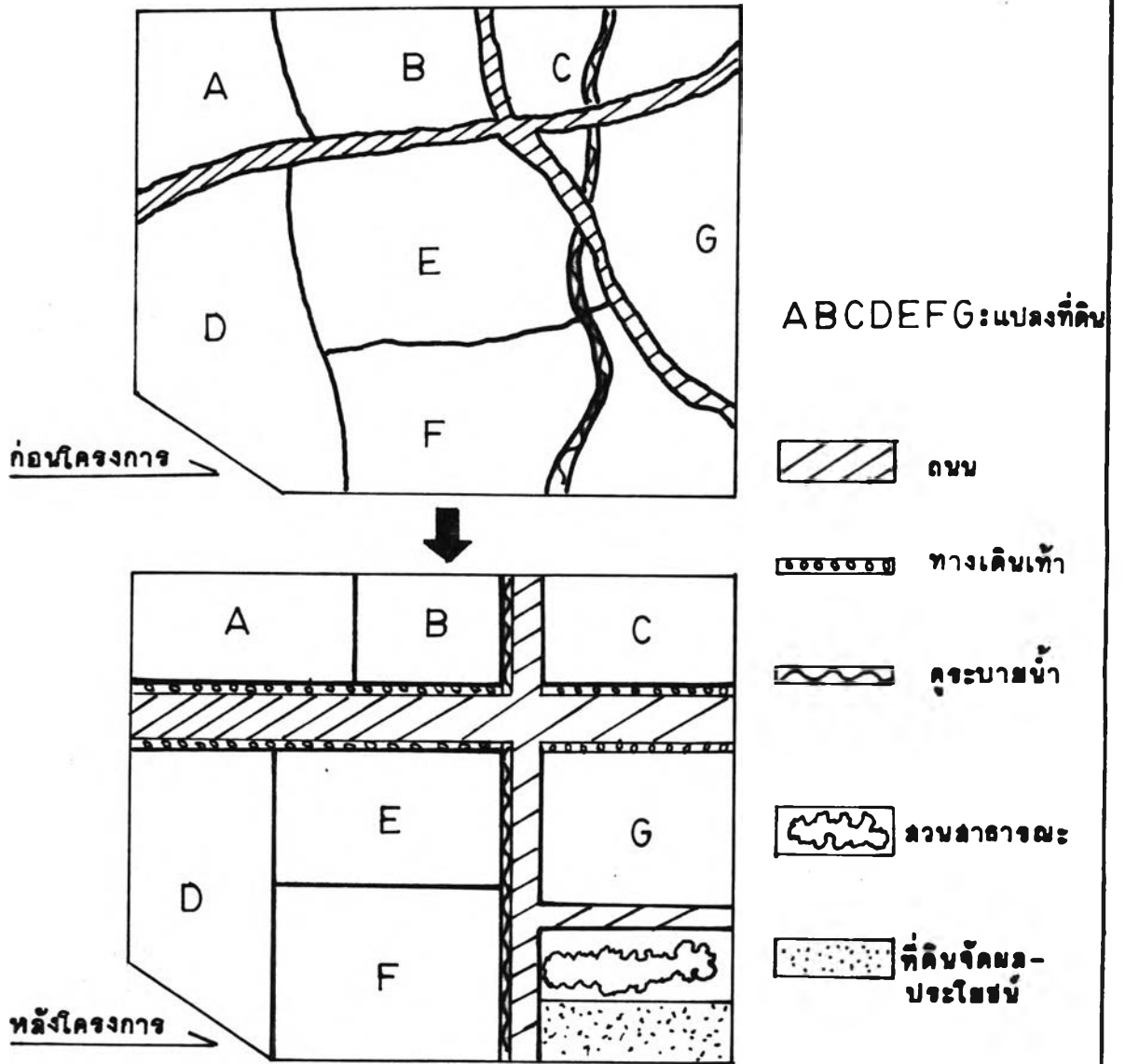
อาคารเป็นการร่วมลงทุน
ระหว่างabcdxy

ที่ดินเป็นสิทธิ์ร่วมระหว่างab

หลังการแลกเปลี่ยนสิทธิ์

- a b เจ้าของที่ดิน
- c ผู้เช่าที่ดิน
- d ผู้เช่าอาคาร
- x y ผู้ร่วมลงทุน

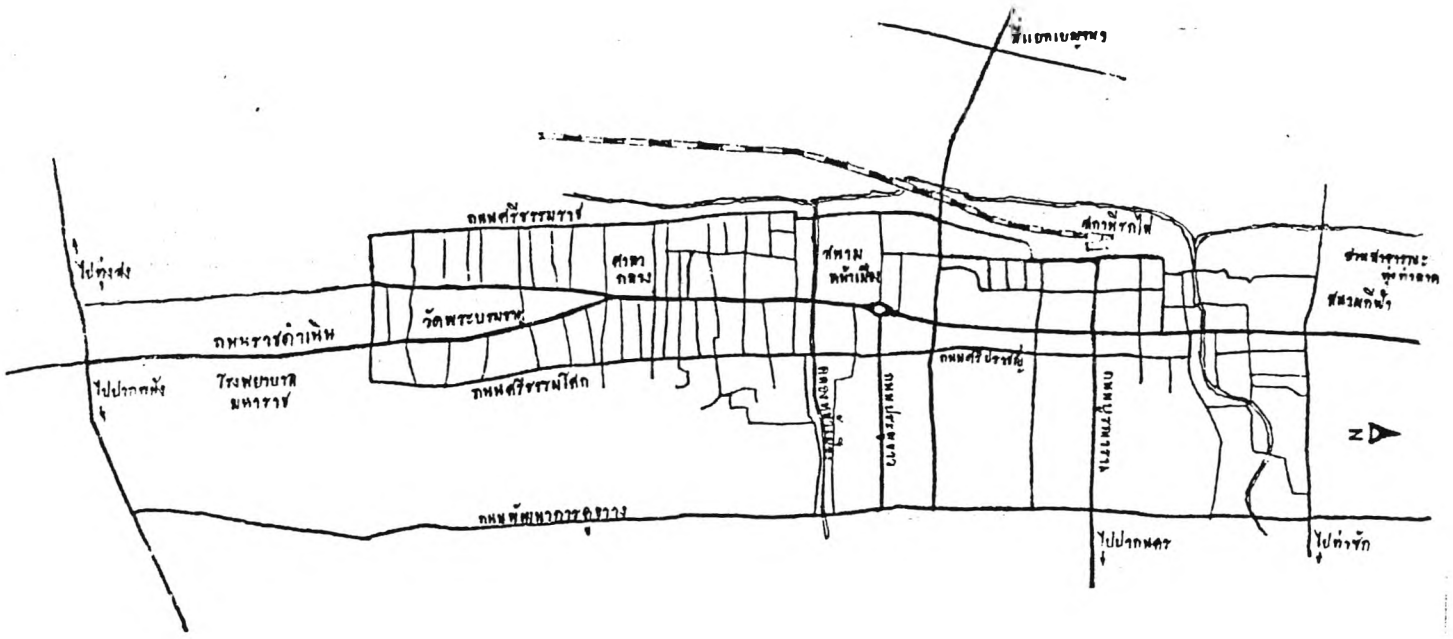
ภาพที่ ๗-2 การปรับปรุงพื้นที่เมือง .

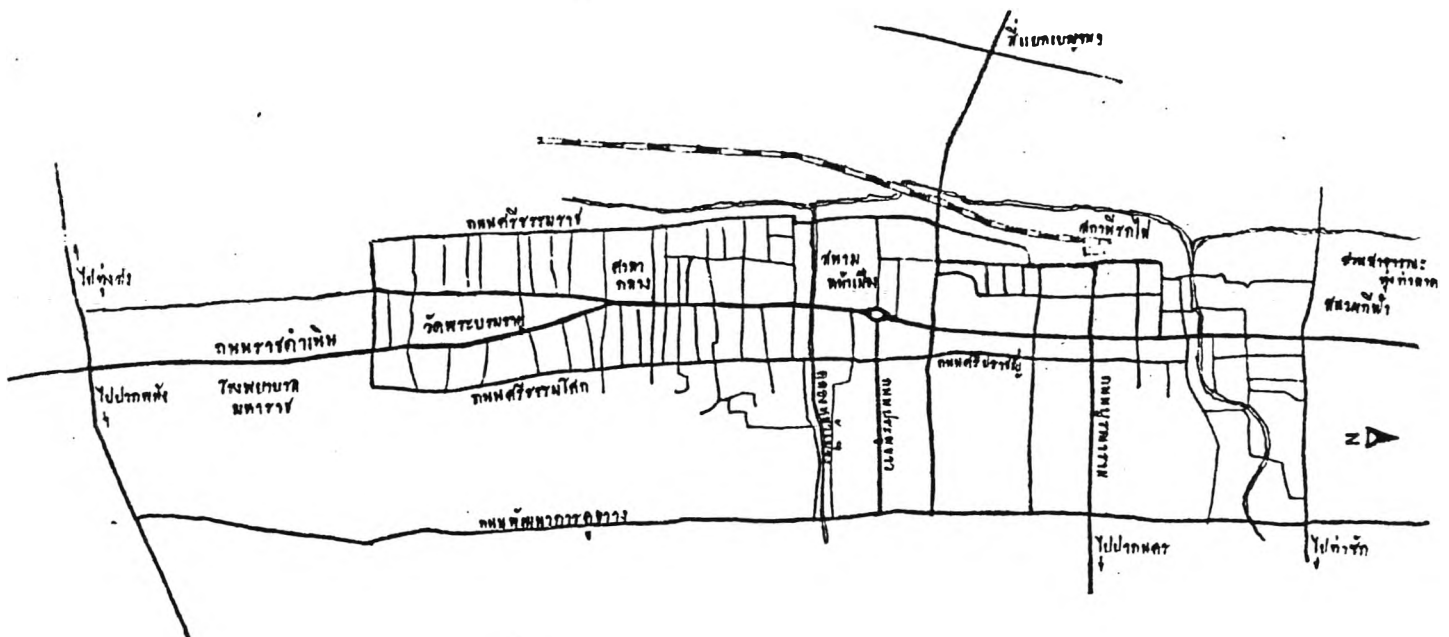
ภาพที่ ๗-3 การจัดรูปที่ดิน

ภาคผนวก ง .

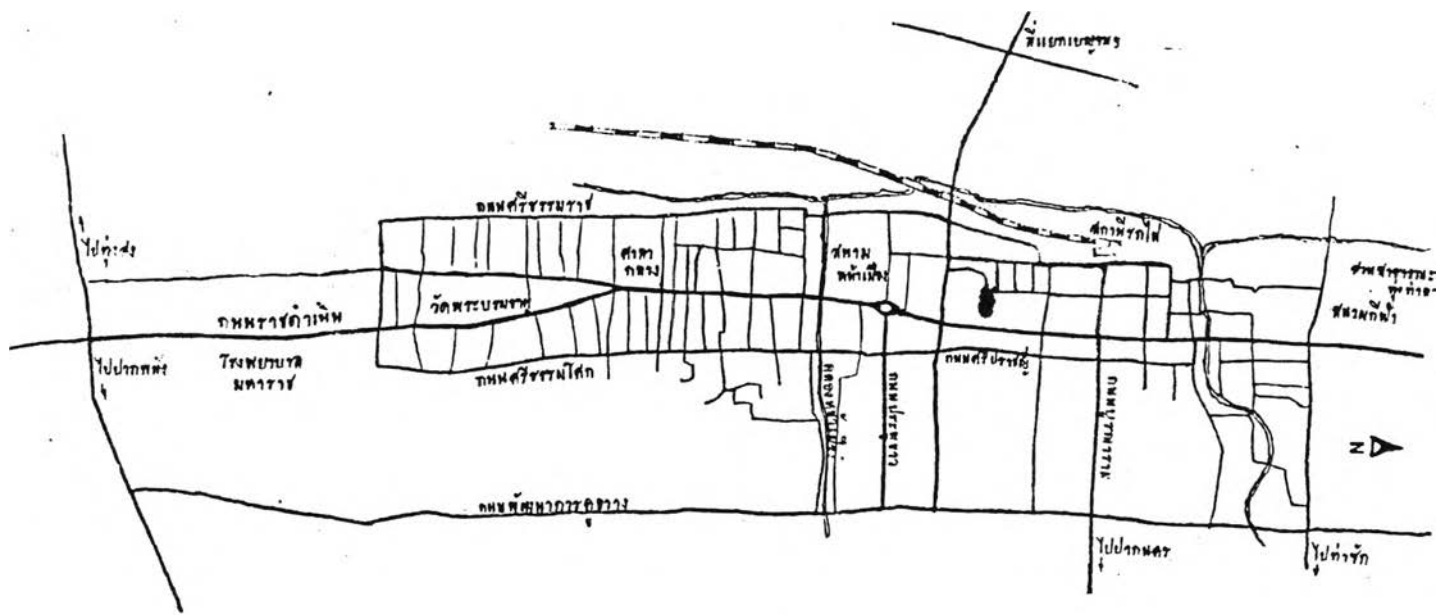
ตัวอย่างแบบสอบถามเรื่อง เมืองนครศรีธรรมราชและเมืองภูเก็ต

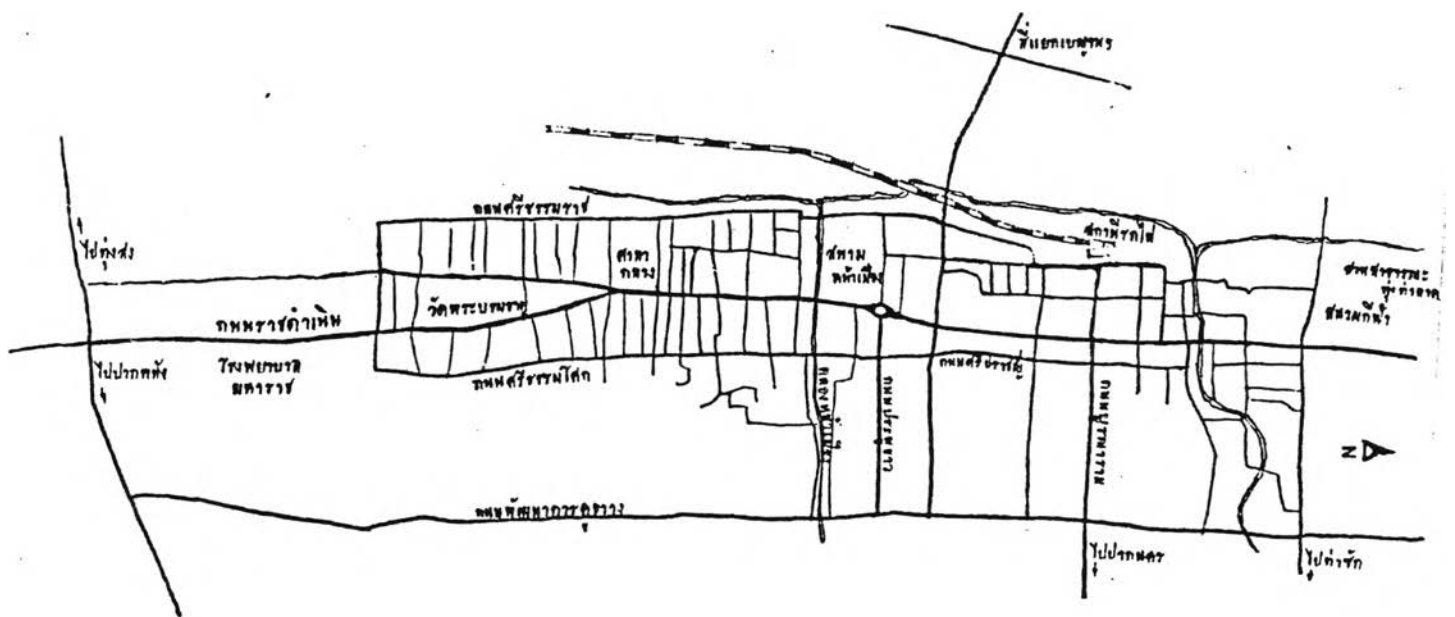
△ 1.3 กรงาเขียนวงกลมลงในแผนที่ล้อมรอบบริเวณบ้านที่หาธุรกิจ พร้อมทั้งระบุว่าบ้านอะไร

△ 1.4 ภูมิสัญลักษณ์ : กรงาใส่ดาว * บนวงกลมหรือสถานที่ที่สังเกตเห็นได้ง่าย พร้อมทั้งระบุว่าบ้านอะไร ตามที่ท่านเห็นสำคัญ (สำคัญมากให้ดาวใหญ่ เล็กน้อยให้ดาวเล็ก)

△ 1.5 เส้นขอบ : กรู ลากเส้น **zzz** แทนสภาพของเมืองที่ท่านเห็นว่า เป็นวิวัฒนาการ
 ที่มองเห็นได้ชัดเจน พร้อมทั้งระบุว่าการนั้นเป็นอะไร

△ 1.6 รูปร่าง : กรู วาดกรอบ แทนจุดเริ่มต้นของเส้นทาง หรือที่รวมของกิจกรรมลงในแผนที่
 พร้อมทั้งระบุว่าการนั้นเป็นอะไร

2.) เก็บไว้กับคอมพิวเตอร์

กรุณาเลือกคำตอบที่ได้เครื่องหมาย ✓ ลงในช่อง หน้าข้อความ

2.1 ผู้ตอบแบบสอบถาม เพศ

ชาย

หญิง

2.2 ท่านมีอายุในช่วง

10-20 ปี

21-30 ปี

31-40 ปี

41-50 ปี

51-60 ปี

2.3 ท่านพักอาศัยอยู่

นอกเขตตัวเมือง

ในเขตตัวเมือง ไปรษณียบัตร

2.4 ท่านเดินทางโดยใช้ยานพาหนะใด

รถยนต์รับจ้าง/รถประจำทาง

จักรยาน/มอเตอร์ไซด์ส่วนตัว

รถยนต์ส่วนตัว

อื่นๆ ไปรษณียบัตร.....

3.) ความคิดเห็นของท่าน

กรุณาเลือกคำตอบโดยใส่เครื่องหมาย ✓ ลงในช่อง หมายความว่าท่านต้องการ
(เลือกได้มากกว่า 1 ข้อ)

3.1 ถนนทางในเมืองของท่านอยู่ในสภาพ:

☐ สะดวกสบายดี	☐ ไม่สะดวกการจราจรหนาแน่น
☐ สะอาด	☐ ไม่ค่อยสะอาด

3.2 ทางเดินเท้าในย่านใจกลางเมืองของท่านอยู่ในสภาพ:

☐ สะดวกปลอดภัยดี	☐ เดินค่อนข้างลำบาก
☐ เดินลำบากมาก	☐ อื่นๆ โปรดระบุ.....

3.3 ลายโหล่น้ำยจราจรในหัวเมืองอยู่ในสภาพ:

☐ ไม่เป็นปัญหา	☐ สะดวกดี
☐ ควรปรับปรุง	☐ ต้องแก้ไขด่วน ในย่าน.....

3.4 อาคารบ้านเรือน ติดแถวในหัวเมืองอยู่ในสภาพ:

☐ มีสภาพดีน่าดู	☐ ไม่มีปัญหาที่รบกวนสายตา
☐ มีความรกรุงรูกุโทรคมนาคม	☐ คอนกรีตเสื่อมโทรม
☐ มีสีทึบใหม่ๆสวยดี	☐ มีอาคารสูงบังทัศนวิสัย
☐ อื่นๆ โปรดระบุ	

3.5 ท่านเห็นความรกรุงรูกของหัวเมืองอยู่ในสภาพ:

☐ รกรุงรังเกินไป	☐ มากเกินไป
☐ มีสีเขียว ฝุ่นละอองมาก	☐ คอนกรีตแข็ง, อาคารสูง
☐ อื่นๆ โปรดระบุ	

กรุณาใช้คำแนะนำในที่เว้นว่างไว้

3.6 เอกภพของตัวเมืองรองทาน ระกอบด้วยอะไรบ้าง

3.7 เมืองที่สวยงาม นานอยู่ ตามทัศนะของท่านควรจะมีลักษณะอย่างไร

ขอขอบพระคุณที่ท่านได้กรุณาให้ข้อคิดเห็นอันมีค่าอย่างยิ่ง

แบบสอบถามเรื่อง เมืองภูเก็ต

เรียน ชาวเมืองภูเก็ต ที่เคารพ,

แบบสอบถามฉบับนี้ทำขึ้นเพื่อประกอบการศึกษา "ศูชีพทางถนนหรือการถาวรในเมือง" ความสำคัญของการวางผังเมืองมหาดุสิต บัณฑิตวิทยาลัย คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาและเสนอแนะวิธีการที่จะทำให้เกิดความสวยงาม ความสะอาดเรียบร้อยในเมือง ในฐานะที่ท่านเป็นชาวเมืองภูเก็ต จึงใคร่ขอความกรุณายินยอมให้โปรดสะดวกตามแบบสอบถาม และแสดงความคิดเห็น ข้อคิดเห็นของท่านจะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่องานเมือง วิธีวิจิตความเรียบร้อยของสถานที่ที่เราในอนาคต

ขอขอบพระคุณ

1.) ลักษณะของตัวเมืองในความทรงจำของท่าน

คำอธิบาย

เมืองมักจะมีประกอบตัวของประกอบต่อไปนี้คือ

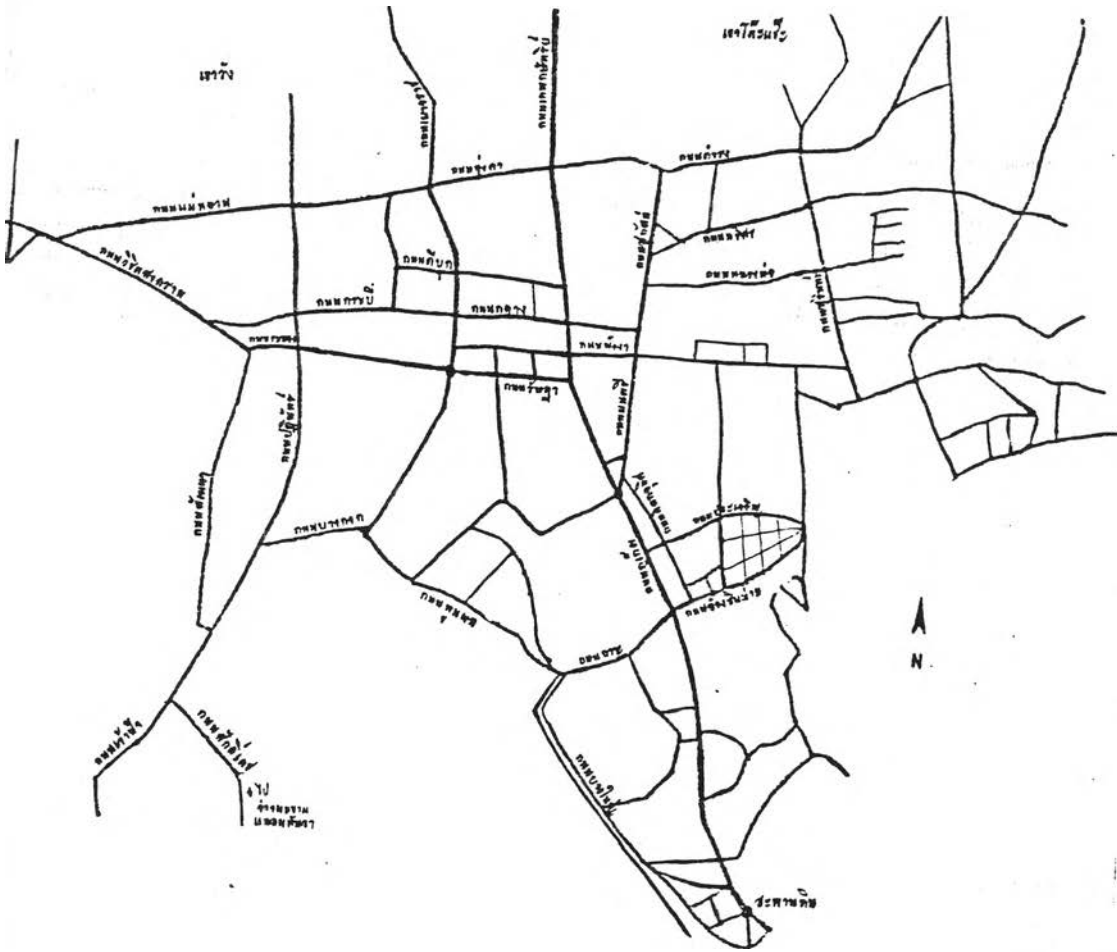
- เส้นทาง เป็นช่องทางหรือเส้นทางที่บุคคลใช้สัญจรไปมา ได้แก่ ถนน, ทางเดิน
- ย่าน เป็นบริเวณของเมืองที่มีลักษณะคล้ายคลึงกัน เช่น ย่านการค้า ย่านพักอาศัย
- ภูมิสัญลักษณ์ เป็นวัตถุหรือที่หมายที่สังเกตเห็นได้ง่าย เช่น หอนาฬิกา เจดีย์

ภูเขา น้ำพุ ฯลฯ

- เส้นขอบ เป็นสภาพของเมืองที่ปรากฏแก่สายตาแตกต่างไปจากเดิม เป็นรั้วขอบเขตที่มองเห็นได้ชัดเจน เช่น กำแพงเมือง รั้วรั้วถนน

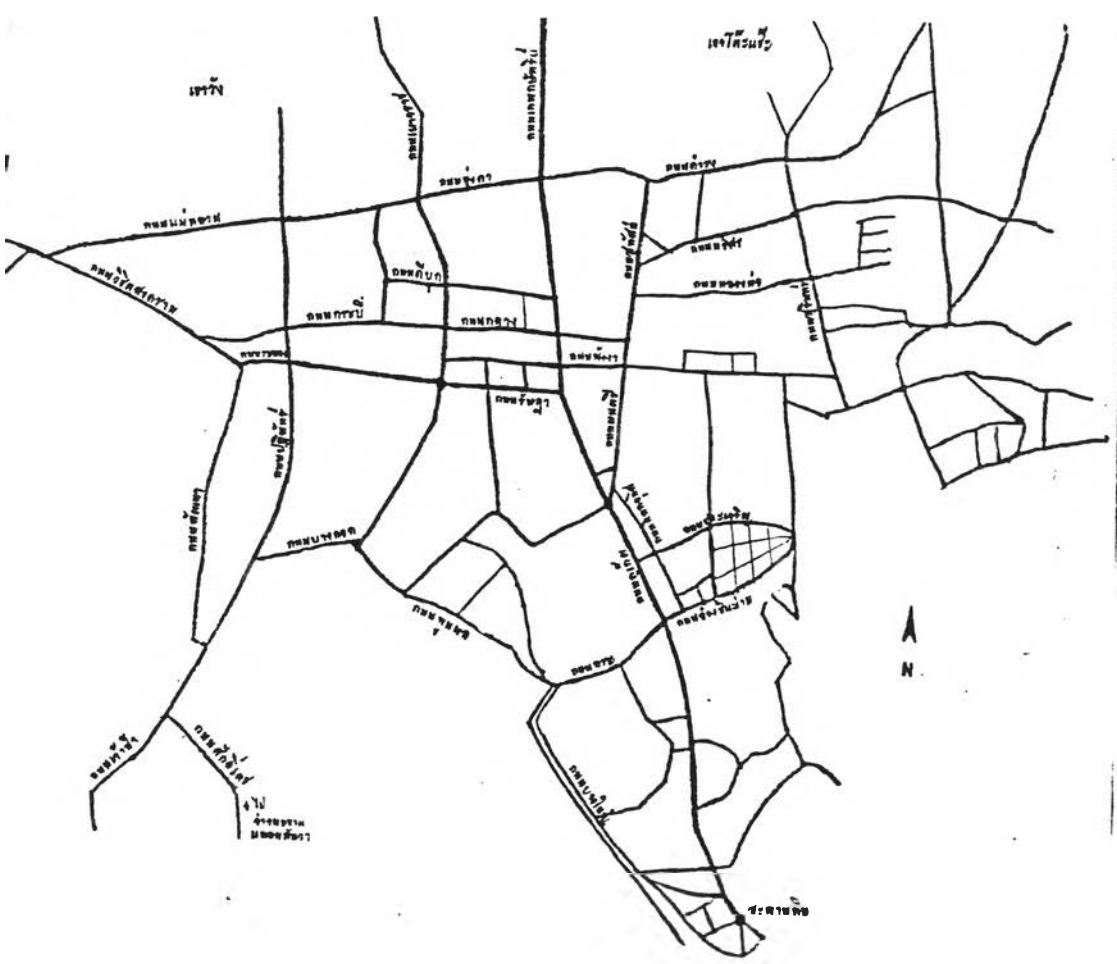
- จุดวาง มักเป็นจุดรวมของกิจกรรม หรือที่เชื่อมของเส้นทาง เช่น

สถานีขนส่ง ตลาดนัด วงเวียน

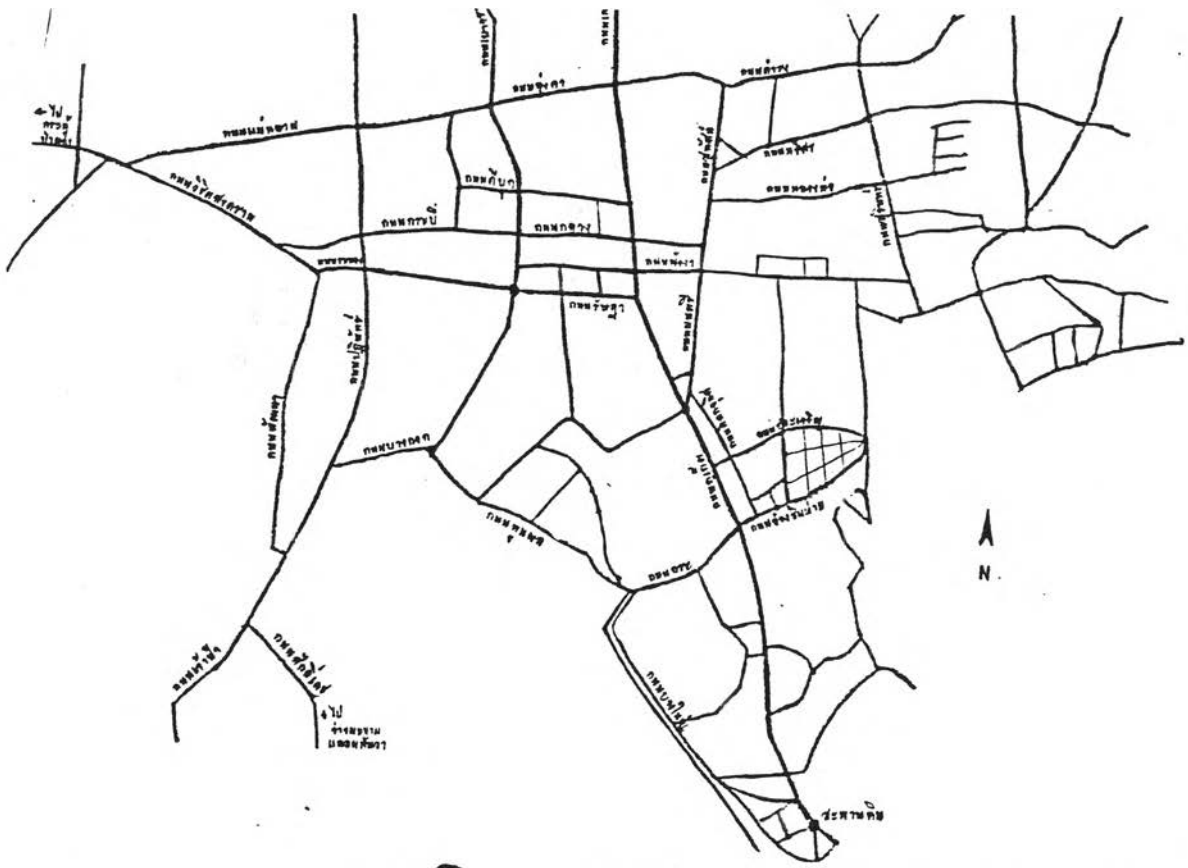
1.1 กรูณาจากเส้นสีแดง
 ในแผนที่ ตามเส้นทาง
 ที่กำหนดไว้

เส้นสีแดงที่
ยวดยานผ่านไปมา

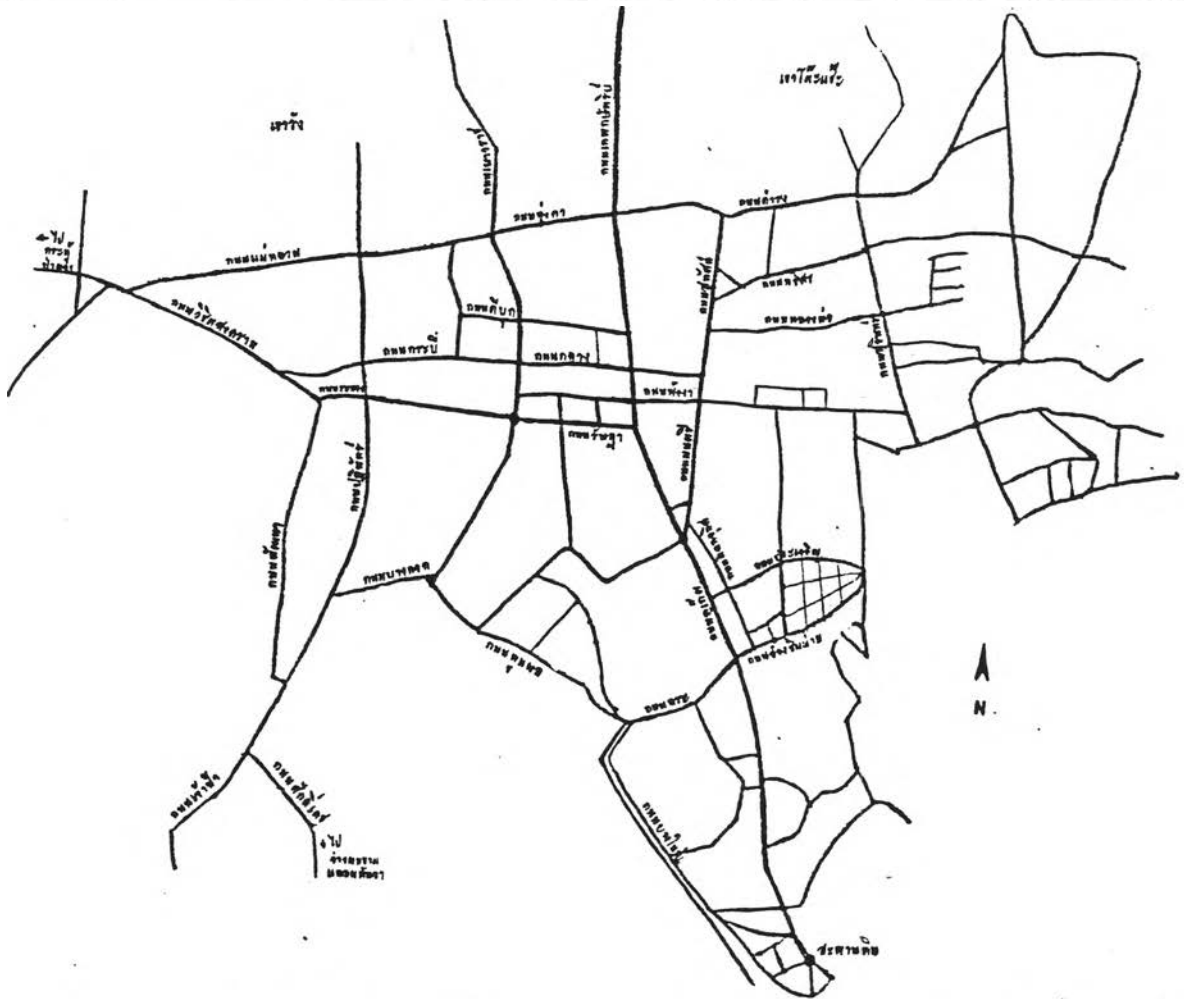

1.2 กรูณาจากเส้นที่
 ลงในแผนที่
 ตามเส้นทางที่เป็น

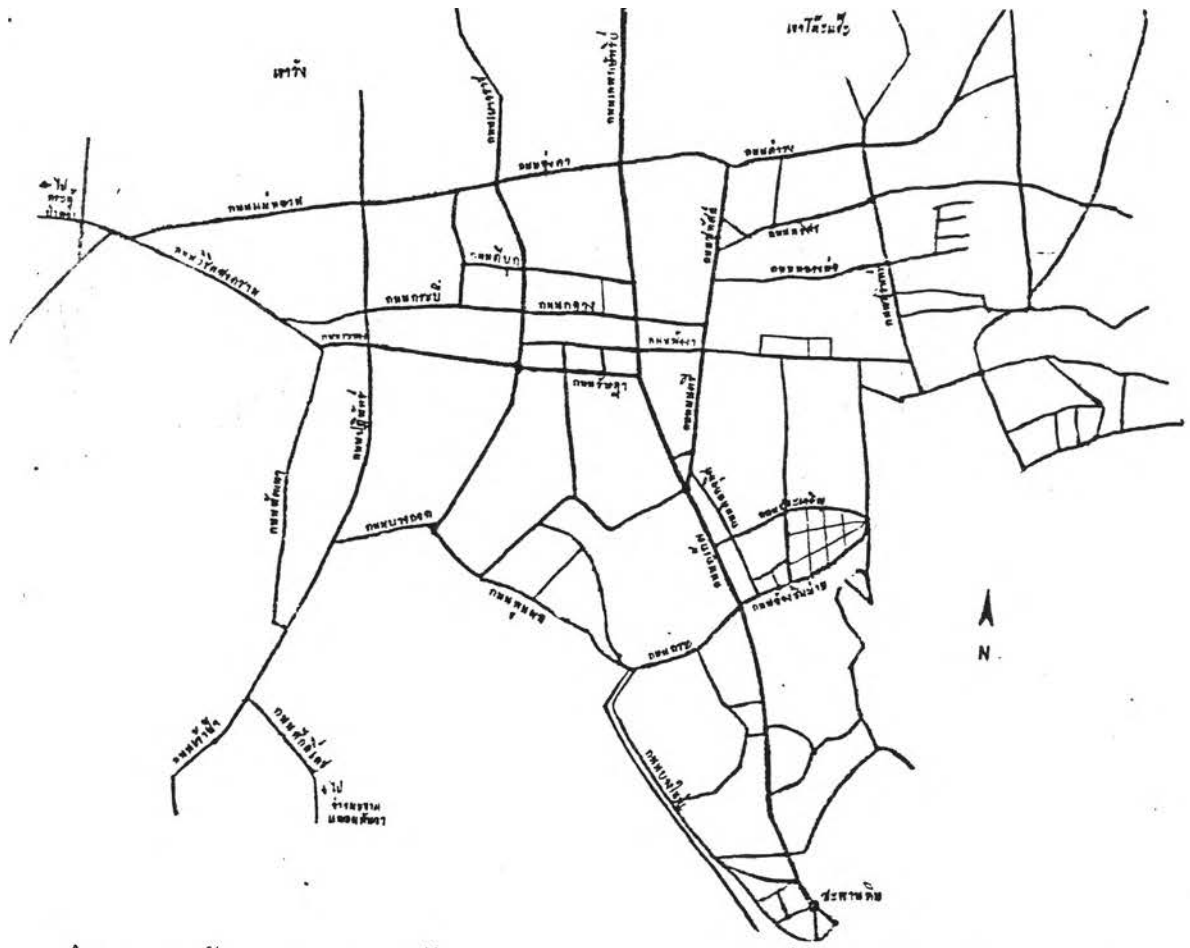
เส้นทางที่ถนน
เดินผ่านไปมา

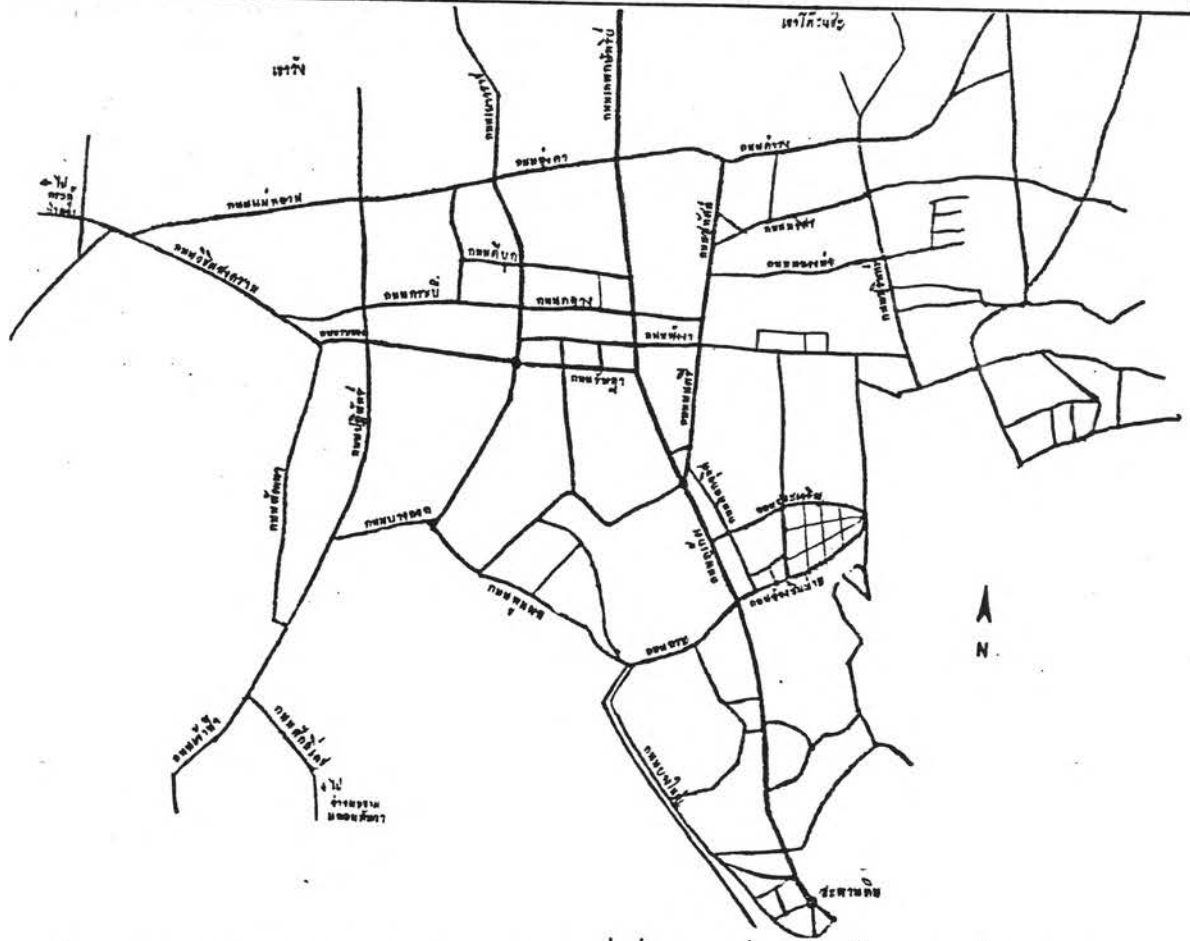
△ 1.3 กรงำเวียนวงกลม ○ ลงในแผนที่แผนที่บริเวณบ้านที่งานธุรกิจหรือทั้ง ระบุว่าเป็นย่านอะไร

△ 1.4 ภูมิสังคมวิทยา : กรงำใต้ดาว * แนวถนนหรือสถานที่ตั้งเคยเห็นได้งาย หรือทั้ง ระบุว่าเป็นอะไร
 ความที่งานเป็นอย่างไร (ถ้ามีมากให้กล่าวไว้ ถ้ามีน้อยให้กล่าวสั้น)

1.5 เส้นขอบ: ฤดูอากาศได้ แทนสภาพของโครงการที่หาเงินว่าไม่คุ้มค่ากับผลตอบแทนที่ 10%

1.6 จุดวาง: ฤดูอากาศดี แทนพื้นที่ที่เงินไม่คุ้มค่าของเส้นทางหรือที่รวมกิจกรรมหรือพื้นที่ที่วางวางได้ไม่พอไร

2.) เกี่ยวกับผู้ตอบแบบสอบถาม

กรุณาเลือกคำตอบโดยได้เครื่องหมาย ✓ ลงในช่อง หน้าข้อความ

2.1 ผู้ตอบแบบสอบถาม เป็น

ชาย

หญิง

2.2 ท่านมีอายุในช่วง

10-20 ปี

21-30 ปี

31-40 ปี

41-50 ปี

51-60 ปี

2.3 ท่านพักอาศัยอยู่

นอกเขตตัวเมือง

ในเขตตัวเมือง โบราณสถาน

2.4 ท่านเดินทางโดยรถยนต์อย่างไร

รถยนต์รับจ้าง/รถประจำทาง

จักรยาน/มอเตอร์ไซด์ส่วนตัว

รถยนต์ส่วนตัว

อื่นๆ โบราณสถาน

3.) ความถี่เป็นของงาน

กรุณาเลือกคำตอบที่ได้เครื่องหมาย ✓ ลงในช่อง หน้าข้อความที่ทางโครงการ
(เลือกได้มากกว่า 1 ข้อ)

3.1 ถนนหนทางในเมืองของท่านอยู่ในสภาพ:

☐ สะดวกสบายดี	☐ ย่ำแย่ การจราจรหนาแน่น
☐ สะดวก	☐ ไม่ค่อยสะดวก

3.2 ทางเดินเท้าในย่านใจกลางเมืองของท่านอยู่ในสภาพ:

☐ สะดวก ปลอดภัยดี	☐ เดินค่อนข้างลำบาก
☐ เดินลำบากมาก	☐ อื่นๆ โปรดระบุ.....

3.3 สายไฟฟ้า ข่ายโทรศัพท์ ในตัวเมืองอยู่ในสภาพ:

☐ ไม่เป็นปัญหา	☐ พัดพายุได้
☐ ควรปรับปรุง	☐ ต้องแก้ไขก่อน ในย่าน.....

3.4 อาคาร บ้านเรือน ตึกแถวในตัวเมืองอยู่ในสภาพ:

☐ มีสภาพดีน่าดู	☐ ไม่มีปัญหาเกี่ยวกับความสะอาด
☐ มีความชำรุดทรุดโทรมบ้าง	☐ ค่อนข้างเลื่อมโทรม
☐ มีตึกใหม่ๆสวยดี	☐ มีอาคารสูงบังกั้นการเห็น
☐ อื่นๆ โปรดระบุ	

3.5 ท่านเห็นวามรยะการของตัวเมืองอยู่ในสภาพ:

☐ ทรุดโทรมเป็นสาหัส	☐ บกดี
☐ มีโอเอเซีย ทุ่งระอองมา	☐ ค่อนข้างแห้งแล้ง, ขาดต้นไม้
☐ อื่นๆ โปรดระบุ	

กรุณาใส่คำแนะนำในที่เว้นว่างไว้

3.6 เวกักตร์ของตัวเมืองรองทาน ประกอบด้วยอะไรบ้าง

3.7 เมืองที่ควยงาม น่ายู ความทัศนะของทานควรจะมีลักษณะอย่างไร

ขอขอบพระคุณที่ท่านได้กรุณาให้ข้อคิดเห็นอันมีค่าอย่างยิ่ง

ภาคผนวก จ .

ศัพทานุกรมและนิยามศัพท์ที่เกี่ยวกับการควบคุมทางผังเมือง

ศัพท์านุกรม

กรอบของสภาพจิตใจของผู้สังเกต	Observer's frame of mind
การเข้าถึง	Accessibilitty
	Permability (ผ่านทะลุได้)
การเคลื่อนที่/ความเคลื่อนไหว	Movement
การใช้เวลามองได้ช้าหรือเร็ว	Rapidity of scanning
การใช้สถานที่นั้นได้หลายวัตถุประสงค์	Robutness
การใช้สอยที่หลากหลาย	Variety
การเน้น	Emphasis
การแบ่งย่าน	Zoning
การปะทะสัมพันธ์กันทางสังคม	Social Interaction
การปิดล้อมที่ว่าง	Enclosure
การฟื้นฟู	Revivals
การรวมตัวกัน	Agglomeration
การรับรู้/สัญชาตญาณ	Sense of Perception
การรับรู้และเข้าใจซึ่งถึงความงาม	Peception and Appreciation of Beautiful
การเห็น	Vision
การออกแบบจากมุมมอง	Visual Design
กลุ่มก้อนรูปทรง	Mass
เขตปรับเปลี่ยน	Zone in transition
เขตศูนย์กลางธุรกิจ	Central Business District: CBD
เขตสัญจรเข้าเป็น	Commuters' Zone
ความกลมกลืน	Proportion
ความแจ่มชัดเข้าใจได้	Legibility
ความเด่นชัด	Brightness
ความต่อเนื่อง	Continuity

ความผูกพันร่วมกัน	Common ties
ความมีชีวิตจิตใจ	Lively
ความรู้หรือญาณที่เกิดกับจิตใจแท้จริง	Intuitive knowledge
ความสมดุลย์	Balance
ความสมบูรณ์	Perfection
ความสะเทือนใจ	Empathy
ความหนาแน่นพื้นผิว	Density surface
โครงข่าย	Network
โครงสร้าง	Structure
จัตุรัสกลางเมือง	Square for all tastes
จังหวะ	Rhyth
จินตภาพ/สารูป	Image
จินตภาพสาธารณะ	Public image
ชุมชน	Community
ชุมทาง/ศูนย์รวม	Node
ตัวปิดล้อม	The Enclosure
ทฤษฎีความเชื่อมโยง	Linkage Theory
ทฤษฎีพื้นที่อาคาร-ที่ว่าง	Figure-ground Theory
ทฤษฎีรูปเสี้ยวหรือลิ่ม	Sector Theory
ทฤษฎีวงแหวนร่วม	Concentric Zone Theory
ทฤษฎีสถานที่	Place Theory
ทฤษฎีแห่งความงาม	Theory of beauty
ทฤษฎีหลายศูนย์กลาง	Multiple nucleii Theory
ทางเดินเท้า	Pedestrian ways/Sidewalks
ทำเลสัมพันธ์	Relative location
ที่ว่าง	Space
ที่ว่างของการรับรู้	Perceptual space

ที่ว่างของการรับรู้ทิศทาง	Perceptual space of immediate orientation
ที่ว่างขอบแข็ง	Hard space
ที่ว่างขอบนุ่ม	Soft space
ที่ว่างของลักษณะกายภาพ	Pragmatic space of physical action
ที่ว่างของลักษณะรูปธรรม	Concrete physical spaces
ที่ว่างทางคณิตศาสตร์นามธรรม	Abstract mathematical spaces
ที่ว่างทางนามธรรม	Logical space
ที่ว่างทางศิลปกรรม	Artistic space
ที่ว่างทางสุนทรียภาพ	Aesthetic space
ที่ว่างที่คนแปลความหมายได้จากการรับรู้	Cognitive space
ที่ว่างที่มีแบบแผนแน่นอน	Stable space schemata
ที่ว่างที่มีอยู่จริง	Existential space
ที่ว่าง 3 มิติ	Three-dimensional space
ที่สาธารณะกลางชุมชน	The Public space
ที่สาธารณะของท้องถิ่น	Municipal space
เนื้อเมือง	The Fabric
ปรัชญาแห่งรสนิยม	Philosophy of taste
ผู้คนมีส่วนร่วมในที่นั้น	Personalisation
พื้นที่ทางภูมิศาสตร์	Geographic Area
พื้นที่ที่มีสิ่งปลูกสร้าง	Built up Area
พื้นที่ว่าง	Open Space
พื้นที่ส่วนอาศัยภายนอก	Out Door living
พื้นผิว/ผิวหน้า	Texture/Surface
ภูมิสัญลักษณ์	Landmark
มลภาวะทางทัศนภาพ	Visual Pollution
มิติที่ 4 ของเวลา	Four-dimensional space-time

ย่าน	Districts
ระบบ	Symmetry / System
ระเบียงทางเดินรูปโค้ง- ครึ่งวงกลมมีหลังคาคลุม	Colonnade
รูปทรง	Form
รูปแบบ	Style/Pattern
รูปแบบทางกายภาพ	Physical Configuration
รูปร่าง	Sharp
แรงยึดเหนี่ยว	Tension
ลักษณะในรายละเอียดของที่นั้นซึ่งจะ ช่วยให้ผู้ใช้นึกทางเลือกที่เหมาะสมได้	Visual Appropriateness
ลักษณะรูปเฉพาะและรูปต่อเนื่อง	Continuity and closure of form
ลักษณะส่วนรวม	The Whole
ลานส่วนบุคคล	Private space
ลำดับศักดิ์	Hierachies
วิชาปรัชญาส่วนที่เกี่ยวข้องกับ- การแสวงหาคูณค่า	Axiology
วิธีวางผังให้เกิดสภาพแวดล้อมที่- สนองต่อการรับรู้	Responsive Environment
วิวมุมกว้าง	The Panorama
ศูนย์กลาง	Nucleus
สถานที่นั้นนันทนาการ	Recreation Area
สถานที่นั้นอุดมไปด้วยของดี ๆ ที่รับรู้ได้	Richness
สถานที่ในเมืองที่มีลักษณะเด่นชัด	Genius loci
สนามภาพ	Visual field
ส่วนเด่นชัด	Dominance
ส่วนประกอบ	Element
สำนึกแห่งการรับรู้	Sense of perception

สิ่งที่มีความเด่นชัด	Expressiveness
สิ่งที่มีความหมาย	Signification
สุนทรียภาพ	Aesthetics
สุนทรียภาพของความรู้สึก	Sensory aesthetics
สุนทรียภาพของรูปแบบ	Formal aesthetics
สุนทรียภาพของสัญลักษณ์	Symbolic aesthetics
เส้นขอบ	Edges
เส้นทาง	Paths
หลักการ	Principle
อินทรีย์ เอกภาพ	Organic Unity
อุปกรณ์ประกอบถนน	Street furniture
เอกลักษณ์	Identity
เอกภาพ	Harmony/Unity

นิยามศัพท์ที่เกี่ยวข้องกับการควบคุมทางผังเมือง

ในการวางผังเมืองมีคำศัพท์ที่มีความหมายเฉพาะซึ่งใช้กันอยู่บ่อยๆ หลายคำด้วยกัน ซึ่งมักจะเป็นข้อกำหนด ข้อบังคับ ในการใช้ที่ดิน การก่อสร้าง อาคาร เช่น

- **ที่ดิน** ในทางกฎหมายหมายถึง เขตอันพึงวัดได้เป็นส่วนกว้าง ส่วนยาว อันประจำอยู่แน่นอนบนพื้นผิวโลก ที่ดินเป็นสิ่งที่ไม่อาจทำลาย ทำให้สูญหาย หรือเคลื่อนย้ายอย่างใดๆ ได้ ในทางนิเวศวิทยา ที่ดินเป็นสภาพทางกายภาพที่รองรับการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์ โดยที่มนุษย์เข้าทำการแปรสภาพ หรือเปลี่ยนแปลงสภาพการรองรับทางธรรมชาติของที่ดินได้ ทำให้มีผลกระทบต่อ สภาวะสมดุลย์ของสภาพแวดล้อม และผลนั้นสะท้อนกลับมาสู่ความเป็นอยู่ของมนุษย์ ในภายหลัง นอกจากนี้การใช้ที่ดินยังมีความหมายเป็นทรัพยากรธรรมชาติรูปหนึ่ง ซึ่งจำเป็นต้องมีการจัดการใช้ประโยชน์ให้มีประสิทธิภาพและกระจายสู่ประชาชน อย่างทั่วถึงไม่ให้เกิดความขัดแย้งทางสังคม

ความหมายในทางผังเมือง เป็นการจัดการวางแผนและควบคุมการใช้ที่ดินในเมือง หลักง่ายๆ คือการจัดพื้นที่สำหรับอยู่อาศัย พื้นที่สำหรับกิจการงานประเภทต่างๆ และพื้นที่สำหรับการพักผ่อนให้มีประสิทธิภาพและสามารถติดต่อประสานกันให้สะดวกรวดเร็ว โดยควบคุมให้สอดคล้องกับการพัฒนาเมืองทางด้านเศรษฐกิจ ประชากร การศึกษา วัฒนธรรม ฯลฯ ของเมืองนั้น ๆ

ดังนั้นความหมายของที่ดินเมื่อกล่าวในเชิงผังเมืองจึงเป็นความหมายรวม ทั้งทางด้านขอบเขตตามกฎหมาย ทั้งในด้านการใช้เพื่อส่งเสริมคุณภาพชีวิต และสิ่งแวดล้อม และความเหมาะสมทางเศรษฐกิจ ทั้งนี้การใช้ประโยชน์ในความหมายดังกล่าวเหล่านั้นจะต้องประสานกันและเอื้ออำนวยซึ่งกันและกัน จึงจะทำให้ระบบของเมืองเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและเกิดการพัฒนาดีต่อไป

- **เขตแปลงพื้นที่ (Zoning Lot)** เขตแปลงพื้นที่เป็นการแบ่งในแผนที่หรือการแบ่งโดยลักษณะกายภาพของพื้นที่ เช่น มีถนนคั่นทำให้เกิดเป็นลักษณะแถวของพื้นที่แต่ละแปลง (block) ในเขตแปลงพื้นที่อาจจะแบ่งย่อยออกเป็นแปลงภายใน (Interior lot) ก็ได้

- **ลาน (Yard)** ลานเป็นส่วนพื้นที่ดินภายในเขตแปลงพื้นที่ เป็นที่ว่างที่ไม่ที่อาคารมาปกคลุม

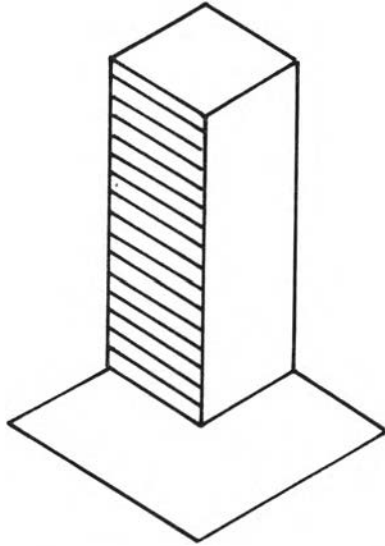
- **พื้นที่อาคาร (Floor Area)** พื้นที่อาคารเป็นผลรวมของพื้นที่ทุกชั้นของอาคาร โดยไม่นับรวมพื้นที่ชั้นใต้ดิน พื้นที่เฉลียงหรือมุขที่ยื่นออกมาโดยไม่มีหลังคาคลุม และบันไดที่อยู่ภายนอกอาคาร

- **อัตราส่วนพื้นที่คลุมดินต่อพื้นที่ว่างบนดิน (Ground Area Coverage: GAC)** หมายถึงการกำหนดที่ว่างของพื้นที่เพื่อที่จะให้มีพื้นที่เหลือเป็นที่ว่างว่างไม่หนาแน่น การกำหนดอัตราส่วนพื้นที่คลุมดินจะกำหนดเป็นอัตราร้อยละ เช่นในปัจจุบันได้ใช้กฎหมายควบคุมอาคาร กำหนดอัตราส่วนคลุมดิน โดยผูกพันกับกิจกรรมที่จะทำการก่อสร้าง เช่น ปล่อยให้สร้างพื้นที่คลุมดินได้ถึง 90% ถ้าใช้พื้นที่นั้นก่อสร้างกิจกรรมการค้า ปล่อยให้ว่างเพียง 10% ที่จะสร้างอาคารคลุมดินไม่ได้ ถ้าใช้อาคารเพื่อการอยู่อาศัยก็กำหนดพื้นที่คลุมดินไว้เพียง 70% เหลือที่

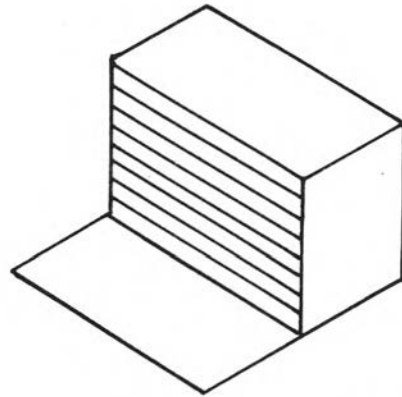
ว่างรอบอาคาร 30%* ทั้งนี้ก็เพราะเมื่อใช้พื้นที่เพื่อการอยู่อาศัย ต้องการความ
 ว่างและสุขอนามัยมากกว่าที่ใช้เพื่อการค้า อัตราส่วนพื้นที่กลุ่มดินนี้ถือเป็น
 ส่วนสำคัญที่จะทำให้เมือง รุด โดยเฉพาะ เขตชั้นในที่มีการค้าหนาแน่นได้มีการเปิด
 ว่างเพื่อสาธารณะประโยชน์และบรรยากาศของสิ่งแวดล้อม ลดความแออัดของ
 เมืองลง

- อัตราส่วนพื้นที่อาคารต่อพื้นที่แปลงที่ดิน (Floor Area Ratio: FAR) หมายถึงอัตราส่วนการก่อสร้างอาคารต่อพื้นที่ดินซึ่งจะเป็นตัว
 กำหนดความเข้มข้นของการใช้ที่ดินว่ามีความหนาแน่นของการใช้ที่ดินเท่าใด การ
 กำหนด FAR นี้ก็ขึ้นอยู่กับประเภทของกิจกรรมเช่นกัน ถ้าใช้เป็นการค้า ความ
 เข้มข้นก็จะมากขึ้น ถ้าเป็นที่อยู่อาศัย หรืออุตสาหกรรมก็จะน้อยลง อาจกำหนด
 เป็นสัดส่วน การกำหนดอัตราส่วนการก่อสร้างต่อพื้นที่ดิน ภายในศูนย์กลางเมือง
 อาจกำหนดไว้ 4 ซึ่งหมายความว่า จะก่อสร้างได้ 4 เท่าของขนาดที่ดิน ถ้าพื้น
 ที่ดินมี 200 ตารางวา หรือ 800 ตารางเมตร จะสามารถก่อสร้างได้ 800
 ตารางวาหรือ 3,200 ตารางเมตร

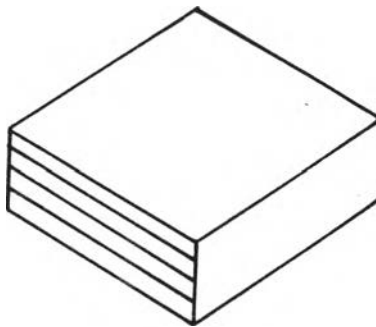
- อัตราส่วนที่เว้นว่าง (Open Space Ratio :OSR)เป็นส่วนกลับ
 ของอัตราส่วนพื้นที่กลุ่มดินต่อพื้นที่ว่าง คือ ถ้า GAC มาก OSR จะน้อย

ก่อสร้างอาคารคลุม $\frac{1}{4}$ ของพื้นที่

ก่อสร้างอาคารคลุมครึ่งหนึ่งของพื้นที่

ก่อสร้างอาคารคลุมเต็มพื้นที่

ภาพที่ พ-4 การใช้พื้นที่ก่อสร้างอาคารเมื่อ FAR = 4

เมื่อกำหนดให้ FAR = 4 หมายถึงสามารถจะก่อสร้างอาคารปกคลุมพื้นที่ดินทั้งหมดมีพื้นที่ทุกชั้นรวมกันได้ 4 เท่าของพื้นที่ดิน แต่ถ้าสร้างอาคารปกคลุมเพียงครึ่งหนึ่งของพื้นที่ดินจะสร้างอาคารได้ 8 ชั้น ถ้าสร้างอาคารปกคลุมเพียง $\frac{1}{4}$ ของพื้นที่ดินก็จะสร้างอาคารได้ 16 ชั้น

- ระยะถอยร่น (Set Back) จุดประสงค์ในการกำหนดการถอยร่นของตัวอาคารจากพื้นที่รอบด้านก็เพื่อจะก่อให้เกิดที่ว่างหรือช่องว่างเพื่อจะไม่ทำให้เกิดความแออัดขึ้นได้ การถอยร่นนี้จะกำหนดรอบตัวอาคารโดยจะกำหนดการถอยร่นด้านหน้าให้ค่อนข้างมาก และการถอยร่นด้านหน้าและด้านที่ติดกับถนนสาธารณะนั้น จะกำหนดให้เป็นสัดส่วนกับความกว้างของถนนเพื่อให้เกิดความเป็นระเบียบเรียบร้อย และเพื่อให้ถนนได้ถูกเปิดร่องเพื่อใช้เป็นสวนรวม

- ความสูง (Hight) โดยทั่วไปแล้วความสูงของอาคารจะถูกกำหนดโดยระยะถอยร่นที่เว้นว่าง และอัตราส่วนการก่อสร้างพื้นที่อาคารต่ออัตราส่วนพื้นที่ดินอยู่แล้ว ดังนั้นความสูงของอาคารจึงไม่ถูกกำหนดไว้โดยทั่วไป ยกเว้นในบางพื้นที่ที่จำเป็นจะต้องกำหนดความสูงเพื่อเหตุผลบางอย่าง เช่น ในเขตที่มีโบราณสถานอยู่ เพื่อไม่ให้อาคารที่สร้างขึ้นมาบดบังความสำคัญและทัศนียภาพ

- พลาซ่า (Plaza) เป็นลานร่องด้านหน้าหรือด้านข้างอาคารก่อนที่จะถึงเขตถนนเปิดให้สาธารณชนเข้าไปได้ตลอดเวลา ถ้าหากมีการปิดกั้นลานร่องนี้แล้ว ลานร่องก็จะเป็นพลาซ่า

- อาเขต (Arcade) เป็นพื้นที่ชั้นล่างของอาคารซึ่งมีหลังคาคลุมติดต่อกับถนนหรือพลาซ่า และเปิดให้สาธารณชนเข้าไปได้ตลอดเวลา

ประวัติผู้เขียน

นายสรรเพชญ นนทภักดิ์ เกิดที่จังหวัดนครศรีธรรมราช ๕ ได้อาศัยอยู่
และศึกษาเล่าเรียนจนจบชั้นมัธยมจากโรงเรียนเบญจมราชูทิศ นครศรีธรรมราช
จบการศึกษาระดับปริญญาตรีในสาขาการต้นทุนจากคณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชี
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

